

BERTIL RODIN och SKANGAL

- möjligheterna blir verklighet och/eller Guds plan -

Materialet samlat och berättat av Bertil Rodin

FÖRORD

Framtiden kommer av sig själv men framstegen måste vi göra tillsammans - det var och är en grundprincip i arbetet med projektet Skangal i Lettland. Jag själv kan i detta projekt ställa mig frågan om jag förmår vara en ledare som kan förverkliga ett så stort projekt? Är detta möjligt med den kunskap jag skaffat mig under ett långt liv? I det jag vill förverkliga i mitt liv söker jag alltid Guds ledning. Under årens lopp har jag varit inbegripen i ett stort antal ledarutbildningar där jag fått förmedla kunskap inom en mängd olika områden. Jag har däremot inga tidigare kunskaper inom byggnadssektorn (förutom möjligen något genom min far som var byggmästare). Nya kunskaper och ett nytt land möter mig. Nu känns det verkligen att vara befriad inifrån - ett livsvillkor för mig såväl som för den enskilda människan.

(Foto: Stefan Örtenblad - Bertil Rodin, Skangalaftonen 2009)

Ingen personlighetsutveckling kan ske om vi tvingas vara uppbundna av andra eller känner ett tryck utifrån. Det är bara "i den frihet där vi är oss själva träd och blomma kan slå rot" säger Anders Frostensson i sin psalm. Som människa måste jag ta ställning i olika frågor eftersom jag lever i ett s.k. pluralistiskt samhälle, vilket kräver ställningstagande, val. Det valet träffas i enlighet med de värderingar jag har som kristen. Och det gäller också när jag ska försöka genomföra visioner som till exempel åtaganden, utredningar, förslag, program. Hur ska värdet av dessa bedömas? Vad är viktigt i allt detta? Svaret kan bara bli ett enda och det innesluts i en fråga: Vad är det som sker med oss, med mig, genom de reformer och visioner jag genomför? Svaret är inte lätt men det är avgörande. Det viktigaste får aldrig vara att jag "lyckas genomföra förslagen" eller att få den nödvändiga reaktionen. Det avgörande är "det som sker med mig som människa". Reformerna - visionerna som inte möjliggör en personlighetsutveckling, vad har de för värde? System - resurser som inte skapar en miljö för mänskligt liv, vad har de för betydelse? Det som sker med mig måste få vara det verkligt avgörande i de ställningstaganden jag ständigt tvingas till, inte några färdiga lösningar.

Men det finns ett svar i linje med själva skapelsens ordning, den skapelseordning som fått sitt suveräna uttryck i 1 Mos. 1:27: "Och Gud skapade människan till sin avbild" därför är "det som sker med människan (mig) ingen andrahandsfråga." I boken "Ledning och förståelse" av Jörgen Sandberg/Axel Targama finner jag värdefulla konstateranden som berör min egen förståelse: "Det är de verksamma människorna som skapar kvalitet inte minst alla former av kontakter" (sid.15). "Vi bör sluta styra genom regler och i stället syra genom idéer (s.21): "Människors förståelse av verkligheten är baserad på a) hennes egna erfarenheter och de funderingar och reflektioner som de gett upphov

till b) påverkan från andra människor dels genom att man relativt okritiskt tar till sig föreställningar om verkligheten som betraktas som sanna av en respekterad social omgivning dels genom att man jämför sina egna erfarenheter med andras och diskuterar hur de skall tolkas. Här kan det vara fråga om ett medvetet jämförande, men kanske oftare om samtal i vardagen, där man agerar och samtalar kring det man gör, hör och ser. Genom dessa samtal formas omedvetet uppfattningar om verkligheten som blir gemensam för en större eller mindre grupp (s.31). Förståelse och handling hör ihop, kompetens i arbete - en fråga om förståelse." Förståelse är min relation, mitt förhållningssätt till förståelse i min omvärld. Får jag en idé så ger jag mig inte förrän den är genomförd! Det jag möter i livet gäller det att haka på, göra något av, oavsett vad andra tycker. På så sätt ha Skangal blivit en realitet.

Att leva sitt liv i Kristus innebär alltid konsekvenser, utmaningar, besvikelser, nya upplevelser, okända möten mitt i verkligheten och överraskningar. Jag kände inte till så mycket om Baltikum, visste bara att länderna varit ockuperade av Sovjetunionen, hade sett en film och läst om baltutlämningen. Mitt första möte med landet Lettland var när jag tillsammans med Frälsningsarméns Vasakårs hornmusikkår och kårens ungdomskör gavs en inblick i staden Riga och flera andra orter i landet. En omtumlande upplevelse som fångade mitt hjärta och började uppta mina tankar inför allt jag mötte. Däribland mötet med en pojke på barnfängelset i Riga, det som senare blev ett motivationscenter för gatubarn.

Detta blev grunden till mitt beslut att i samband med min pensionering sommaren 1993 ge den tjänst jag kunde för medmänniskor och särskilt barnen i Lettland. Mitt intresse för Lettland förstärktes av det faktum att jag av Frälsningsarméns ledning i Sverige, också ansvarig för Frälsningsarméns verksamheter i Lettland, fick uppgiften att ersätta vid ett officersbyte i Lettland vilket bland annat innebar tjänst vid kåren i Riga. Det blev en lärorik tid när de gamla lettiska frälsningsofficerarna vittnade om förhållandena under den mycket svåra tid mellan Första och Andra Världskriget då Lettland först ockuperades av Tyskland och sedan av Sovjetunionen. I min tjänst blev många möten med människor inte minst i våra gudstjänster och kärleken till mina medmänniskor i Lettland stor.

Bertil Rodin

INLEDNING - HISTORIEN OM SKANGAL

av Kommendör Sven Nilsson

Det är en intressant och spännande historia som läsaren får del av genom det material som Bertil Rodin har samlat och nu publiceras. I boken " Baltiska broar", som jag skrev för några år sedan, finns ett kapitel om slkten Palmes fädernegård och hur den blivit en plats där lettiska barn får omvårdnad och utbildning genom Frälsningsarméns försorg. När ockupationsmakterna lämnade Lettland var Skangal, som använts för militära ändamål, ödelagt och nära nog lagd i ruiner. Här finns en redogörelse för den förvandling hela egendomen genomgått, tack vare många gemensamma insatser, men framför allt genom eldsjelen Bertil Rodin, som oförtröttligt arbetat för Skangal. Det bildmaterial som finns visar hur det som var ödelagt förvandlats till ett centrum där kärlek och omsorg dominerar. Ruinerna har blivit praktiska byggnader för en omfattande verksamhet.

Det är på sin plats att med några ord presentera Bertil Rodin. Han har sina rötter i Östergötland, på landsbygden utanför Linköping. Han föddes den 7 juni 1928 och hans föräldrar var Rut och Einar Rodin. I släktregistret finns folk som visste hur man skulle bruka jorden. I flera generationer hade

kunskapen om detta förmedlats och förmerats. Bertil kom med bland scouterna i Svenska kyrkan i Vikingstad och hos kyrkoherden fick han sin första anställning som vedhuggare. Som så många andra i samma generation fick Bertil nöja sig med den undervisning som gavs i folkskolan och fortsättningskolan. Det gällde att så snart som möjligt få ett arbete. Han fick anställning i P.A. Johanssons Eftr. Färghandel i Linköping och senare hos KFUM i samma stad. Bertil berättar att han en kväll 1946 var på väg till en biograf för att se filmen "Löjtnantshjärtan" då han stötte på Frälsningsarmén som höll friluftsmöte. Det kom att förändra hela hans liv. Han blev efter en tid frälsningssoldat och beslutade sig för att utbilda sig till frälsningsofficer. Hösten 1947 var han kadett vid Krigsskolan och blev därefter löjtnant i Frälsningsarmén. Han gjorde tjänst vid kårerna i Sundbyberg och Stockholm 5 och det var där hans löjtnantshjärta klappade extra snabbt ty där mötte han Ulla-Britt Olsson, som han gifte sig med.

Livet blev färgstarkt i många avseenden för Bertil Rodin, giftermålet, engagemanget i Frälsningsarmén men också utbildning i färglära vid Stockholm stads skolor för yrkesundervisning. Så följde studier vid Uppsala universitet - Stockholms Teologiska Institut och mängder av kurser inom Svenska kyrkan och Frälsningsarmén. Detta gav honom behörighet och kvalifikationer som egen företagare inom färghandeln, ungdoms- och församlingssekreterare i Nacka församling och församlingssekreterare i Huddinge församling. I sju år var han skolsekreterare inom Frälsningsarmén och arbetade intensivt för genomförandet av SIA-skolan (Skolans Inre Arbete). I fjorton år var han lärare och studierektor vid Frälsningsarméns Folkhögskola i Dalarö. Han har varit bibelstudieledare och konfirmationslärare för åtskilliga ungdomar. Läger man därtill hans stora intresse för filateli och meningsfull sysselsättning för pensionärer i mängder av studiecirklar får man ett brett register. Samhällsengagemanget har också inneburit politiska förtroendeuppdrag. Han har varit ledamot av en lång rad styrelser och nämnder. Jag medger att jag inte har nämnt alla de områden där Bertil har

varit engagerad. Intresset för Skangal engagerar honom fortfarande. Det sker genom kontakter med företag och andra bidragsgivare, sortering och packning av artiklar som regelbundet sänds till Skangal i stora lastbilar. Föreningen Skangals Vänner är något han skapat och består av en mängd intresserade personer. Fru Ulla-Britt är en mycket aktiv kraft i arbetet.

(Foto: Stefan Örtenblad - Bertil Rodin välkomnar Kommendör Sven Nilsson till Skangalaftonen 2009)

Bertil Rodin var också engagerad i lösningen av hemlöshetsfrågan i Stockholm och tillsammans med andra lyckades han etablera härbärgen i Midsommarkransen som tagit emot hemlösa under många år. Ett annat område som Bertil Rodin gett stort intresse är de gravt handikappades situation. Projektet Refugen lyckades under många år undervisa handikappade ungdomar i datateknik och bereda dem meningsfulla arbeten.

Stockholms Stad har tilldelat honom Sankt Eriksmedaljen, Lettlands regering har förärat honom Trestjärneorden, Frälsningsarméns internationella ledning har tilldelat honom den högsta utmärkelsen, Order of the Founder.

Då jag haft förmånen av att samarbeta med Bertil Rodin sedan 1953 vet jag att han helhjärtat har engagerat sig i alla de uppdrag han haft.

*Sven Nilsson
Kommendör*

SKANGAL - EN REALITET

Vid ankomsten till Riga välkomnades jag av frälsningssoldaten Arija Bergmane (lever i dag som pensionerad frälsningsofficer i Lettland). Hon var en av Rigakårens första soldater efter återöppnandet den 18 november 1990. Tack vare sina svenskkunskaper blev Arija nu mitt språkrör och tolk under gudstjänster och i möten med människor. Dagarna i Lettland fylldes av gudstjänster för olika grupper, bibelstudier, hembesök, personliga samtal och mycket annat. Det kändes bra att mellan varje bokad tid kunna göra något som gav mening och erfarenhet. Varje gudstjänst och möte förbereddes väl genom en personlig bön, i enskildhet inför Herren. Det är min stora förmån, en nåd, att få förmedla Ordet och bjuda människor till ställningstagande och avgörelse i Jesus Kristus. Det var

glädjande att se så många människor på våra gudstjänster och deras stora längtan efter välsignelse från Herren. Många bekände sin tro och vittnade om förvandling, om upplevelser i bönen och uttryckte sin villighet att tjäna sin Frälsare. Jag blev gripen av frälsningssoldaternas utgivenhet och omtanke om de människor som hade kommit för att be och hur man tog sig tid till samtal och lyssnade. Vilken kärlek! I varje gudstjänst kom människor i skaror för att uppleva Kristus vid botbänken och inte minst att få del av Herrens välsignelse som gör det lättare att möta morgondagen. Det var uppenbart för mig hur viktigt det var att här personligen förmedla Guds välsignelse. Jag är övertygad om att vi i Frälsningsarmén i våra möten med människor i Baltikum på detta påtagliga sätt kunde följa dem med goda tankar och kärlek, något som ingår i välsignelsen. Själv fick jag förmånen att samtala med många oroliga, trasiga illa medfarna människor och där uppleva Guds närvaro på ett livsnära sätt. De frälsningssoldater som tjänstgör vid Rigakåren är enastående när det gäller att bjuda på sig själva och tjäna de många människorna, som kommer för samtal men även det gäller att vid behov få en kasse mat eller kläder. Här finns det mycket annat att lyfta fram bland det rent praktiska arbete, som utförs av villiga händer - jag tänker närmast på de svenska volontärerna - men det får vi lämna just nu.

Att komma till ett hem i en förort till Riga var en stor upplevelse, ett möte med medmänniskor i glädje trots svåra handikapp och armod. För en pensionär med 15 LVL/månad i pension (1 LVL=13.50 SEK) innebar det en kamp som var nästan obegriplig. Men från alla samtalen jag haft med människor kan jag konstatera att de vill göra rätt för sig men att det många gånger inte går under sådana förhållanden. Andra erfarenheter fick jag bland annat efter besök på ett kvinnofängelse, samtal med frigivna och möten med " barn som blivit över". Raden av möten med människor kan göras lång. Här är exempel på kontakter jag fått efter min första period i Lettland. Om jag sammanfattar mina intryck och upplevelser före och efter mina resor, är jag inte samme Bertil. Självklart skulle jag vilja åka tillbaka och fortsätta min undervisning i Guds ord: Det har gett mig många rika välsignelser och inte minst ett nytt sätt att se på livet som kristen.

DET STORA ÄVENTYRET

Här börjar det stora äventyret - S k a n g a l. På flyget till Riga mötte jag advokat Claës Palme och då inbjöd han mig till sitt kontor. Där på Sturegatan 36 B sågs vi den 16 november 1993. Han framförde då tanken på att överlåta gården Skangal till Frälsningsarmén i Sverige och vi kom överens om att tillsammans försöka bygga upp ruinerna och att här skulle bli ett kristet center. Detta var intressanta perspektiv och vi var övertygade om att arbeta vidare för att förverkliga

återuppbyggandet av Skangal och främja framtiden för detta natursköna område. Det var nu angeläget att informera Frälsningsarméns ledning, och ett möte bokades med kommandör Lennart Hedberg och chefsekreteraren överste Birgitta K Nilsson. Det blev ett långt samtal om Frälsningsarméns arbete i Lettland och vad som krävdes för att nå medmänniskor med evangeliet men även våra möjligheter till fortsatt utbyggnad rent praktiskt med flera kårer/arbetscentrum. Skangal skulle kunna bli ett led i detta uppbyggnadsarbete.

Frälsningsarméns ledning ställde sig positiva till Claës Palmes erbjudande och visst förberedelsearbete kunde påbörjas. Det var då först den ekonomiska sidan men också den rent förhandlingsmässiga. Ett besök på Skangal planerades för ledningen men jag återkommer till detta. Beslutet att tacka "ja" till gåvan skulle tas i Frälsningsarméns ledningsråd samt förslaget från kommandör Lennart Hedberg att utse mig, Bertil Rodin, till projektansvarig, i detta ingick insamling av medel för upprustning av Skangalgården. I Frälsningsarméns budget fanns inte något utrymme för utökade kostnader för arbetet i Lettland.

En angelägen och central uppgift i det förtroende som gavs mig blev att låta den dagliga bönen omsluta projektet. Detta blev också viktigt för förbönsgruppen på min Frälsningsarmékår, Vasakåren i Stockholm, att be för Skangal och känna Guds bönesvar. Gruppen träffades regelbundet under kårens ledares ledning, majorerna Karin och Per-Olof Larsson. Den förbönen var styrkan och kraften som gjorde att jag kunde förverkliga det jag upplevde som Guds ledning: att ge hela min kraft och de gåvor Gud gett mig. Resultatet av ovan nämnda möte med Claës Palme blev att jag även fick fullmakt att förhandla med myndigheter i Lettland när det gällde Skangal och att föra samtal med Claës Palmes advokat i Riga, Helena Stanislavska. Claës Palme har låtit mig ta del av de olika turerna i överlåtelseprocessen och den skriftväxling som förekom, se nedan. Funderingarna kring hur Skangal skulle användas av Frälsningsarmén var då i första hand som ett center för vårt arbete i Lettland. Den verksamhet som nu påbörjas och planeras i Lettland kan genom denna möjlighet utvecklas, t.ex. en folkhögskola med jordbruksinriktning, ett undervisningscenter för frälsningsofficerare (pastorer) och frälsningssoldater i Lettland, ett skolhem, ett hem för mödrar med små barn (kriscenter) och rehabilitering för alkoholskadade unga människor. Dessutom fanns möjligheter till lägerverksamhet i den natursköna omgivningen. Det viktigaste nu blev att kunna samtala med berörda parter i Lettland och att finna en tolk.

MIN TOLK - LIDIJA TREIGUTE

Det viktigaste för mig var att finna en tolk för att kunna samtala med berörda parter i Lettland. Genom major Karin Hultgren fick jag kontakt med Lidija Treigute och hon har sedan Skangalprojektets början varit min tolk. Hon har verkligen vid alla mina många besök varit mig till mycket stor hjälp både som tolk och handläggare där så behövs. Hon har på ett utomordentligt sätt följt upp ärenden i projektet som haft med lettiska myndigheter att göra och i mina många kontakter i Lettland. Utan Lidija och hennes tjänster hade det varit omöjligt att kunna genomföra vårt projekt i Lettland gällande Skangal. Det jag särskilt sätter stort värde på är att hon aldrig vid något tillfälle lagt in sina egna värderingar i sin tolkning och de otaliga översättningar Lidija utfört under alla dessa år. Frälsningsarmén har överlämnat en hedersutmärkelse och för sitt gedigna arbete för Lettland/Sverige har Lidija erhållit utmärkelsen "Kommendör av Kungl. Nordstjärneorden" av Sveriges konung. Den överlämnades av Sveriges ambassadör i Lettland Tomas Bertelman. Lidija står alltjämt till mitt förfogande när det gäller att göra tjänster för Skangal och till henne säger jag: "Det känns trygg att få äga Ditt stora förtroende fortfarande. Tack för att Du finns!"

SKRIFTVÄXLING - Advokat Claës Palme

Något från skriftväxlingen som föranledde advokat Claës Palme och brorsonen Mårten Palme att företa nämnda resa till Skangal, Lettland.

IVARS SPALVINS

Från Ivars Spalvins, VD byggföretag Vendena, Valmiera, Lettland angående besiktning av Skangal den 19 januari 1993 (utdrag ur brevet):

Boningshuset är i allra svåraste skick, fönster, dörrar, golv är avlägsnade eller i väldigt dåligt skick. Sjelva boningshuset är utan skydd, ett fullständigt kaos och på vissa ställen är taket helt förstört. Anledningen till det dåliga skicket är till stor del vandalism. Troligen skett under sommaren och hösten 1992. På annexbyggnaden har man börjat avlägsna tegelpannorna vilket utsätter oskyddade delar för väder och vind. Spalvins bedömning är att om ägaren ska bevarar godset så bör man omgående vidta åtgärder. Han framhåller att det nödvändiga arbetet ligger till fullo inom mitt företags kompetensområde. Renoveringsarbetet kan ta upp till två år, det kan påbörjas med i första hand boningshuset och därefter annexbyggnaden (takbeläggning) för att den inte skall förfalla ytterligare. Om ägaren har intresse av det ovan nämnda projektet har jag två förslag: 1) Firman (Vendena) investerar med egna medel i renoverings-/restaureringsarbetet med målet att här bygga upp en mönstergård, firman tar ansvar för gårdens skötsel och det ovan nämnda baseras givetvis på ett arrendekontrakt. 2) Firman investerar inga egna medel utan sluter ett avtal med ägaren angående gårdens renovering på ägarens bekostnad. Oavsett vilken väg man än väljer så behöver åtgärder vidtas omgående och därför skulle jag behöva fullmakt från ägaren för att kunna förhindra vidare plundring och vandalisering av byggnaderna.

Följande texter har tillkommit genom skriftväxling mellan advokat Claës Palme och departementssekreterare Argita Daudze samt advokat Helena Stanislavska. I brev till advokat Palme den 20 juli 1992 meddelar Argita att Stanislavska är intresserad av att arbeta med Skangalfrågorna. Natten till den 24 juli får Claës telefonkontakt med henne och kan konstatera att hon inte är särskilt insatt i problematiken. Han råder henne att ha fortsatt kontakt med Argita Daudze för att hålla sig à jour i frågan. Det gällde att få reda på vilken församling i Lettland som Claës mor, Elisabeth Sophia

von Knieriem, var skriven i vid sin födelse den 13 december 1890 i Delbringen, Lettland (Ryssland). Claës visse inte om morföräldrarna då bodde på Petershof strax utanför Riga, ett jordbruksinstitut som hans morfar, Wollmar von Knieriem, var chef för och tillika rektor för Polyteknikum i Riga. Peterhof brändes ner 1918. Han berättade vidare att morföräldrarnas bostad i Riga låg på Gertrudes iela 3. Mormodern, Elisabeth (Kupfer), föddes den 5 maj 1864 i en prästfamilj i Kurland, som under mer än sju generationer bodde på samma prästgård. Han berättade vidare att Skangalgodset från början varit vidstäckt men att det nationaliserades 1918 när Lettland blev fritt. Morfadern fick behålla ett s.k. "Restgut" på cirka 110 tunnland jämte alla ekonomibyggnader, en gård där syskonen tillbringade sina barndomssomrar. "För mig blev det tretton somrar" tillade han och berättar vidare: "Morfar dog i januari 1935, varvid äganderätten till Skangal övergick på hans hustru. Vid världskrigets utbrott 1939 lyckades mormor ta sig över till Sverige, och levde först hos oss och därefter på Tyska Hemmet tills hon avled den 7 december 1947. Skangal kunde vi inte bevaka men vi visste att det ockuperades av den ryska armén. I princip förhåller det sig fortfarande (1992) så att ryska armén gör gällande något sorts rätt på grund av att något avtal efter Lettlands frigörelse ännu inte finns mellan Ryssland (f.d. Sovjetunionen) och Lettland. Enligt nu gällande lettisk lagstiftning kan tidigare ägare av fast egendom eller deras arvtagare begära att återfå sin egendom, vilket borde gälla även mina syskon och mitt förhållande till Skangal. Jag har inlett förhandlingar" skriver Palme, "men jag behöver dessa handlingar för att lettiska myndigheter ska bestyrka släktskapsbanden och de arvsberättigade. Den äldsta arvsberättigade hade enligt lettisk lag rätt till arvet."

Ur brev till Claës Palme från Argita Daudze den 25 maj 1992:

(Argita Daudze arbetade från september 1991 på Lettlands utrikesministerium på politiska avdelningen med ansvar för Norden samt var ordförande i föreningen "Norden i Lettland")

Förbundet har fått information från Liepas kommunstyrelse att gården är fri och numera kan användas när den sovjet-ryska armén helt och hållet har lämnat. Lantbruksskolan i närheten av Liepa skulle vara intresserad att bearbeta den mark som ligger på Skangals territorium för att undervisa sina elever samt ha "miljöläger" för 15 – 18-åringar. Dessa skulle organiseras av städerna i Östersjöländerna förbund och äga rum på Janmuiza lantbruksskola i augusti. Skolan vore därför intresserad av att ställa gårdens territorium i ordning. Men alla aktiviteter har stoppats. Vi som i något sammanhang haft med Skangal att göra, meddelade Leipa kommun att det först och främst är ni Claës Palme som har rätt begära jorden tillbaka. Ni behöver informera Liepas kommunstyrelsens ordförande, Volts Adamovics, direkt om er rätt till egendomen. Claës Palme ger därefter ett skriftligt löfte att "Miljölägret för ungdom i Östersjöområdet" kan använda Skangals territorium under miljölägret mellan den 4 – 14 augusti.

Den 2 september redovisade Agrita Daudze för Claës Palme om lägret som genomförts med ungdomar från Sverige, Norge, Finland, Tyskland, Ryssland, Lettland och Estland. Arbetsuppgifterna var att röja jordbruksmarken från träd och sly. I Lettland måste man ha särskild licens för att få hugga ner träd och licensen hade Janmuiza skola i Liepa kommun skaffat. I sin redovisning nämnde Daudze att hon under sitt besök på lägerträffen fått kontakt med en snickare, Janis Muceniaks, som efter en ömsesidig överenskommelse fick använda två av ladugårdshusen som verkstad. Överenskommelsen var förstås med ryska armén som fortfarande hade kvar sina saker – medicinutrustning och läkemedel – i två av gårdens hus. Janis berättade att armén helt och hållet kommer att lämna gården innevarande år (1992). Han har varit fantastisk hela tiden som "vakt" för fastigheten i privat ägo, där armén inte längre har något kvar. Tack vare honom återstår det åtminstone tak, väggar och skorsten

på Skangal. Janis, som jag betraktar som en pålitlig person, kunde vara intresserad av att på något sätt i framtiden knytas till Skangal. Han är en bra yrkesman med för våra förhållanden bra utrustning och bor på gården. Enligt honom brukar det komma tjuvar till gården och att en vaktmästare behövs. Han kunde jobba åt er om ni behöver hans tjänster. Likaså önskar han även fortsättningsvis hyra lokaler på Skangal. (Janis Muceniaks återkommer längre fram i texten och han har gjort mycket för Skangal. Dessutom är han sedan flera år även knuten till Frälsningsarmén.)

Advokat Claës Palmes PM om Skangal av den 23 juni 1992

Då kommunisterna började förlora sitt grepp över öststaterna, som de tidigare dominerat, uppkom också juridiska frågor, som hade samband med att människor förlorat sin fasta egendom under kriget. Det började väl först i Östtyskland rörande i första omgången våningar, som hade tagits ifrån människor eller på vilka man lagt beslag och överlämnat till andra än ägarna. Personligen hade jag en del kontakt med frågan genom Fredrik von Celsings svåger, greve Henckel von Donnersmarck, vars egendom gått förlorad under kriget. Det visade sig emellertid, att det inte var Östtyskland, som lagt beslag på denna, utan den hade hamnat i Polen. Om några möjligheter finns där är osäkert. I detta sammanhang kom jag att tänka på Skangal, och jag försökte höra mig för om möjligheterna. I Stockholm träffade jag – troligen i samband med grundandet av Svensk-lettiska föreningen – en flicka, som hete Argita Daudze. Hon hade någon halvofficiell funktion här och talade en ganska flytande svenska. Jag tror att det var på hennes uppmaning, som jag författade en skrift till det som uppgavs vara vederbörande myndighet. Jag har inte hört från myndigheten men har heller inte anledning att tro att Argita Daudze inte utfört sitt uppdrag. Den här frågan fick plötsligt ett omfattande intresse, vilket väl mycket beror på Carins energi och förmåga att ordna saker. Olof Antell, som i och för sig ingenting har med Skangal att göra, men vars intresse för arkitekturfrågor gjorde att han besökte Skangal och därefter uttalade sig positivt om att Skangal borde bevaras. Parentetiskt vill jag nämna att Skangal knappt utgör någon mera betydande herrgårdsanläggning. Jag har ett par böcker om slott och herresäten i Baltikum som uppvisar bilder av fantastiska byggnader, men de är väl kanske numera borta.

(Foto: Familjen von Knierim - Palme på Skangals veranda omkring 1930)

I vårt fall framfördes till mig nu att man före den 20 juni 1992 måste anmäla sina anspråk till vissa myndigheter.

Jag beklagade att inte fått svar från Argita Daudze eller den myndighet, till vilken hon framfört min första framställning. Märkligt nog kom emellertid under handläggningen ett brev från Argita dagtecknat den 25 maj 1992, som det glädde mig att få. Jag har översänt kopia av detta brev till och svaret i varje fall till Carin. Argita meddelade att man måste framföra framställningen till kommunstyrelsen i Liepa och dess ordförande, Volts Adamivics. De nya framställningarna lämnades enligt Argita och Olof Antells modell till Olof Antell som avsåg att besöka Skangal igen, och som lovade att överlämna dem till de rätta mottagarna. Sedan har det i varje fall ägt rum en sammankomst hos Carin, och då synes ganska vidlyftiga diskussioner ha förts om Skangal och fastighetens framtida användning, diskussioner som jag har svårt att ta på allvar. Det synes vara så att det finns drömmar om att bilda stiftelser, föreningar och andra institutioner, som skulle "överta" Skangal för att där etablera mer eller mindre odefinierade aktiviteter. Jag har hört talas om nordisk-

baltiska intressen, nordiska föreningar, "Olof-Palme rum" och annat. Emellertid finns det ett gammalt ordspråk som säger att man inte ska sälja skinnen innan björnen är skjuten. Jag tycker detta ordspråk passar in här. En sådan här handläggning kan inte uppnå något resultat enligt mitt förmenade. Först måste ju fakta bringas på bordet.

PM om Frälsningsarméns i Sverige Skangalprojekt av Catharina Palme-Nilzén, Stockholm den 5 april 1995

Skangal ligger i Lettland, c:a tio mil nordost om Riga. Skangal och huvudgården Muremois skänktes av Gustav II Adolf i förläning till Axel Oxenstierna. (De låg i dåvarande Livland, som tillhörde Sverige under åren 1621 – 1721). Under Karl XI:s reduktion (regeringstid 1672 – 97) drogs gårdarna in till Kronan. I freden i Nystad 1721 avträdde Sverige bl.a. Estland och Livland till Ryssland. Katarina II skänkte Muremois och Skangal till en tysk-baltisk familj, arvingarna efter generalen baron Möller-Sakonelski. 1843 köpte Johan August von Knieriem - min morfarsfar - bägge gårdarna för 490 000 rubel. Den äldste sonen Conrad (1841 - 1924) ärvde Muremois, medan en yngre bror Herman (1843 – 1890) ärvde Skangal. Han var ogift. Morfar Woldemar löste ut sina syskon och övertog Skangal 1890. Han skötte gården under eget bruk och den användes av familjen som sommarställe.

(Foto: Catharina Palme-Nilzén och Ambassadör Andreas Ådahl)

Woldemar von Knieriem var rektor för Polyteknikum i Riga och professor i agronomi och kemi. Han startade den praktiska undervisningen på den till Polyteknikum hörande gården Peterhof utanför Riga. Efter 2,5 års teoretiska studier vid Polyteknikum avslutades utbildningen med minst 1 års vetenskaplig forskningsutbildning på Peterhof. Han planerade, organiserade och lät uppföra de 30 nödvändiga byggnaderna, inkluderande laboratorier, hörsalar, djurstallar, student- och personalbostäder. Det var den enda institution av detta slag i den delen av Ryssland, varför studenterna kom från alla Östersjöprovinserna samt Polen och Ryssland. Utvecklingen gick snabbt från 48 studenter 1881 till 146 år 1892. Detta år kom 101 studenter från de inre delarna av Ryssland. Min mormor hade överinseende över studenternas inkvartering. Det behövdes en stor personal för detta. Under första världskriget och revolutionen i Ryssland utsattes Skangal för stor förstörelse av de olika trupperna och bolsjevikerna. Morföräldrarna flydde till Tyskland i januari 1919, och återvände i september 1920 då förhållanden blivit lugnare bl.a. genom freden mellan Lettland och Ryssland. Mycket hade gått förlorat bl.a. var institutionen Peterhof, inklusive morföräldrarnas hem, nedbränd till grunden. Morfar sörjde särskilt förlusten av ett värdefullt vetenskapligt bibliotek.

Den nya staten Lettland bildades i november 1918 och en jordreform genomfördes. De stora godsens varav flertalet innehades av tysk-balter, indrogs av staten och delades senare upp. De tidigare ägarna fick behålla en del mark, ett s.k. Restgut. Morfar fick behålla byggnaderna och 52 ha mark. Under åren 1922 - 1933 var mina bröder och jag på Skangal hela somrarna. Fram till 1939 var alltid något av oss syskon där, mest Olof.

Då andra världskriget bröt ut flydde mormor till oss i Stockholm. *(Foto: Mormor - Elisabeth von Kniriem)* Under kriget pågick strider mellan tyskar, ryssar och letter. Liksom övriga östersjöstater annekterades Lettland av Sovjetunionen fram till frigörelseprocessen 1989. Den nya staten Lettland bildades 4 maj 1990.

Ryssarna utnyttjade Skangal som militärförråd. I samband med att de sovjetiska trupperna lämnade Skangal tilltog förstörelsen, framförallt av bostadshuset, en herrgårdsbyggnad från sekelskiftet 1700/1800. Då Skangal tidigare varit en stor gård finns fortfarande stora ekonomibygnader, stallar m.m. kvar i gråstensmurverk. Efter juridisk utredning angående äganderättsförhållandena av min bror Claës och förhandlingar återfick vi Skangal 1993. Efter kontakt med studierektor Bertil Rodin, Frälsningsarmén i Sverige, och mycket arbete från hans sida kunde Frälsningsarmén ta emot Skangal som gåva i maj 1994.

Frälsningsarmén som under mellankrigstiden hade verksamhet i Lettland ägde ett hus i den gamla delen av Riga, som de återfick. Frälsningsarmén har återupptagit sin verksamhet bl.a. startat en mödra- och barnavårdscentral, den enda i Riga, ledd av majoren, barnmorskan Karin Hultgren, som har stor erfarenhet av hjälparbete bl.a. efter 10 år i Afrika. Man har även ett pojkhem med gatubarn från Riga, mat- och kläutdelning samt evangeliskt arbete.

Det måste vara en fördel att Frälsningsarmén med sin stora erfarenhet och tidigare kontakter i Lettland, har möjlighet att bygga upp verksamheten på Skangal. Professor Ove Hidemark, dåvarande professor vid avdelningen för renoveringskonst vid Konsthögskolans arkitektskola (numera slottsarkitekt), som besökte Skangal med sina studenter 1992, tycker att huset är vackert i sina proportioner och har kulturhistoriskt värde. "Står och väntar på att bli omhändertaget." Frälsningsarmén har med sin SAR arkitekt Ulf Ander lagt ner stor möda på att gården renoveras på ett pietetsfullt sätt. Min släkting Olof Antell, arkitekt, lärare vid Konsthögskolans arkitektskola, är konsult. Som framgår av Frälsningsarméns skrivelse är projekteringen och planeringen i stort sett klar. Arbetsledningen skall vara svensk, övrig arbetskraft inhemsk. Arbetslösheten i Lettland är stor. Man ska i första hand använda lettiskt material. Det finns t.ex. ett tegelbruk i närheten av Skangal. Liepa kommunen är mycket positiv och har ställt två lägenheter till Frälsningsarméns förfogande. Nyligen hade man en gudstjänst i biblioteket i Liepa, den första sedan 1939. På lång sikt är Frälsningsarméns planer att Skangal skall vara en gård med olika verksamheter såsom mödra- och barnavård, omhändertagande av pojkar (flickor) med sociala problem, jordbruksskola, utbildning av lettiska frälsningssoldater och kulturcentrum - allt som en lite "by" med självhushåll.

GEOGRAFISKA KARAKTÄRSDRAG I LIEPA KOMMUN

Liepa kommun ligger i norra Vidzeme i östra Cesis län i norra Lettland 110 km från Riga och 12 km från länscentrum. Liepas kommun utgörs av 7 430ha mark, varav 3 120ha är skog och 1 540ha Gaujas nationalpark. Parken följer floderna Gaujas och Raunas ständer. Liepa kommun gränsar i öster mot Valmiera, Marsnenes och Rauna kommuner, men i norr och söder sammanfaller regionsgränserna med floden Gauja och Rauna. I hela Liepas kommun bor ca 3 500 personer. Av dessa bor ca 2000 i flerfamiljshus i den centrala delen, medan resten bor i enfamiljshus på landsbygden. Jordbruket i området har utvecklats och består av 90 bondgårdar. Den största fabriken är den statliga byggnadsmaterialfirman Lode, där man främst tillverkar tegelpannor och keramik. Firman hoppas på att i liten skala kunna exportera till Finland, Sverige, Tyskland, Tjeckien, Ryssland m.fl. (Det ekonomiska läget har inneburit att firman inte haft någon större verksamhet under 2012.)

Minnesplatser:

- "Skangali gods"- familjen Palmes släktgård
- "Kaleci"- poeten Ed Veidensbums minnesmuseum (Här finns en kista från Skangal)
- "Pura-Pilpi"- författaren P Rozis födelsehem

- "Muldas"- radiovetenskapsmannen J. Linters födelsehem
- "Jullas"- skulptören A. Jullas födelsehem
- "Leci"- J. Maizites bostadsort

I kommunen finns också ett antal minnesmärken, två kyrkogårdar, parker och planteringar, fridlysta träd, grottor, dagbrott och kvarnstensdiken. Liepa ligger på 115m.ö.h. Kommunens ambition är att få en fortsatt utveckling för att få dit turister. Men för att kunna realisera denna ambition söker man affärsmän som är villiga att investera kapital och utveckla någon form av turistnäring, där förhoppningsvis verksamheten på Skangal kan inkluderas.

STÄNDIG DIALOG - DONATORN OCH JAG

Donatorn Claës Palme och jag förde en ständig dialog under hela projektet under stor öppenhet och stort visat intresse, vilket ledde fram till återställandet av Skangal. Den 12-15 juni 1994 var jag tillbaka på Skangal för att ordna upp och ta nya kontakter med såväl enskilda personer som myndigheter rörande godset samt uppföljningen av olika dokument inför överlåtelsen till Claës Palme och i förlängningen överlämnandet till Frälsningsarmén i Sverige. Advokaten Stanislava meddelade att överlåtelsehandlingarna i stort sett var klara men i samtal med borgmästaren i Liepa, Volts Adamovics, och lantmästaren Kondich framkom det att man fortfarande saknade handlingar. Jag fick emellertid handlingar som styrkte markgränserna jämte nya underlag inför förhandlingarna med Ministerrådet i Riga. Vid mitt besök på Skangal förevisades jag de tre byggnader som inte fanns med på överlåtelsekartan plus ett mindre sågverk. De ligger på andra sidan vägen på mark som tillhör Skangal, en av byggnaderna är obebodd. Dessa tre byggnader tillhörde sovjetarmén och uppfördes under den sovjetiska ockupationen men hade överlämnats till lettiska staten. En upptäckt som medförde något komplicerade förhandlingar. Märkligt var att den Sovjetiska kommandanten också bar namnet Rodin vilket uppmärksammades av den lettiska pressen.

Beslut nr 21 från Liepa kommunstyrelse kom den 22 mars 1993 om återlämnandet av godset Skangal till familjen Palme. Kommunen beslöt att markera detta.

Den 29 mars skickades följande fax från advokat Kaj Hobér, White & Case, till Claës Palme:

"Den ryska armén (baltiska militärkommandot) vägrar underteckna några handlingar med mindre än att Claës Palme infinner sig personligen. Egendomen befinner sig fortfarande under den ryska arméns jurisdiktion. Undertecknandet av vissa handlingar måste ske för att överlämnade till lettiska myndigheter skall kunna äga rum (märkligt, min anm.) Liepa kommun hade ju redan tagit beslut om återlämnandet av Skangal till Palme."

Claës Palmes svar den 30 mars 1993: *"Jag får väl göra om Karl den XII - åka över och spöa dom! Denna gång med en penna i handen i stället för en värja."*

Fax från Helena Stanislavska den 26 april: *"Vänligen se bifogade kopia av faxmeddelande av beslut nr 21 från Liepas kommun angående godset Skangal som kan översättas som följer: Fastigheten Skangal ligger i Liepa kommun på områden som ännu inte återlämnats från f d sovjetarmén. För att förebygga förödelse och kunna bevara värden på Skangal har Liepas kommunråd beslutat att omhänderta Skangal, ta fastigheten i besittning till dess den juridiske ägarens närmaste arvinge, Claës Palme, återfår densamma. Skangal, ett område på 52,4ha i Liepa kommun har reserverats i ert namn, ni måste skriva under den officiella begäran för att förnya lagfarten till denna. Originaldokument såväl som utsago om juridiska tjänster sändes till er med flygpost. Den 27 april återsänder Claës Palme nämnda dokument enligt kvitto."*

ADVOKAT HELENA STANISLAVSKA

Den 17 november 1993 får Claës Palme ett brev från nämnda advokat.

Ur innehållet: Jag kontaktade fastighetskommittén i Liepa kommun och skrev på era vägnar under dokumentet om gränserna för markområdet "Skangali". Det finns någon sorts överenskommelse mellan grannarna (brukare och ägare av angränsande tomtmarker) att ni alla känner gränserna till er verkliga egendom, där gränsernas skärningspunkter markeras med "gräns", stenar eller särskilda trämärken. Eleverna från Janmuiza skola håller redan på att sätta ut dessa gränsmarkeringar på de platser som finns utmärkta på kartan. När dessa dokument, inkl. en beskrivning av vilken slags mark ni äger (totalt 52 ha), har bestyrkts av högsta instans - Institutet för brukande av mark i Lettland - kan vi registrera ägandet i fastighetsregistret. Det är nytt sedan den 1 september 1993. Under självständighetsperioden var detta det enda registret som stadfäste ägande av egendom. Under sovjettiden ogiltigförklarades registret men det har nu återuppstått. Detta är anledningen till att proceduren kring era försök att registrera er äganderätt till Skangal tagit så lång tid.

När det gäller byggnaderna på Skangals mark, slår lokala regler fast att när ägaren får tillbaka sin egendom, ska denne som ägare och senare brukare av denna egendom (senast ryska armédivisionen styrd av Ryska arméns högkvarter i Lettland) underteckna en akt om överlåtelse av fastighet. I denna akt fastställs hur många byggnader som ges tillbaka, i vilket skick de befinner sig, om de är skadade, om något saknas eller om ägaren gör anspråk på kompensation eller om några andra än de som undertecknat akten behöver samtycka till betalningsvillkoren. Som regel föreslår vi att en sådan akt undertecknas av ägaren eller den som sköter egendomen, därför att då kan ägaren påpeka byggnadernas dåliga skick, be om kompensation för förluster och skador och underhandla om en kompensationsprocedur. Den senaste brukaren av egendomen vill som regel underteckna en dylik akt, därför att efter undertecknandet övergår allt ansvar för fastighetens säkerhet till ägaren eller den som sköter egendomen från tidpunkten för undertecknandet av akten.

Mitt förslag är att ni anställer någon för att sköta egendomen, en person från trakten eller från Valmiera som skulle vara villig att göra detta och samtidigt ha uppsikt över den för en månatlig ersättning. I januari när rektorn på Janmuiza skola erbjöd sig att överta och sköta byggnaderna och använda byggnad och mark för skolans behov, tror jag inte att vi var redo för ett sådant förslag. Nu är det försent eftersom man har börjat renovera en annan egendom för skolans behov. Jag förstår att det är smärtsamt att se dessa fina byggnader i så dåligt skick men om de inte arrenderas ut eller sköts av någon som bor och brukar egendomen, är det inte värt besväret att påbörja något renoveringsarbete nu. Stöld är något av en nationell katastrof i Lettland och för vår polis är det hopplöst att arbeta på ett ärligt sätt. Detta är min personliga uppfattning. Om jag kan vara till någon hjälp tveka inte att kontakta mig.

Med vänlig hälsning Helena Stanislavska

FRÄLSNINGSARMÉNS LEDNINGSRÅD PÅ SKANGAL

Mellan den 15-20 februari 1994 fick jag nya och intressanta upplevelser i Lettland. Tillsammans med Frälsningsarméns ledning fick jag möjlighet att samtala om Skangal och förutsättningarna för Frälsningsarmén att skapa ett center i Lettland. Det var inte utan spänning som jag onsdagen den 16 februari åkte upp till Skangal med min tolk Lidija för att visa området med dess byggnader (ruiner) för Frälsningsarméns ledning. Nog undrade jag vilket resultat de skulle komma fram till men allt mottogs positivt och jag kände en glädje över att få vara den länk som kunde presentera denna möjlighet. Samma dag började överläggningar med Volts Adamovics, borgmästare i Liepa kommun, som också framförde sitt tack för den första hjälpsändningen som kommunen mottagit genom Frälsningsarméns

insamlingsarbete för Lettland. Borgmästaren uttryckte sin glädje över sin nya erfarenhet av Frälsningsarmén (som barn hade han varit på Frälsningsarméns gudstjänster i Cesis tillsammans med sin mor). Nu såg han fram emot ett berikande samarbete, inte minst med avseende på kommande arbetstillfällen i hans kommun. Efter nämnda överläggningar med borgmästaren fortsatte jag, min tolk, borgmästaren och lantmästaren i Liepa kommun till några myndigheter i Cesis län. Efter betalning av en stämpelavgift på 5,95 LVL hade vi ett möte på registreringskontoret i Cesis och slutligen träffade vi chefsjuristen i Cesis rajon (landsting) Inese Kirsteine i stadshuset. Det var ett stort ögonblick då jag med fullmakt från Maud och Claës Palme kunde ta emot handlingar avseende registreringen av Skangal i fastighetsregistret. I och med detta överlämnande hade Skangal nu åter blivit familjen Palmes egendom med full förfoganderätt och ansvar.

Nu återstod att också få handlingar för de byggnader och den vattenanläggning som sovjetarmén låtit uppföra på Skangals markområde. Dessa hade återlämnats till Lettland genom handlingar av den 12 oktober och den 20 december 1993. Den gången överlämnades handlingarna till Liepa kommun av Ministerrådet i Riga. Gången var att Liepa kommun skulle få nämnda enheter och därefter skulle dessa överlämnas till ägaren av stadsjuristen i Cesis. I detta ingick även en överlåtelsekostnad på 300 LVL. Snickaren Janis Muceniks, som bor på Skangal, ansvarar fr.o.m. den 15 januari 1994 för bevakningen av egendomen och får för detta en ersättning på 30 LVL/månad. Han har dessutom utfört diverse praktiska arbeten för att skydda huvudbyggnaden och har även fått ersättning för detta. Janis har också kunnat flytta in i det mindre av husen vid infarten till Skangal och har därmed fått bättre uppsikt över byggnaderna samtidigt som han får ha kvar sin möbelverkstad.

Jag uppskattar verkligen det förtroende som makarna Maud och Claës Palme visat mig och känner stor tacksamhet för den kontakt vi fick under hösten 1993 när vi möttes på flygplanet till Riga. Jag vill också rikta ett tack till Frälsningsarméns ledning för dess stora förtroende och tillit till mina tankar och idéer omkring Skangal. Tänk att en dag få se hela anläggningen uppförd, något jag är över övertygad om kommer att ske! Jag ser fram emot att kontinuerligt få ta kontakt med givare som kan hjälpa oss finansiellt. Tack Herre för att Du ger kraft, hälsa och glädje i tjänsten för Ditt rike och för att kunna nå målet med Skangal!

MÖJLIGHETERNAS STUND - OFFICIELLA ÖVERLÄMNANDET AV SKANGAL

Överlämnandet av släktgården Skangal till Frälsningsarmén skedde på Lettlands ambassad i Stockholm den 16 maj 1994 och på Sveriges ambassad i Riga den 17 maj 1994 (*se foto*).

pågått sedan oktober 1993.

I pressmeddelande som gått ut inför presskonferensen i Sverige och i Lettland framgick att Frälsningsarmén i Sverige erhållit en stor donation - släkten Palmes gods Skangal i Lettland. *"Gåvan rymmer betydande möjligheter och kommer att bli till glädje framför allt för stora grupper människor i Lettland, såväl för barn och ungdomar som vuxna"* uttryckte kommandör Lennart Hedberg. Gåvan avser mark och byggnader (ruiner) och förhandlingar har

Vid överlämnande i Stockholm hälsade Lettlands ambassadör Imants Gross välkommen släkten Palme, representerad av donatorn, advokat Claës Palme, systemern Catharina Palme-Nilzén med maken

Åke, samt syskonbarnen Mårten, Joakim och Mattias Palme (Olof Palmes söner). Han hälsade också välkommen Frälsningsarméns ledare i Sverige/Lettland, kommendör Lennart Hedberg. Frälsningsarméns delegation bestod förutom kommendör Hedberg av överste Birgitta K. Nilsson, överstelöjtnanterna Rolf Roos och Gunnar Nilsson, major Göran Larson och Bertil Rodin. Efter ambassadör Imants Gross välkomstord talade advokat Claës Palme och gav en kort historik över Skangal och om syskonen Palmes sommarvistelser på gården. Efter detta följde det högtidliga överlämnandet där donatorn, advokat Claës Palme till kommendör Lennart Hedberg överräckte en symbolisk "nyckel" i form av en monterad karta över Lettland från mellankrigstiden. En mycket värdefull och sällsynt karta, som inte finns i nutid, men idag pryder hallen till herrgårdsbyggnaden på Skangal. Kommendör Lennart Hedberg tog emot gåvan (gården Skangal) genom denna symboliska handling och i ett utomordentligt tal framförde Frälsningsarméns stora tack. Ett antal journalister och fotografer hade hörsammat inbjudan, detta gav eko i den svenska pressen, det uppmärksammades också av Sveriges Television.

Efter överlämnandet i Stockholm gick resan med SAS-plan från Arlanda till Lettlands huvudstad Riga den 17 maj 1994. Vi fick ett storartat mottagande på flygplatsen i Riga och transport med Frälsningsarméns bussar till regionshögkvarteret på Bruninieku iela 10. Regionschefen major Per Larsson med hustru tog emot oss i sitt hem och visade stor gästfrihet. Ambassadör Andreas Ådahl med hustru Karin hade inbjudit till middag på Sveriges ambassad, något som inte nog kunde uppskattas. Ett stort tak till ambassadören och medarbetarna för att på detta sätt stödjade och uppmärksamma vårt arbete i Lettland. Ambassadör Andreas Ådahls välkomsttal innehöll värme och hjärtlighet, som satte prägel på gemenskapen och överlämningsceremonin. Ambassadören uttalade sin uppskattning över Frälsningsarméns arbete, nu också i Lettland, samt gratulerade till de möjligheter till utveckling av arbetet som nu ges i och med advokat Claës Palmes gåva till Frälsningsarmén. Han lyfte också fram det stora värde och den betydelse släkten von Knieriem genom familjen Palme och donationen av Skangal tillfört det lettiska folket och som nu överlämnats till Frälsningsarmén att förvalta. Det var av stort och värdefullt intresse att få möta representanter för den lettiska regeringen, företrädare för regionala myndigheter och de politiska partierna. Tidigare på dagen hade det hållits en presskonferens på Sveriges ambassad i Riga. Ambassadören välkomnade den lettiska pressen och lettisk TV, samt representanter för Lettlands regering, ministern för

regionala myndigheter J. Rittnes, borgmästaren Volts Adamovics, stadsjuristen Inese Kirstenine, donatorn advokat Claës Palme, professor Åke Nilzén med hustru Carharina Palme-Nilzén samt för Frälsningsarmén kommendör Lennart Hedberg och övriga representanter för Frälsningsarmén.

(Foto: Entren 1994 som den var med vackhuset från Sovjettiden)

Advokat Claës Palme gav en kort historik om Skangal och berättade om sin morfar, professor Woldemar von Knieriem.

Kommendör Lennart Hedberg presenterade Frälsningsarmén och dess världsvida arbete, men framförallt det nu pågående arbetet i Lettland. Minister J. Rittnes höll ett uppmärksammat tal till Frälsningsarmén och familjen Palme om det som skett men också om det som låg framför när det

gällde att skapa möjligheter för barn, ungdomar och äldre. Gåvan av godset Skangal och Frälsningsarméns aktiva tjänster för medmänniskor kommer att bli till stöd för social uppbyggnad i Lettland. Ministern gratulerade Frälsningsarmén och gav sitt fulla stöd till uppbyggnaden av verksamheten och byggandet på Skangal. Dock kunde för närvarande inte något ekonomiskt stöd påräknas från Lettlands regering.

GUN VON KRUSENSTJERNA

Vid mitt besök i Lettland den gången mötte jag för första gången den tidigare ambassadtjänstemannen i Riga Gun von Krusenstjerna, som kommit att betyda mycket för mitt fortsatta arbete med Skangal. Genom hennes goda kännedom och kunskaper om Lettland har jag kunnat sätta mig in i Lettlands samhällsordning och landets kultur. Detta inte minst genom hennes innehållsrika informationsbrev, som jag har haft glädjen att motta. I övrigt har Gun varit mig behjälplig vid flera tillfällen med att översätta och tolka lettiska texter. Hennes värme och kärlek till projektet Skangal och mot mig kan inte nog uppskattas och inte minst hennes gåvor till projektet.

FORTSATTA RESOR TILL SKANGAL OCH LETTLAND

En resa 14 – 20 april 1994 gav nya upplevelser och reflektioner. Det är alltid med spänning och förväntan jag reser till Lettland för att möta medmänniskor i den unga Frälsningsarmén men också möta företrädare för den lettiska regeringen och ett antal företrädare för kommunala myndigheter. Under den här resan var det särskilt den officersutbildning som sker i Lettland, jag getts ett visst ansvar för, som stod i centrum. Åter är det av stort värde att få möta och samtala med ambassadör Andreas Ådahl samt ge rapport till honom om arbetet med och omkring Skangalprojektet. Genom ambassadören öppnades vägar till den lettiska regeringen, olika myndigheter och inte minst flera ministrar med stort stöd.

Mitt nästa besök var den 4 – 11 maj 1994 och det gällde i första hand en undervisningsvecka för Frälsningsarméns blivande frälsningsofficerare i Lettland. En dag denna vecka ägnades åt arbetet med Skangal och sedan var det tid att få de sista handlingarna och dokumenten inför överlämnandet av Skangal till Frälsningsarmén. Genom borgmästare Wolts Adamovics hade dessa handlingar färdigställts och på nytt fick jag möta stadsjuristen i Cesis. Nu äntligen hade målet nåtts då alla officiella, kända dokument erhållits och rapport kunde lämnas till advokat Claës Palme att uppdraget med förhandlingarna med myndigheterna slutförts. Skangal hade nu återlämnats till sin rätte ägare. Att detta goda förhandlingsresultat nu erhållits var till stor del major Karin Hultgren och tolken Lidija Treigutes förtjänst, vilka med stor energi gått in för att vara mig behjälplig.

Värdet av de kontakter ambassadör Ådahl tagit för Skangalprojektet kan inte nog uppskattas. Under denna resa ägnade jag mig åt att följa upp arbetet med Skangal och de dokument som ännu inte var helt klarlagda. Sammanträffandet med borgmästare Adamovics var givande och att Liepa kommun visade villighet att stå till tjänst på bästa sätt för att få allt i ordning.

(Foto: Skangals byggnader före restaurering)

Samtalet med rektor Abolkaļns på Janmuiza jordbruksskola var av värde och än en gång en stor upptäckt då det gällde resurser och kontakter

som redan finns inom jordbrukssektorn i Lettland. Janmuiza utgör ett helt samhälle med utrymme för cirka 600 elever och med 240 anställda och därtill deras familjer. Som jag tidigare nämnt brukar Janmuiza jordbruksskola åkermarken på Skangal. Ett nytt kontrakt upprättades med skolan om att få bruka 41 ha och jag såg fram mot ett värdefullt samarbete. Vi kom också överens om att hjälpa till med medel för att bygga upp jordens status på Skangal. Här kom sedan in redan befintliga kontakter i Sverige med Vreta jordbruksgymnasium i Östergötlands län, genom ett samverkansprojekt på länsnivå i det här fallet med Cesi län i Lettland. Från rektor Ojars Abolkalns erbjöds besökare från Sverige vid behov logi som mottog jag med stor tacksamhet. Öppenheten, vänligheten och tjänstvilligheten gick inte att ta miste på. Samarbete och samverkan med olika enheter i det lettiska samhället och kontakter med enskilda letter är för oss i Frälsningsarmén livsnödvändigt för att kunna nå våra mål med verksamheten och arbetet runt Skangal. Nya frågor: Val i Lettland! Vad händer med borgmästaren i Liepa? Tänk om vi kunde knyta honom till oss på Skangal om förvaltare? Vad jag vet kommer han att lämna sitt uppdrag som borgmästare.

PROJEKTERING PÅBÖRJAS

Den 8 – 19 augusti 1994 hade svenskar och letter gemensamma arbetsdagar på Skangal. Norrköpings Tidning var den första svenska tidningen som var med och gjorde ett reportage – ett helt mittuppslag i färg, som sen gavs ut i särtryck. Projektering påbörjades i samband med överlåtandet till Frälsningsarmén och vår arkitekt SAR Ulf Ander hade blivit godkänd av lettiska Arkitektförbundet att fullfölja projekteringen i samarbete med Cesis rajons (län) länsarkitekt. Godset Skangal bestod av 52 ha mark med ett antal mycket nedgångna byggnader, praktiskt taget ruiner. De hade blivit illa åtgångna under sovjetarmén då de bl.a. användes som militärbas för flyg samt förråd.

Resultatet av projekteringen blev som följer:

- Panncentralen är central för hela anläggnings infrastruktur.
- Ett internat för barn i en nyuppförd byggnad.
- Ett skolhus har renoverats.
- Huvudbyggnaden har återfått sin ursprungliga form, och där finns plats för administration, storkök, matsal, enkel och dubbelrum.
- En byggnad har renoverats och fungerar som föreståndarbostad. Här finns också förläggingsmöjligheter.
- Ett 8,5 m. högt kors - "Livets tecken" - har uppförts av elever från Rättvik, ett vittnesbörd om att Skangal är ett kristet center.
- Infrastrukturen för anläggningen är klar.
- Iordningställandet av markytor runt de färdiga byggnaderna är genomförd.

GUDS PLAN

Frälsningsarmén skulle bygga allt i egen regi. Kontrollant var Byggprojekteringsfirman HIFAB i Sverige, som också tillsatte en platschef, dansken Lenn Jensen. Byggnadsfirman ONIKSS i Cesi med byggmästare Mirvalds Kumins anlätades som entreprenör.

- 1994 anställdes Volts Adamovics som förvaltare på Skangal.
- Den 25 oktober utsåg Frälsningsarméns ledningsråd en referensgrupp med ambassadör Andreas Ådahl som ordförande, som fick namnet Skangalrådet.
- Den 1 februari 1995 hade rådet sitt första sammanträde.
- HKH Prinsessan Lilian tackade "ja" att vara Skangals beskyddare.

- Den 13 maj 1995 invigde Frälsningsarméns general Paul Rader godset och tog det första spadtaget på Internatbyggnaden.
- Den 27 april 1995 invigdes "Livets Tecken", korset, av stabschef Maxwell från Frälsningsarmén i London.
- I arbetsdagarna sommaren 1995 deltog endast letter under ledning av mig och major Karin Hultgren. Under dessa dagar blev snickaren på Skangal, Janis Mucenieks, frälst. (Foto: Janis Mucenieks blir frälsningssoldat)
- Panncentralen i december 1995: Kunskapsöverföring LATVENERGO-BITS/SIDA-SWECO.
- December 1995: Generösa gåvor/fonder från Marianne och Marcus Wallenberg, en okänd dam i Göteborg, en byggmästare i Piteå, Rotaryklubbar, Zontagrupper m.fl.
- Januari 1996: Internatbyggnaden påbörjas och invigs av HKH Prinsessan Lilian den 25 oktober 1997. Minnestavla över gåvogivaren Marianne och Marcus Wallenbergs fond.
- Augusti 1997: Skolstart med nio elever.
- September 1998: Huvudbyggnaden färdigställs.
- Maj 1999: Skolhuset färdigställs.
- Den 25 september 1999: Båda byggnaderna invigs av HKH Prinsessan Lilian. Skolhuset uppfördes inom Dalaprojektet, som gemensamt projekt av sju gymnasieskolor i Dalarna.
- Januari 1998: Dennis och Mary Hewett från Australien tillträder som de första föreståndarna på Skangal.

NYTT BESÖK PÅ SKANGAL - SVERIGES RADIO P1

På eftermiddagen den 7 maj 1995 åkte advokat Claës Palme, Catharina Palme-Nilzén med make till Skangal tillsammans med redaktör Sture Näslund, Sveriges Radio, som höll på med ett program till serien "Grannland", vilket sedan sändes i P1 kl. 08.15 den 22 maj.

Med på resan var också major Karin Hultgren, jag själv samt min tolk Lidija Treigute. På Skangal fanns också journalister från tidningen Siena, Drufa m.fl.

Före hemresan nästa dag tog jag kontakt med några svenska företag verksamma i Riga, något som förhoppningsvis kunde leda till ett framtida samarbete.

Vilka dagar, vilken glädje, vilken nåd att få vara i den Store Mästarens tjänst! Jag vill än en gång rikta mitt tack till advokat Claës Palme med hustru Maud, och Frälsningsarméns ledning för det stora förtroende de visat mig. Mitt mål är att Skangal ska kunna bli ett centrum för Frälsningsarmén, och att den redan påbörjade planeringen ska leda fram till att mina visioner går i uppfyllelse och att otaliga tillfällen till vittnesbörd om vad Kristus gör skall kunna nå ut till det lettiska folket.

SLÄKTEN PALME OCH DERAS GÅRD SKANGAL

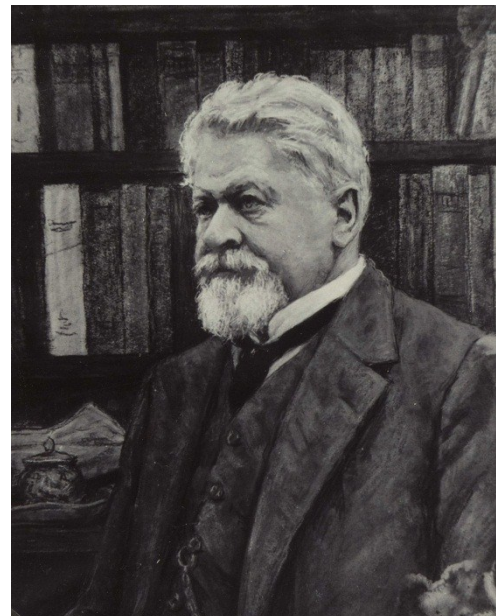
Skangal ligger cirka tio mil nordost om Riga, i Cesis rajon (län) inom Liepa kommun i norra Lettland. Skangal och huvudgodset Muremois (Murmuiza) låg under Wolmarsh slottsområde, skänktes av Gustav II Adolf som förläning till Axel Oxenstierna i det dåvarande Livland, ett område som tillhörde Sverige mellan åren 1622 – 1721 (1710). Under den reduktion som genomfördes under Karl XI:s regeringstid 1672 – 1697 drogs gårdarna in till staten (kronan). År 1281 uppfördes kyrkan i Wolmarch av ordensmästare Conrad von Feuchtwagen och ärkebiskop I von Lünen och slottet 1283 av ordensmästaren Wilhelm von Schauerburg. Wolmarch slott intogs 1577 av Ryssland, av Polen den 8 december 1601 och av Sverige den 4 januari 1622. I januari 1647 instiftades diakonitjänsten på slottet av greve Carl Gustav Oxenstierna, den dåvarande slottsherren. I freden i Nyland 1721 avträdde Sverige bl.a. Estland och Livland till Ryssland.

Katarina II skänkte 1793 Muremois och Skangal till en balttysk familj, arvingar till generalen baron Muller-Salomelski. Gårdarna såldes sen vidare 1798 till överstelöjtnanten Magnus Johann von Lilienfeld för 44 000 riksdaler. Den 21 augusti 1828 köpte riddaren Chistoph Drackenhaur, rådsherre i Riga, godsens såsom högstbjudande för 28 320 rubler. Hans änka Anna Maria, född Hübbenet, överlät med sitt barns Mattis Wilhelms medgivande gårdarna till Johann August von Knieriem för 49 000 rubel den 11 september 1843. (Hans porträtt finns i salongen på Skangal). Vid Johann August von Knieriems död 1879 överläts Murmoise på äldste sonen Conrad (1841 – 1924) medan dennes yngre bror Herman (1843 – 89) ärvde Skangal. Herman förblev ogift och dog av ett vådaskott under en jakt. Brodern Woldemar löste 1890 ut sina syskon och övertog Skangal. (Handlingarna för övertagandet finns i dag bevarat på Stockholms Stadsarkiv). Det fanns ytterligare fyra syskon förutom de ovan nämnda: August (1845 – 1926) och Maria (Stieda), Ella von Redechi och Olga Groot.

WOLDEMAR VON KNIERIEM

**ur lettiskt konversationslexikon,
volym IX, 1933**

Balttysk agronom, född den 13 augusti 1849 på Murmuiza som son till godsets ägare. Studerade på Cesis Berzaines gymnasium 1863 – 68, avlade studentexamen i Dorpat 1868, studerade juridik från 1869 och samtidigt fram till 1871 även agronomi. Mellan 1871 – 72 var han amanuens till A. Meijers i Heidelberg, disputerade 1872, blev juris doktor och återvände sen till Dorpat där han lade fram sitt diplomarbete "Bidrag till utforskningen av urinsyrebildning". Härigenom fick han sin magistergrad och utsågs till docent i agrikulturkemi. År 1877 presenterade han sitt verk "Relationerna mellan å ena sidan de i däggdjurskroppen kända förstadierna till urinsyra och å andra sidan kemiska föreningar i urinsyran i hönsens organism" med vilket han blev agronomie doktor. Samma år utsågs han till docent vid veterinärinstitutet och var från 1880 docent i agronomi vid Rigas polyteknikum. Mellan 1882 – 1913 ledde han ett mönsterjordbruk i Peterhof. (I lettiska boken "OLAINES PAGASTS" sidan 94 ett kapitel om Peterhof, av Valda Vilite). 1906 – 15 var han rektor för Polyteknikum och 1915 förflyttades han tillsammans med Polyteknikum till Dorpat och sedan till Moskva. År 1917 återvände han till Riga där

han 1918 blev rektor för den tyska tekniska högskolan som återupprättades. År 1920 började han föreläsa på de högsta tyska kurserna och senare på Herderinstitutet och pensionerades 1927. Han utforskade huvudsakligen växternas och djurens näringsfysiologi. Tillsammans med G. von Stryk initierade han grundandet av lantbruksgymnasier, men det projektet de utarbetade lades ner av den ryska regeringen eftersom undervisningsspråket avsågs bli lettiska. Woldemar von Knieriem avled den 14 januari 1935 i Riga.

OLOF ANTELL

Skrivning om Skangal den 22 november 1994:

Förslag till utvecklingsprojekt rörande användningen av traditionella lokala material, energisnål och ekologisk teknik samt traditionellt hantverk vid underhåll, upprustning och restaurering av äldre byggnader och miljöer.

Byggnaderna på Skangal är uppförda i lokala material: fältsten, tegel från ett närliggande bruk och virke från skogar i trakten. Snickerier som dörrar, foder och golvssocklar tillverkades av den lokale snickaren. Kalk tillverkas inom landet, lås och beslag av järn tillverkades av den lokale smeden eller köptes som manufaktur inom landet, kakelugnarna tillverkades troligen i den närliggande staden och gjutjärnskaminer göts troligen inom landet. När vi idag försöker återställa Skangals äldre byggnader, park och trädgårdar i sin helhet är det viktigt och naturligt att sträva efter att så långt som möjligt uppnå autenticitet även i enskilda detaljer. Genom att använda de material och metoder som var brukliga då byggnaderna uppfördes och med vad de underhölls fram till utbrottet av andra världskriget, har man en bra utgångspunkt för en restaurering med användning av lokala material och traditionella hantverkskunnande. Metoden blir dels billig ur materialsynpunkt, dels skapar den sysselsättning. Att utnyttja inhemska och lokala material är i sig energisparande och naturligt ur miljöperspektiv. Att restaurera och bygga med utgångspunkt från lokal och traditionell byggnadsteknik blir också ett stöd för att bevara landskapets byggnadskultur.

En modern anläggning har höga krav på sanitära anläggningar, på vattenförsörjning och omhändertagande av avloppsvatten och avfall. Behovet av energieffektiv uppvärmning och ansenlig tillgång till elektricitet ställer helt nya krav på tillgång till en modern och anpassad teknologi. Vi har från svensk sida mycket att ge och troligen även mycket att lära av ett närmare samarbete kring de speciella frågor som ett projekt som Skangal ställer. Här är en kort lista på mindre forskningsinsatser och utvecklingsprojekt som bör ingå i restaureringen av Skangal.

1. Gårdens historik och byggnadshistoria. Byggnadsarkeologiska iakttagelser och arkivforskning. Samtida förebilder. Dessa studier bör bedrivas i samarbete med antikvarisk expertis från i första hand museet i Cesis.
2. Byggnadsmaterial och byggnadsskick. Studier och iakttagelser med utgångspunkt från byggnaderna på Skangal samt samtida motsvarigheter i trakten. Samarbete med lettiska forskare och museet i Cesis.
3. Tegelproduktion, traditionellt och idag. Möjligheterna att få fram restaureringstegel. Såväl mur som taktegel bör studeras. Teglets frostbeständighet prövas.
4. Kalkproduktion, traditionell och idag. Tillgången på lämplig restaureringskalk.
5. Virkesproduktion, förr och idag. Tillgång på lämpligt restaureringsvirke.
6. Snickeri, förr och nu. Dagens förutsättningar vid restaurering och nytillverkning.
7. Kakelugnar och kaminer, förr och nu. Dagens möjligheter till nyproduktion.

8. Färgmaterial, förr och nu. Dagens förutsättningar att få fram linoljefärg och pigment.
9. Smide och beslag, förr och nu. Möjligheterna idag.
10. Uppvärmning, värmeproduktion. Anpassad och lämplig energisparande teknik.
11. Elförsörjning, anpassad och tillgänglig teknik.
12. Vatten och avlopp, anpassad miljövänlig teknik.

Jag har tagit med Olof Antells synpunkter, de var och blev mycket vägledande för mig i det stora projekt jag gett mig in i, tack för god vägledning, Olof!

VÄRDEFULLA KONTAKTER - GODA RESULTAT

Under sommaren 1994 ordnades arbetsdagar på Skangal med frälsningssoldater från Lettland och Sverige samt intresserade grannar. Genom nyval i Lettland förlorade borgmästare Volts Adamovics och gavs möjlighet att erbjuda honom tjänsten som förvaltare på Skangal som jag tidigare nämnt. Till ny borgmästare valdes Andris Rancans och kunde här inleda ett fortsatt gott samarbete med kommunen.

Ett beslut om att köpa de "ryska byggnaderna" på Skangal samt en mindre byggnad och pumpanläggning togs.

Det blev angeläget att bjuda in vår nye förvaltare till Sverige samt den nyutnämnde borgmästaren i Liepa tillsammans med min tolk mellan den 12 – 15 december. De fick information och kunskap om Frälsningsarmén som dittills varit något helt okänt för dem.

En av de brännande frågorna var ekonomin för projektet och Frälsningsarméns Ledningsråd avsatte till att börja med 130 000 SEK. Ett upprop om medel till en garantifond gick ut till 200 gåvogivare. Fondmedel söktes från 89 olika fonder, men det visade sig att många fonder var bundna enbart till verksamhet i Sverige. Det första testamentet till projektet mottogs. Andra värdefulla kontakter när det gällde finansieringen var Frimurarbarnhuset i Stockholm, samt Rotaryklubbar runt om i landet. Vissa kontakter togs också i Norge och en stor gåva från Norska församlingen i Stockholm inkom.

Ett PM från den 2 maj 1994 angående lagbestämmelser i Lettland togs fram av Frälsningsarméns finanssekreterare, överstelöjtnant Hans Hansson.

Glädjande nog erbjöd Liepas borgmästare möteslokal och bostad i kommunen för vår evangeliska verksamhet och en kår kunde öppnas.

Den tidigare nämnda Referensgruppen - Skangalrådet redogjorde vid sitt första sammanträde den 6 februari 1995 för målsättning, arbetsuppgifter, marknadsföring och fortlöpande aktiviteter.

(Foto: Skangalrådet Februari 1995)

Planen var ju att Skangal skulle bli ett center för kristen miljö med skolhem, mödrahem, officersutbildning, jordbruksskola, skola för gatubarn, kursgård, lägergård - ett center för Frälsningsarméns utveckling i Lettland. Vid nämnda Skangalråd ansåg ledamoten, bankdirektör Lars Piehl det angeläget att följa upp marknadsföringen för att sprida kännedom om Skangalprojektet i många olika kretsar.

Ett steg 1 avsåg nybyggnad av elevhemmet, kostnadsberäknat till 4 miljoner SEK.

Anbud skulle infordras och avsåg svensk arbetsledning medan man så långt möjligt räknade med att arbetet skulle utföras av lettisk arbetskraft och med lokalt material. Underhandlingar med SWECO/BITS angående energiförsörjning och upprättande av kontrakt med LAVENERGO/NORD i Lettland.

Vretaskolan i Östergötlands län och Miljö och Kultur i Norrköping ställde upp helt gratis med analys av jorden och utarbetade ett växtnäringsprogram för Skangal.

Alfa Laval i Sverige ställde sig positiva till att i samverkan med Vretaskolan bygga upp någon form av mönsterjordbruk och utrustning om det blir aktuellt med djurhållning.

Flaggstänger utlovades av Tida Flaggfabrik i Ulricehamn.

En informationsmapp på svenska, engelska och lettiska skulle framställas.

BREVVÄXLING

Sammanträdet den 6 februari 1995 resulterade i en brevväxling mellan ledamoten, bankdirektör Lars Piehl och ordföranden, ambassadör Andreas Ådahl och återges här i sin helhet från båda parter. Med detta vill jag markera att engagemanget från Skangalrådets ledamöter var över förväntan och visade sig i alla de beslut som togs i Skangalrådet.

Ledamoten, bankdirektör Lars Piehls brev till ordföranden, ambassadör Anderas Ådahl:

Broder!

Först och främst ett hjärtligt tack för den trivsamma och gästfria eftermiddagen och kvällen som kom att i hög grad ägnas åt Skangalprojektet. Efter denna kväll har jag funderat en hel del över vad vi egentligen gett oss in i och det är väl inte helt uteslutet att jag tror att familjen Palme sluppit ifrån många problem genom att sänka godset till Frälsningsarmén i Sverige. Men nu är ju den saken ett avslutat kapitel. Det jag blivit ombedd att medverka i är ju rådgivning i finansieringsfrågor, vilket i och för sig är intressant men krävande eftersom alltför många faktorer ännu är för okända. Jag uppfattar uppdraget som så att jag skall söka klarlägga byggverksamhetens organisation - driftskostnader - arbetsledning. Finansiell omfattning. Idag finns det två bud rörande total upprustningskostnad. Det en budget rör 45 m SEK och det andra 22,5 m SEK. Jag tror att det föra beloppet var kalkylerat av SKANSKA men jag vet inte varifrån det andra beloppet kommer. Min uppgift kommer från Bertil Rodin vid vårt möte i Riga. Upprustningens Etapp 1 skall enligt uppgift vid samma möte omfatta mangårdsbyggnad, el, vatten och värme och beräknas kosta ca 10 m SEK. Personligen tror jag att det skall gå bra att samla ihop 10 m SEK till etapp 1 med en aktiv marknadsföring av projektet men det vi måste diskutera är vad som sker sedan.

Vad skall vi t.ex. använda mangårdsbyggnaden till?

Till mödravård eller barnavård och i båda fallen var sker förläggningen. Att jag tar upp denna fråga är orsakad av att jag tror att det är svårt att hålla offerviljan i en insamling som pågår i flera år vilket kan medföra att vi möter vissa problem då det gäller att samla in resterande 12,5 m SEK till de återstående etapperna. Kanske vore det riktigt att redan i etapp 1 lägga in också förläggingsbyggnaden och på så sätt få en mer täckande investering tidigt. Hur mycket pengar kräver i så fall förläggingsbyggnaden?

Byggverksamhetens organisation.

En upprustning av Skangal kommer att kräva stora insatser som i sin tur kräver byggteknisk kunskap. Detta inte bara av byggtekniska skäl utan i lika hög grad ekonomiska.

Efter kontakter med sakkunniga vill jag ge följande råd:

Engagera en svensk byggledare men utnyttja lokal arbetskraft!

Driftskostnader:

Detta är naturligtvis en fråga som jag förutsätter att Frälsningsarmén funderat över i sina kalkyler. Men jag tar ändå upp den eftersom den i Skangalfallet uppstår mycket tidigt och sedan blir bestående. Den kan beskrivas på följande sätt: Vakthållning alltifrån det att första materialleveransen äger rum, under hela byggtiden fram till färdigställandet och därefter. Detta är en post som vi ofta förbiser i våra kalkyler men som kan bli kostsam om den inte uppmärksammas. Härtill kommer sedan kostnader för inredning, annan utrustning för att inte förglömma mänsklig arbetskraft som behövs för planerad verksamhet. Frågan måste diskuteras.

Arbetsledning:

Hittills har projektet helt skötts av Bertil Rodin och vi skall med största tacksamhet acceptera hans insatser. Men på sikt måste Bertil ha någon att delegera till eller att få avlastning av. Detta nämner jag inte på grund av Bertils ålder utan också på grund av Skagalprojektets storlek. Senast vi möttes organiserade vi "samrådsgruppen" och nästa gång vill jag föreslå att vi skapar en ledningsgrupp. Detta blev ett långt brev med många synpunkter som jag hoppas skall vara av intresse att ta upp vid vårt möte den 28 april om inte förr.

Tillgivne Lars Piehl

Cc: Bertil Rodin

Ordföranden ambassadör Andreas Ådahls svar till bankdirektör, ledamoten Lars Piehl.

Broder!

Tack för Ditt brev och Ditt engagemang och förutseende synpunkter, som jag tror att alla i referensgruppen borde kunna dela. För mig är det – till skillnad från Dig, förmodar jag - en ny erfarenhet att jobba med projekt som är helt beroende av insamlingar, entusiasm och gåvor. Det är en remarkabel upplevelse att se även högt satta mål (i första etappen) blivit uppnåeliga trots att man börjat med tomma händer. Hur uthållig denna process är vet jag inte. Din försiktiga bedömning av möjligheten att finansiera etapp 2 bör naturligt nog begrundas – framför allt skulle jag vilja ta del av Bertil Rodins och andra FA-experters kommentarer till det. Jag föreställer mig att det, för att hålla bidragsviljan uppe, är viktigt att skapa "etapper" också för förverkligandesidan, så att folk kan samla till ständigt nya, från varandra distinkta, konkreta mål - mödravårdshem, pojkhem, mönstergård etc. – utan att dessa drunknar i stora aggregerade tal.

Det är naturligtvis angeläget för Bertil Rodin att kunna avlasta på någon och att finna "påläggskalvar", de sistnämnda gärna med lettisk bakgrund. I den löpande verksamheten kan det, med växande projektvolym, behövas en mera fortlöpande förankring av olika frågor och jag förmodar att Bertil själv är intresserad av tillkomsten av en ledningsgrupp på detta stadium. Det torde bli lättare att beräkna driftskostnader då vi vet mera om valda system för energi- och vattentillförsel, underhåll etc. Ännu är kostnader för okvalificerad personal i Lettland små. Jag föreslår att vi i samråd med Bertil Rodin tar upp hithörande frågor att diskutera vid instundande referensgrupps möte .

Med bästa hälsningar Andreas Ådahl

cc: Bertil Rodin

FUNDERINGAR OMKRING SKANGALPROJEKTET

Släktgården Skangal i Lettland överlämnades som jag tidigare redovisat av advokaten Claës Palme i maj 1994 till Frälsningsarmén i Sverige. Jag fick vara den förmedlande länken genom mitt möte med Claës Palme på flygresa till Lettland, framgår som tidigare text.

Dåvarande kommandören i Frälsningsarmén Sverige/Lettland, Birgitta K. Nilsson, inbjöd till en referensgrupp för projektet bestående av företrädare för svenska och lettiska myndigheter, näringslivet och samhällsekonomer samt företrädare för vår egen rörelse. Frälsningsarmén såg den stora gåvan som en av möjligheterna att bygga ut och förverkliga planerna för arbetet i Lettland. (Foto: Restaureringen påbörjad)

Skangal består av 52 ha mark och ligger i en underbar natur inom ett område i Lettland som innehåller en del av landets nationalparker men de mycket illa åtgångna byggnaderna på gården gjorde att det fanns mycket röjningsarbete. Under röjningsarbetet deltog flera av grannarna till

Skangal och genom detta inleddes ett gott samarbete som skulle visa sig vara betydelsefullt för den framtida verksamheten på Skangal. Några av våra lettiska vänner skulle sedan få sina arbetsuppgifter som anställda på Skangal.

Frälsningsarméns egen SAR arkitekt Ulf Ander grep med friska tag och stor yrkesskicklighet sig an projekteringsarbetet och han skapade underlag för det återuppbyggnadsarbetet som påbörjades under maj 1995.

Vi fick ett mycket gott samarbete och utbyte av kunskap om Lettland genom kontakterna med svenska ambassaden i Riga genom ambassadören och personalen.

Frälsningsarméns Ledningsråd sammanträde den 8 mars 1994 togs många viktiga beslut, inte minst att tacka "ja" till gåvan av familjen Palmes släktgård Skangal. Här påbörjades också förberedelserna för hur överlämnandet skulle ske som jag tidigare redogjort för.

Här kunde också konstateras att Frälsningsarmén i Lettland var registrerad som "en religiös organisation". Vid detta sammanträde fick jag fullmakt från Frälsningsarmén att teckna avtal med jordbruksskolan Janmuiza om att arrendera uppodlad mark på Skangal. Ekonomibygnader kunde inte hyras ut till jordbruksskolan. Frälsningsarméns fastighetsavdelning hade redan påbörjat en undersökning avseende vatten, avlopp, dränering och reningsanläggning och uppskattade kostnaderna för detta till ca 2 m SEK. Det var också viktigt att göra jordanalyser eftersom sovjetarmén haft en helikopterstation på Skangal.

Under detta sammanträde tillsattes en projektledning där jag fick det stora förtroendet att vara projektchef. Tillsammans med goda kunniga medarbetare växte fram de olika delprojekten som ingick i visionerna för Skangal fram. Delprojekten utgjordes av ansvar för byggnader, skolhemsuppbbyggnad, mödrahem/kriscenter och jordbruk. Det viktigaste nu var att fastställa målen för projekten:

- Att skapa ett Frälsningsarmécenter på Skangal för verksamhet i Lettland, utbildning av soldater och officerare samt kurser av olika slag.
- Ett kulturcenter med möjlighet till forskning och kontakter. Skola med elevhem - en uppföljning av pojkhemmet i Riga.
- Ett mödrahem eller kriscenter för ensamstående mödrar.
- Ett mönsterjordbruk med stöd av Östergötlands läns jordbruksskola i Vreta Kloster. (Vretaskolan har redan en etablerad kontakt med Janmuiza jordbruksskola i Cesis).
- Att skapa och forma ett center med kristen miljö där barn, unga och äldre kan hitta sig själva och den kristna tron som evangeliet förmedlar.
- Att Skangal också vill vara en träffpunkt för lettiska folket.

Det omtalade mötet på Riga flygplats med advokat Claës Palme och hans brorson Mårten skulle innebära det otänkbara, nämligen att skapa och genomföra upprustningen av de 13 byggnader (ruiner) som nu blivit Frälsningsarméns. Den 16 november 1994 fick jag fullmakt av Maud och Claës Palme att handlägga ärenden som rörde återlämnandet av Skangal till Claës Palme, släktens äldste son och enligt lettisk lag arvsberättigad.

FRÄLSNINGSSARMÉNS SAR ARKITEKT ULF ANDER

SAR Arkitekten Ulf Ander redovisade efter sommaren 1994 relationshandlingar med PM för upprustning och nybyggnader. Idéskisser, ritningar för nuvarande byggnader samt för nybyggnad, utkast till etappindelning med ritningar för Etapp 1 och 2. Beslut togs om igångsättning av Etapp 1 under maj månad 1995 under förutsättning att ekonomiskt underlag kan presenteras under innevarande år.

Frälsningsarméns arkitekt SAR/MSA Ulf Ander gick med sin stora kunnighet in i Skangalprojektet. Här kunde hans gedigna arkitektutbildning vid Chalmers Tekniska Högskola, med examen 1978 och med de många åren som Frälsningsarméns arkitekt verkligen visa på stor yrkesskicklighet. Det lettiska Arkitektförbundet godkände honom enligt de bestämmelser som gäller i Lettland. (Foto: Arkitekt Ulf Ander nr 2 fr vänster)

Projekteringen påbörjade omedelbart efter det Skangal överlätits till Frälsningsarmén och den låg under hela projektets gång i Ulf Anders händer. Tillsammans med Cesi rajons länsarkitekt skulle nu planskiss, ritningar för befintliga byggnader och nybyggnader samt de byggnadshandlingar som krävdes av lettiska myndigheterna för om- och nybyggnader.

Alla de renoverade och nybyggda fastigheterna visar nu på verkligt yrkeskunnande. Skangals byggnader har tagit form för sitt ändamål och till praktisk nytta för vår verksamhet.

Det har varit en stor förmån att jag fått samverka med Ulf Ander, som på sitt sätt att driva och förverkliga de fastigheter som nu står till barnen på Skangal till nytta för boende, kunskap och hemkänsla. Som projektchef för Skangal kändes det tryggt och värdefullt med ett mycket gott samarbete tillsammans med många och att ha en säker hand i skapandet av de byggnader som idag finns på Skangal.

VIKTIGA BESLUT

Skangalrådet sammanträde 28 april 1995 på Vretaskolan, Östergötland

Den 28 april 1995 sammanträdde Skangalrådet på Vretaskolan, Vreta Kloster, Östergötland och organisationsplanen för projektet presenterades. Ledamoten Lars Piehl informerade om ovan presenterade skriftväxling mellan honom och ordföranden. Löpande budgetinformation lämnades av ledamoten Birgitta Karlsson och meddelade att Frälsningsarméns förvaltningschef Hans Hansson är firmatecknare för Frälsningsarmén som helhet och alltså även för Skangalprojektet. Frälsningsarméns Ledningsråd är projektråd vad avser Skangal och erhåller löpande information och tar beslut i

avgörande om godset. Skangalrådets uppgift är att vägleda Frälsningsarméns Ledningsråd/Projektråd med avseende på policyregler som gäller Skangalprojektet. Ledamoten Gunnar Nilsson kommenterade att Skangalrådets protokoll och beslut överlämnas till Ledningsrådet/Projektrådet för slutligt beslut och att protokoll skickas till Skangalrådet. Det upplystes för övrigt om att projekt överstigande 2 m SEK enligt beslut ska föreläggas internationella Frälsningsarmén i London för godkännande.

Tidsplanen för igångsättande av Etapp 1 för elevhemmet hade av Frälsningsarméns Fastighetsenhet fastställts till september 1995, men Ledningsrådet/Projektrådet hade då inte tagit någon slutgiltigt beslut. Fortsatta förhandlingar fördes med BITS/SIDA, SWECO och LATVENERGO ifråga om el och värme medan vattenfrågan måste lösas på annat sätt. Arbetena på Etapp 1 med vatten, avlopp, el och panncentral beräknades kunna påbörjas den 1 juli 1995. Elevhemmet hade redan prioritet ett. Ett fullständigt förfrågningsunderlag som utarbetats av SAR arkitekten Ulf Ander och godkänts av Frälsningsarméns Fastighetsenhet fanns. HIFAB i Sverige, som har verksamhet i Lettland och har stor kunskap, hade anlits som kontrollant för Skangalprojektet och även utsett en platschef, Lenn Jensen. Ledamoten Harry Landau redogjorde för kontakterna med BITS/SIDA där svenska ambassaden i Riga handlade de juridiska turerna. Handlingar för byggnadstillstånd hade utarbetats och arkitekten för Cesis län hade inbjudits att besöka Sverige för att delta i överläggningar och upprätta ansökningshandlingar i enlighet med lettiska föreskrifter. (Foto: Platschefen Lenn Jensen och Bertil Rodin)

Arbetsgruppen för jordbruket lämnade rapport. Ledningsrådet/Projektrådet hade gett tillstånd för inköp av näringsmedel för jorden på Skangal. Vretaskolan presenterade en växtodlingsplan, där deras önskemål och målsättning var att medverka till att en fullgod maskinpark skulle finnas på godset i framtiden. Tankar framfördes att med Alfa Laval's bidrag till projektet Skangal kunde det bli en referensgård för presumtiva kunder i Lettland. Tidplanen för jordbruket var att restaurering av befintlig ladugård skulle genomföras 1998. Det redogjordes för de ekonomiska planerna, budget för Etapp 1 del 1 och Etapp 2 presenterades och även en ekonomisk rapport för driftskostnaderna för Skangal för 1995 samt rörande de pågående arbetena. Första delen ifråga om schaktningsgrävningar för huvuddelen det vill säga kraftledningen påbörjades. Kostnaden för Etapp 1 var 2,2 m SEK och det finns medel för detta. De budgeterade kostnaderna för Etapp 1 och 2 var 8,2 m SEK och driftskostnaderna för 1995 och kommande femårsperiod skulle utarbetas. (Foto: Lettiska Byggnadsarbetarna)

Beslut fattades att tillsätta en arbetsgrupp för att noga följa den ekonomiska delen av Skangalprojektet. Till denna valdes bankdirektör Lars Piehl, finanssekreterare Birgitta Karlsson och projektchef Bertil Rodin. Redan då hade informationskontakter upprättats via press, radio och TV såväl i Sverige som i Lettland. Frälsningsarméns pressofficer major Göran Larsson undersökte möjligheterna att framställa en videofilm.

Internationella Salvation Army Newsletter publicerade kontinuerligt hur Skangalprojektet fortskred och då närmast general Paul A. Raders besök på Skangal den 13 maj (se foto).

En konsert med operasångerskan Tua Åberg och sånggruppen Dominique till förmån för Skangalprojektet planerades till den 17 februari 1996. Till den planerade konserten i Berwaldhallen inbjöds HM Drottning Silvia. Lettlands ambassadör Imants Gross föreslog att svensk-lettiska föreningen i Sverige skulle inbjudas.

Skangalrådets sammanträde den 1 december hölls på Svenska Frimurarordens hus i Stockholm. Dagens värd, bankdirektör Lars Piehl, gav en fyllig information om fastigheten och Frimurarna. Många ärenden togs upp till behandling för beslut och rapporter lämnades av rådets ledamöter. Advokat Claës Palme nämnde att han hade varit i kontakt med direktör Antonia Axelsson-Jonsson och flera förslag till gåvogivare presenterades. Frågan om Frälsningsarmén kunde påverka om skattemässiga avdrag vid gåvogivande framfördes. Ledamoten Birgitta Karlsson fick uppdraget att undersöka detta. Möte med Svenska Handelskammaren i Lettland skulle äga rum, vilket innebar att svenska företagare också fick information om Skangalprojektet. Projektplaneringen presenterades av SAR arkitekt Ulf Ander. Arbeten med installation för elförsörjningen i samarbete med Latvenergo hade påbörjats och grävning för inkoppling på nätet planerades ske närmaste dagarna.

Under mars 1996 skulle påbörjas byggnation av panncentralen i egen regi med svensk-engelsk talande Lenn Jensen från HIFAB. Reningsanläggningen för vattenförsörjning var projekterad. Nybyggnad av elevhemmet och reparation av huvudbyggnaden påbörjas tidigast våren 1996 men med hänsyn till de ekonomiska möjligheterna. Byggnadstillstånd fanns nu för alla planerade projekt på Skangalområdet. General Paul A. Rader, Frälsningsarméns världschef, tog vid sitt besök i Lettland upp gåvoskattfrågan med Lettlands president, som sedan vidtog åtgärder så att skatten sänktes med flera procent. Skangalrådet uttryckte genom ordföranden Andreas Ådahl sin tacksamhet till lettiska myndigheter för deras hjälp. Ett personligt brev till presidenten i denna fråga hade översänts från general Rader.

Ledamoten Birgitta Karlsson redogjorde för den budgeten för Skangalprojektet. Det fastställdes att byggnationen sker etappvis med hänsyn till ekonomiska tillgångar. Ledamoten Lars Piehl begärde en specificerad uppställning av ekonomiska möjligheter och uppgifter om planer för kommande verksamhet. Sökta bidrag hade inkommit från SIDA/BITS. Kostnaderna för panncentralen cirka 4 m SEK var täcka och godkända av Ledningsrådet/Projektrådet. Arbetsdagar på Skangal var planerade den 10 – 20 juni 1996 med endast lettiska deltagare men under projektchefens ansvar.

Vretaskolans informationsbroschyr NATUR överlämnades och där fanns följande text: *"Naturbruksgymnasiet deltar i uppbyggnadsarbetet av ett mönsterjordbruk på Frälsningsarméns egendom Skangal i Lettland."*

En insamling hade gjorts av Vretaskolans Lärarkollegium, där man fått in 1 700 SEK som anslogs till inköp av spannmålsutsäde till Skangal. En plan för en utveckling av jordbruket hade upprättas av

Vretaskolan tillsammans med Janmuiza jordbruksskola, där samverkan hade varit fördömligt. Kontrakt hade från vår sida skrivits med Janmuiza för åren 1996 – 1997 för brukande av uppodlad åkermark.

Framtidsfrågor där Skangalrådets roll diskuterades som bas för en prioriteringslista med fyra punkter: 1)Ekonomi 2)Transport, tull 3)Information till och förankring hos lettiska myndigheter 4)Fortsatt marknadsföring.

Det beslutades att minska antalet sammanträden i Skangalrådet och av kostnadsskäl hålla dessa två gånger per år. I rådet ingår ledande kreativa personer, som genom sina personliga kontakter betyder mycket för utvecklingen av uppbyggnadsarbetet på Skangal. Ordföranden Andreas Ådahl påpekade att kontakt fortlöpande borde hållas med myndigheterna i Lettland och med projektansvariga grupper där. Flera bidragsgivare behövdes och även hjälp med specialkompetens. Informationen från rådets sammanträden förväntades ledamöterna kunna vidarebefordra till sina kontakter genom sina kanaler. Rådets ledamöter redogjorde för sina uppfattningar om projektet.

Standarden på återuppbyggnaden av fastigheterna (ruinerna) diskuterades och det betonades att överväga ett förbilligande av byggnationen. SAR arkitekt Ulf Ander påpekade att kostnaderna med hjälp av lettisk arbetskraft hade kunnat sänkas trots avtalsenliga löner. Fördelen med etappbyggnation var att utvärdering kan göras regelbundet.

(Flygfoto över Skangal 1997)

Materialkostnader i Lettland och Sverige var likvärdiga men att material endast köpts i Sverige i liten utsträckning. Jag påpekade att man borde stödja det lettiska folket genom inköp av material i

Lettland och att arbetstillfällena i första hand gavs till letter av rent ideologiska skäl och vår syn på lika människovärde. SAR arkitekt Ulf Ander sade vidare att restaurering av huvudbyggnaden måste ske försiktigt och hänsyn tas till den kulturhistoriska och ekologiska miljön. Direktör Hoff Sven Hedlund från Leksand hade framställt konstverket *"Livets Tecken"*, ett 8,5 meter högt kors, att uppföras i parken vid Skangals huvudbyggnad. Korset kom till stånd genom Hedlunds egna kontakter med företag, skogsägare, skolor, privatpersoner och egna insatser. Rådet framförde sitt tack till honom och givarna för detta initiativ och stöd.

BERWALDHALLEN 1996

Skangalrådets konsert i Berwaldhallen genomfördes med ett utomordentligt program lördagen den 17 februari 1996 med medverkan av operasångerskan Tua Åberg, musikerna Monica och Carl-Axel Dominique, solotrumpetaren Kent Jonson, kommendörerna Birgitta K. Nilsson och Ian Cutmore,

ambassadör Andreas Ådahl, chargé d'affaires Imants Liegis, Frälsningsarméns Vasakårs musikkår under ledning av Fredrik Andersson och Dalarö folkhögskolas vokalensemble under ledning av Ulrika Törnros. Konferencier var operasångerskan Kjerstin Dellert. Konserten sponsrades av HIBAB, Posten Utrikes och City Hotell AB. I detta sammanhang framfördes uppskattad information om Skangalprojektet.

AMBASADÖR ANDREAS ÅDAHL TAL vid KONSERTEN

"1920 och 30-talets somrar tillbringade syskonen Claës, Olof och Catharina Palme på den lilla herrgården Skangal (på lettiska: Skangali). Man levde enkelt men harmoniskt i sina kärleksfulla morföräldrars vård. Under de följande decennierna var uppväxtmiljön för de flesta barn och ungdomar i Lettland långtifrån kärleksfull. Den sovjetiska ockupationen hindrade inte bara flera generationer av letter från självförverkligande utan skövlade också den lilla herrgården, som ända fram till för några år sedan var i den sovjetiska arméns händer.

Då familjen Palme 1993 fick tillbaka Skangal beslöt syskonen att genom advokat Claës Palme överlämna Skangal som gåva till Frälsningsarmén, vars arbete legat morföräldrarna varmt om hjärtat. En ny armé drog in på Skangal, en armé som förde med sig löftet om mänsklig omsorg i stället för förtryck, ett kristet kärleksbudskap i stället för förstörelse.

Frälsningsarmén har ställt sig och sina sympatisörer inför en dubbel uppgift. Å ena sidan gällande det att återupprätta människovärdet för dem som råkat i social och andlig förnedring under sovjetsystemet liksom för dem som blivit förlorarna i den obarmhärtiga omvandlingsprocessen i dagens Lettland och å andra sidan att återupprätta Skangal.

(Foto: Stefan Örtenblad - Ambassadör Andreas Ådahl talar vid Skangalaftonen 2009)

Tillsammans ska dessa mål göra ett elevhem för ungdomar i sociala svårigheter i Rigas ogynnsammaste miljöer, mödravård för mödrar och barn som har det besvärligt, ett mönsterjordbruk och mycket annat på ett pånyttfött Skangal. Till denna pånyttfödelse har först och främst eldsjälur från Frälsningsarmén som Bertil Rodin och Karin Hultgren bidragit men också alla de som på olika sätt stödjer detta projekt. Och det gäller inte minst dem som stött verksamheten genom att komma hit idag och dem som velat erbjuda det finaste tänkbara programmet för denna eftermiddag. Skangalrådet förenar dem som tror på denna idé och som vet vad Frälsningsarmén uträttat och uträttar i Rigas slum för att ge hopp och hjälp för människor som förlorat fotfästet.

För oss på svenska ambassaden i Riga är medverkan självklar. Vi vet att ingenting ger bättre och varaktigare resultat än sådant som bärs av de enskilda, engagerade människornas entusiasm och offervilja. Lettland och många letter går igenom en svår tid. För dem är det viktigt att veta att vi fortfarande tror på dem och förstår att vad de nu behöver se är positiva förändringar: NI ÄR MED I DEN PROCESSEN - VÄLKOMMEN!"

MITT SOMMARBREV TILL SKANGALRÅDETS LEDAMÖTER 1996-06-18

Inför sommaren vill jag sända en hälsning till Er. Tack för det stöd vi får i vårt arbete för och med Skangal. Sedan vi träffades senast har det hänt en hel del på Skangal. Under december månad förra året kom vårt elsystem på plats med nedlagda kablar och en transformator installerad.

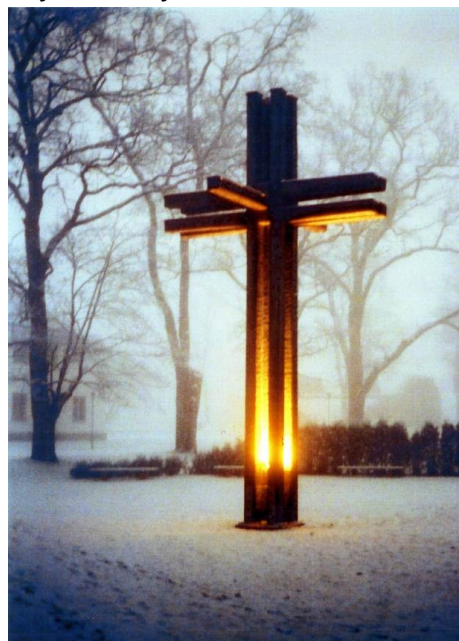
Detaljprojektering för el och utförda arbeten har Latvenergo stått för. De har också anlitat underentreprenörer.

I september månad detta år skall vi redovisa delprojektet med elinstallationen till BITS. Det gör vi då tillsammans med VBB (Bergman & Co AB). Denna firma har svarat för projektering i stort och genom sin personal förmedlat kunskap till de lettiska firmor och enskilda som utfört arbetet med elinstallationen. Vid detta tillfälle kommer vi att ansöka om nya pengar för det fortsatta uppbyggnadsarbetet av Skangal och då i första hand det av projektet som rör infrastrukturens fortsatta utbyggnad.

Vi kan glädja oss åt en väl genomförd konsert i Berwaldhallen under våren. Jag finner att många människor uppskattade den och jag är väl medveten om att konserten var för vårt projekt av stort PR-värde. Tack för vad Du gjorde för att den lyckades så bra! Den gav inte något stort ekonomisk tillskott men det blev 7 846 SEK netto till vårt projekt. Vi har kvar ett antal "Skangal-band" till ett pris av 140 SEK. Du kanske känner någon som önskar stödja oss genom att köpa ett sådant. Det vi säljer av dessa är ren vinst.

Vi har i kontrakt anlitat HIFAB som vår kontrollant av byggnationen på Skangal. De har och gör ett utomordentligt arbete med sina representanter i Lettland: Ulf Meijert och Tommy Jansson. Vi har också anlitat en lettisk byggmästare för byggandet av panncentralen och det får nu också bli så att han konstruerar grunden för elevhemmet. Som vår bygglidare har vi anställt Lenn Jensen som tidigare haft sin tjänst vid uppbyggnaden av svenska ambassaden i Riga. Den 5 juni beslöts att grunden för elevhemmet skall konstrueras i samband med panncentralen. Vi skulle också behöva lägga taket på huvudbyggnaden men idag står tyvärr inte medel till förfogande. Vi har dock muntligt löfte så vi skulle kunna klara detta. Det fattas dock 65 000 SEK. Känner Du någon som skulle kunna hjälpa oss med den summan? Det skulle för oss vara värdefullt att få taket inför kommande vinter och så kunna torka ut huset inför framtida renovering.

Den 27 april fick några av oss vara med om att "LIVETS TECKEN" invigs på Skangal av Frälsningsarméns stabschef kommandör Earle Maxwell. Korset är en gåva från makarna Hoff Margareta och Sven Hedlund i Leksand och idé och design står Hoff Sven Hedlund för. Korset blev till genom att projekt på byggprogrammet tillsammans med lärarna Anders Ivars och Åke Öst vid Stiernhööksgymnasiet i Rättvik. Åtta elever har varit delaktiga i projektet. Det var också helt fantastiskt att de elever och lärare som arbetat med korset kunde resa över till Skangal och montera upp det på plats. Detta möjliggjordes bl.a. genom en gåva från Olof Palmes Minnesfond och även eleverna var också vid invigningshögtiden. Korset är 8,5 m. högt och utgör ett verkligt vittnesbörd för alla som passerar eller besöker Skangal. (Se Foto)

Under våren och försommaren har flera av våra vänner som bor i kommunen Liepa arbetat frivilligt på Skangal. Vi kan alltså säga att vi där haft och har arbetsdagar på gång. Marsnene grundskola, vars rektor bor granne med oss, belägen ca fyra km. härifrån, har som tack för de skolbänkar de fått från Skangal med 173 elever också utfört praktiskt arbete. För oss på Skangal känns det mycket bra att ha kontakt med dem som bor runt omkring oss. Pojkarna på Frälsningsarméns pojkhem i Riga kommer att bo på Skangal under sommaren och det känns bra att vi redan nu kan använda godset för barn

och ungdomar. Det kommer många besökare till Skangal från både Lettland och Sverige och alla blir väl mottagna av vår personal: förvaltaren Volts Adamovics, husfar Vilnis Hertz med hustru Dzintra. Dessa tre anställda är en ovärderlig tillgång för oss på Skangal.

På vår expedition i Sverige fungerar arbetet bra och vi tre som finns på Skeppargatan har genom olika kontakter i samhället nått ut med information dels genom planlagda besök i Stockholm och ute i landet där Karin Hultgren varit och är verksam, och dels genom brev och telefonservice som Edda Ericson svarat för. Expeditionens storlek minskade genom att Edda Ericson fick en order till Lettland som kårledare för Liepa-kåren några kilometer från Skangal, där hon kommer att vara tillgänglig som kaplan vid läger och samlingar.

(Foto:
Invigningshögtiden av
Korset Livets Tecken)

Våra ansträngningar att nå ut med information om Skangal har lyckats väl och det har visat sig vid flera tillfällen att stora grupper i

Sverige känner till projektet. Vi behöver dock finna ytterligare möjligheter att nå ut, särskilt gäller det insamlingsdelen. Visst ger informationsverksamheten en hel del pengar men det tar tid innan man kan se någon effekt. Det skulle kännas bra att kunna få mer kontinuitet i nybyggandet och ombyggandet av Skangal enligt de planer som föreligger. Som vi upprepade gånger har påpekat bygger vi inte för mer än det finns pengar till. Vi ligger ute med några ansökningar till fonder och stiftelser och hoppas på att få positiva svar. Insamlingsmarknaden är ganska tuff, inte minst beroende bl.a. ny lagstiftning avseende stiftelser samt del allmänna ekonomiska läget i Sverige. Genom de kontakter som ni i Skangalrådet besitter har det dock inkommit flera hundratusen kronor. Låt mig säga ett tack för detta goda arbete!

Vårt kontaktnät när det gäller Skangalprojektet är nu ganska stort men vi får hjälpas åt att utöka detta ännu mer. De i protokoll angivna arbetsdagarna på Skangal kom aldrig tillstånd, vilket jag redovisade i mitt tidigare brev. En av orsakerna till detta var att Skangal nu är en byggarbetsplats. Vi ser fram mot att under kommande år ha ett gemensamt praktiskt arbetstillfälle för letter och svenskar. Våra kontakter med Janmuiza jordbruksskola och Vretaskolan fortlöper och även detta år har det upplagda gödningsprogrammet genomförts. Vi satte i år potatis att användas av kårerna i Lettland - ett ton, som vi hoppas ska bli till mat för våra vänner som kommer till Frälsningsarméns soppkök.

När det gäller de framtidsfrågor som diskuterades vid vårt decembersammanträde har dessa inte strukturerats men funnits med i olika samtal. Detta resulterade i att Frälsningsarméns Ledningsråd utarbetade en strukturplan rörande ekonomin, projektchefens och projektledarnas uppgifter och beslutsfunktion. Man kan konstatera att de mål som sattes upp i början av projektet fortfarande är aktuella, även om de naturligtvis behöver bearbetas och uppdelas i delmål och delvis ändra inriktning. Det är ju befintliga behov som bör styra. De föreslagna grupperna för ekonomisk hjälp, marknadsföring har tyvärr inte tillsatts, men vi får ta upp frågan vid vårt nästa sammanträde. Från om hur vi kan sprida kännedom om oss i Lettland har tagits upp med Imants Gross under ett av mina

besök i Lettland samt att jag samtalat med vår ordförande Andreas Ådahl om detta och kommer att fortsätta att göra så under mitt nästa besök i Lettland.

Som jag redan har meddelat kommer Skangalrådet att ha ett sammanträde kl. 9.00 torsdagen den 29 augusti på Frälsningsarméns officersskola på Skeppargatan 82 i Stockholm. Jag hoppas att Du har antecknat detta och kan närvara. Jag vill också meddela att HKH Prinsessan Lilian har åtagit sig att vara Skangalprojektets beskyddare. Det blev ett långt informationsbrev men jag ville informera Dig om vad som händer och som jag anser värdefullt för Dig.

Med tillönskan om en riktigt god sommar! GUD VÄLSIGNE DIG!

Bertil Rodin.

Brev från ambassadör Andreas Ådahl till Skangalrådet den 26 augusti 1996:

Bästa kolleger!

Då det pga mina åtaganden i samband med skiftet på ambassadörsposten i Riga har visat sig omöjligt för mig att kunna närvara vid mötet fredagen den 13 september vill jag med dessa ord framföra en hälsning till Skangalrådet. Förste ambassadsekreterare Harry Landau kommer att företräda Rigaambassaden och mig vid mötet.

Det hade varit roligt att få delta i mötet, eftersom jag ser tydliga tecken på att verksamheten går framåt och att organisations- och ansvarsfrågorna utvecklats bra. Nya åtaganden tillkommer i takt med de finansiella möjligheterna, och intresset för projektet tycks vara fortsatt starkt både i Sverige och i Lettland. Jag träffar människor i de mest skilda sammanhang som har hört talas om projektet och är nyfikna och intresserade. Detta slags positiva uppmärksamhet är värdefull också för relationerna Sverige-Lettland, där besked om framgångsrikt samarbete och fina resultat har en viktig roll för att ge en balanserad bild.

REFLEKTIONER AV ULF MEIJERT

Några personliga reflektioner till Bertil och Ulf julen 1996 från Ulf, HIFAB:

Det är modigt av Frälsningsarmén att bygga i egen regi. Men jag tycker det var ett mycket lyckat beslut för ni uppnår helt andra mål än annars och dessutom får ni nästan fullständig flexibilitet och samtidigt kontroll på allt. Och vi haft tur med mycket. Först de förmånliga upphandlingarna efter EDCON:s konkurs och sedan med valet av byggmästare. Detta var grunden till att vi kunde gå fram som vi gjorde. Upphandlingar och inventarier har blivit bra. Att Lenn Jensen har fungerat så bra är också mycket glädjande och vi får hoppas att det fortsätter så.

Det finns många faror med att arbeta som vi gör. Vi är de enda som investerar i trakten och den stora fattigdomen gör ju att folket tar (måste ta) varje chans att tjäna lite pengar. Jag har därför fört en mycket restriktiv utbetalningstaktik för att inte ge intryck av något slags överflöd. Samtidigt har det varit viktigt att hålla kontinuitet och en rak kurs för att visa att vi är seriösa och tänker fortsätta på samma sätt framöver. Personalomsättningen är därför rätt låg något som ger lugn och bygger upp ett rykte och "företagsandan" så att säga. Denna balans är jag faktiskt rätt nöjd med. Det har skett en "förskjutning" så att vi nu har mer lokalt folk i stället för "yrkesfolk" från Cesis. Skillnaden är rätt liten eftersom det vi förlorar i yrkesskicklighet tjänar vi på motivation. Projektet får också en starkare lokal förankring vilket jag tror kan komma till nytta i framtiden. Dessutom har vi lägre lönekostnader utan att för den skull betala dåligt.

Vår lokale byggmästare var vi länge lite osäkra på men grundintrycket har hela tiden varit positivt. Många rapporter tyder på att vi hittat den ende duglige. Vi har inte hittat något som är uppseendeväckande fel i hans fakturering. Självklart tar han chansen att tjäna lite här och där, men

jag tror att han nu känner trygghet i projektet och detta kan då tänkas minska. Det känns som om vi nu får mer och mer hjälp av honom. Man ska komma ihåg vilken enorm skillnad det är mellan Riga och Skangal och mellan Sverige och Lettland. Man kan diskutera om man ska handla upp på annat sätt men nu är jag rätt nöjd även med detta.

Den sociala och pedagogiska insatsen som vi gör är alldeles fantastisk, och detta utan att de märker det. Vi kan se det på Armands nya stolthet och flickvän samt på Miervaldis (byggmästarens alla frågor om nya material o. dyl.), SnickarJanis tilltagande arbetsförmåga och nykterhet, Volts växande tilltro och entusiasm eller Artis enorma glädje när han köpt en västbil osv.

Lunchen och vinterkläderna är exempel på rent sociala saker.

(Foto: Lettiska byggnadsarbetare tackar och önskar God Jul)

Skillnaden på ett sovjetbygge och vår arbetsplats måste vara enorm och vi får räkna med att det tar tid att lära sig. Men det är mycket tjat från vår sida men mest Lenn.

Trots att jag är part i målet måste jag säga att vi faktiskt bygger billigt. Det är kostnaderna för Ulf & Ulf som är administration och overheads. Arbetsplats och inköp kan inte skötas billigare. Kostnaden ska sättas i relation till kvalitén och produktiviteten.

De kunde nog bägge vara lite högre. Vi har hjälp av att konstruktionen varit väl vald för våra ändamål, förlåtande så att säga. Jag är inte missnöjd men det är ett område som vi bevakar, inte minst nu under vintern. När vi nu har möjlighet till lite längre framförhållning så hjälper det också till.

Med tack för ett mycket givande 1996 och väl mött till ett ännu bättre 1997!

Hej Bertil Rodin
God Jul och Gott Nyttår
Vi tackar för de varma

Vinterkläder. Från alla oss i
Skaugali.

SKANGALRÅDET DEN 13 SEPTEMBER 1996.

Anteckningar från sammanträde på Frälsningsarméns officersskola i Stockholm:

- Vid detta tillfälle redogjorde SAR arkitekt Ulf Ander för genomförd och pågående byggnation samt att elförsörjningsarbetena hade genomförts och slutbesiktigats. Samarbetet med Latvenergo hade fungerat bra och tillsammans med representanter från Gullspångs El hade elledningarna sammankopplats med det lettiska lokala elnätet.
- "Livets Tecken" - ett 8,5 m högt konstverk - har uppförts som tidigare nämnts på initiativ av Hoff Sven Hedlund och invigts under högtidliga former.
- Panncentralen är under uppförande. Grunden är lagd för elevhemmet. Taket på huvudbyggnaden har reparerats, delvis konstruerats på nytt och belagts med takpapp. Samtidigt ska torkningen av huvudbyggnaden påbörjas.
- Vissa svårigheter har förevarit vid upplärningen av de lettiska arbetarna men varje arbetsmoment har kontrollerats av byggansvarig. Främst gällde det att följa detaljerna i de utförliga ritningarna.
- Åtta heltids- och ytterligare fem deltidsanställda personer är engagerade i byggnadsverksamheten. Målsättningen är att vi ska kunna använda oss av lettisk arbetskraft och lokalt material av god kvalitet, vilket också har skett. Vattenförsörjningen har projekterats. Det ekonomiska läget kommenterades av Frälsningsarméns förvaltningschef Hans Hansson.

Alla byggnader ägs av Svenska Stiftelsen för Frälsningsarmén, numera Frälsningsarmén, som tar alla ekonomiska beslut och gör utbetalningar av kostnader för Skangalprojektet, ett beslutsförfarande som följer projektet upprättade. Skangalrådet kommer med förslag medan slutliga beslut tas först när ekonomin så tillåter. De s.k. rysshusen som köptes av Liepa kommun används som bostad för anställda och för lägerverksamhet. Informationsarbetet i Sverige för Skangal fortgår och där är major Karin Hultgren ansvarig. En ny video håller på att produceras och press och TV uppvisar alltjämt ett stort intresse för Skangalprojektet, något som kan ge goda resultat i framtiden. Ambassadör Imants Gross påpekade att man borde ta kontakt med radio och TV i Lettland och ständigt betona vikten av utrop att skänka gåvomedel samt försöka få nya kontakter även där. Förvaltningschef Hans Hansson meddelade att insamlingen inom Frälsningsarmén visat en tilltagande tendens. Skattereglerna i Lettland och Sverige medför dock svårigheter vid gåvogivandet.

Ledamoten Harry Landau informerade om att större företag visat ökat intresse för investeringar i Lettland och att svenska ambassaden lämnar kontinuerlig information om Skangalprojektet, inte minst till Exportrådet. Rektor Bo Stafstedt rapporterade att landstinget i Östergötland har visat intresse för Skangalprojektet och att politiker därifrån är inbjudna till Cesis landsting att göra ett studiebesök i Lettland och då också på Skangal. Ledamoten finanssekreterare Birgitta Karlsson lämnade en ekonomisk lägesrapport samt presenterade budget för 1997 dels för byggnationen, dels för Sverigekontoret samt över olika delar av Skangalprojektet. Projektchefen och projektledarnas uppgifter har dokumenterats av Frälsningsarméns ledning och av detta framgår att jag är projektchef och SAR arkitekt Ulf Ander är projektledare för byggnationen på Skangal.

Insamling av medel genom fonder och företag diskuterades och det beslutades att distriktschef, major Ingvar Fallström skall undersöka möjligheterna för bidrag till Lettland från EU. Ledamoten, överste Gunnar Nilsson meddelade att 170 000 SEK har mottagits från Frälsningsarmén Internationella Högkvarter i England.

Jag redogjorde för samarbetet med Janmuiza jordbruksskola. Kontrakt finns för ett arrende av jordbruket på Skangal. Skogsbruket och jordbruket sköts på ett bra sätt. Gödningsarbetet har pågått under två år och har gett goda resultat. Potatisodling har skett under året, som medfört att Frälsningsarmén i Lettland får ett bra tillskott till bespisningshjälpen under vintern 1996. Rektor Bo Stafstedt rapporterade att Vretaskolan är rådgivare till Janmuiza skolan och att en projektgrupp har tillsatts för att utforma förslag till redskap och skötseln av Skangal.

AMBASSADÖR HANS MAGNUSSON

Brev till ambassadör Hans Magnusson från mig den 4 december 1996:

”Det känns mycket bra att ha ambassadörens stöd i vårt arbete med Skangalprojektet. Tack för löftet att bli Skangalrådets ordförande i samband med vårt sammanträde i oktober 1997 och då vårt Skolhem skall invigas. Jag har nu börjat ta de kontakter som är nödvändiga inför invigningen av Skolhemmet och har talat med hovmarskalk Elisabeth Palmstierna angående HKH Prinsessan Lilians möjligheter att förrätta invigningen av skolhemmet den 25 oktober 1997. Vår kommandör och ledare för Frälsningsarmén Sverige/Lettland, John Larsson, har bestämt detta datum. Sammanträde med Skangalrådet sker då fredagen den 24 oktober förslagsvis klockan 18.00. Tack för löftet att få ha sammanträdet på svenska ambassaden. Vi gläds åt att kunna fullfölja vårt åtagande när det gäller att bygga färdigt skolhemmet. Vi fick 4 m SEK i förra veckan från en fond här i Sverige, nämligen Marcus och Marianne Wallenbergs Stiftelse. Vi upplever också ett mycket stort intresse från Liepa kommun och Cesis landsting och de följer vårt projekt.”

SKANGALRÅDET SAMMANTRÄDE I STOCKHOLM 1997

Den 31 januari 1997 sammanträdde Skangalrådet i Stockholm på Frälsningsarméns officersskola på Seppargatan 82. Kommendör John Larsson mötte första gången Skangalrådet och hälsades välkommen av ordföranden ambassadör Andreas Ådahl. Kommendören framförde tack från Frälsningsarméns ledning till ledamöterna i Skangalrådet för de insatser som gjorts för projektets framåtskridande. Ett särskilt tack framfördes till Frimurareorden för dess hjälp till Skangalprojektet. Ordföranden Andreas Ådahl besvarade med uttalande om rådets uppskattning av Frälsningsarméns engagemang och insatser för hjälp, ledning och verksamhet i Lettland och speciellt att genomföra Skangalprojektet. Nya ledamöter i Skangalrådet var major Bert Åberg och överstelöjtnant Hans Hansson som utsetts av Frälsningsarméns Ledningsråd.

SAR arkitekt Ulf Ander redogjorde för byggnationer på Skangal och presenterade planerna med hjälp av ritningar: Elförsörjningen var klar i december 1996. Installationen av Panncentralen är nästan klar och skolhemmet är under uppförande. Taklagsfest hålls fredagen den 7 februari 1997. Fastställd tidsplan håller. Kostnaderna är nu uppe i 5,8 m SEK. Elpanna ska installeras och skolhemmet förses med vattenburen värme. Huvudbyggnaden har delvis reparerats och fått nytt tak. Skolhuset ska byggas om av elever från sju gymnasieskolor med byggprogram i Dalarna. Arbetet sker också i samarbete med elever från bygglinjen på Janmuiza jordbrukskola. Byggekostnaderna för skolhuset förbilligas härigenom.

Major Bert Åberg föredrog planerna för skolhemmet verksamhet: Eleverna blir barn från trakten – från socialt utsatta miljöer - som får bostad och mat samt undervisning på lettiska av lettiska lärare. Undervisningen vid skolhemmet ska följa den lettiska läroplanen. Lärare och personal till skolhemmet anställs i februari 1997. Intresset är stort och förhoppnings får de rätta människorna anställda. Hela personalen i första fasen med åtta elever samt sex personer med lärar- och social utbildning sköter om den totala skötseln med bl.a. matlagning. Det finns fem kandidater och utbildningen knyter an till Frälsningsarméns Sundsgården i Sverige, där man även har praktisk utbildning inte minst för att lära känna Frälsningsarmén. Formellt behövs licens för att bedriva denna verksamhet på Skangal enligt Lettlands stadgar. Skolsystemet är i B-form med blandade åldrar och omfattar elever i åldern 7 – 12 år. Parallellt är det tänkt att utbildningen ska ske av kontaktfamiljer som rekryteras i regionen. En schablonrapport av insamlade medel på 11,6 m SEK lämnades, varav ca 4 m SEK kommer att användas till Uppbyggnad av skolhemmet. Härtill kommer driftskostnader på ca 1 m SEK. Det finns ytterligare behov av ca 5 m SEK för omkostnader för 1997.

Ledamöten, finanssekreterare Hans Hansson kommenterade att allt detta möjliggjorts tack vare donationerna från en kvinna i Göteborg på 1 m SEK och från Marianne och Marcus Wallenbergs Stiftelse på 4 m SEK. Dessa gåvor är inbetalade till Skangalfonden. Till invigningen i oktober bör donatorerna särskilt ihågkommas. Från Wasafonden finns ränteinkomster på 100 000 SEK.

(Foto: Prinsessan Christina, fru Magnuson, besökte Skangal 1997)

Tack framfördes till Lettlands ambassad för de generösa viseringar som utställts för resor till Lettland och i samband med verksamheten på Skangal. En ny video har producerats och i en internationell film om Frälsningsarmén ingår också en presentation av Skangal.

Övriga rapporter: Invigning av skolhemmet, där alla Skangalrådets ledamöter deltar, Linköpings Frälsningsarmés musikkår och Bauskas Frälsningsarmékårs ungdomskör. Den 11 mars 1997 utnämner Frälsningsarméns Ledningsråd ambassadör Andreas Ådahl till hedersordförande och ambassadör Hans Magnusson och ambassadsekreterare Martin Åberg till ledamöter i Skangalrådet.

Invigning av Skolhemmet Oktober 1997

Helgen den 24 – 25 oktober 1997 var en stor högtid - invigningen av skolhemmet som jag tidigare nämnt.

(Foto: Invigningen av Skolhemmet med HKH Prinsessan Lilian och Kommendör John Larsson)

Den inleddes med att Skangalrådet sammanträdde med ambassadör Hans Magnusson som ny ordförande. Kommendör John Larsson avtackade ambassadör Andreas Ådahl för dennes ovärderliga tjänster för Frälsningsarmén

och då i första hand Skangal. Nya ledamöter i Skangalrådet var nu socialchefen på landstinget i Cesis rajon, Gertrude Sulmeistere, ordföranden för Cesis rajon Lolita Kokena, regionschef David Young, ambassadsekreterare Martin Åberg och minister Valdimir Makarovs.

SAR arkitekt Ulf Ander föredrog genomförda och pågående byggnationer och planering av skolhuset som skulle ske i samråd med Dalaprojektet. Som projektledare för Dalaprojektet fungerade lärarna från Sverige, Anders Ivars och Håkan Liski. Elever från sju gymnasieskolor och byggutbildning STAR i Dalarna deltog.

Skangalrådet på Lettlands ambassad i Stockholm 1998

Den 13 februari 1998 var Skangalrådet gäst på Lettlands ambassad på Odengatan 5 i Stockholm. Ordföranden, ambassadör Hans Magnusson ledde förhandlingarna och Lettlands ambassadör Janis Dripe välkomnade oss. Vid sammanträdet framkom att Frälsningsarméns ledning redan fr.o.m 1 januari 1998 hade överlämnat ansvaret och verksamheten på Skangal till sin sociala enhet. SAR arkitekt Ulf Ander presenterade det pågående byggarbetet på Skangal samt sammanställning av samtliga byggkostnader från byggstarten april 1996 t.o.m. den 31 december 1997.

Jag rapporterade från Dalaprojektets styrgrupp: Varje skola skaffade själv pengar för sina reskostnader medan Skangalprojektet stod för mat och logi samt byggnadsmaterial, som i möjligaste mån anskaffades i Lettland. Jag redogjorde också för den press, radio och TV uppmärksamhet som förekommit i samband med invigningen av skolhemmet den 25 oktober och betonade vikten av uppföljningen av detta i kommande verksamhet. Vidare lämnades uppgifter om jordbruket. 1998 sker en utdikning samt inköp av 50 ha åkermark till en kostnad av 116 123 SEK. En gåva från Frälsningsarméns socialtjänst på 500 000 SEK mottogs. Ledamoten Lars Piehl önskade en skriftlig

siffrerapport i samband med kallelsen och redogjorde även för lagar och bestämmelser rörande fonder och stiftelser i Sverige.

MITT BREV DEN 7 JULI 1998 TILL SKANGALRÅDET

”Med önskan om en god och livgivande sommar vill jag också ge lite information om Skangalprojektet. Vi kan glädjas åt att byggarbetena och skolverksamheten går framåt enligt de planer som fastställts av Skangalrådet och Skangals styrelse. Huvudbyggnaden kommer att stå färdig under augusti-september. Där kommer nu skolverksamheten att flytta in och iordningställas. Under sommaren 1999 flyttar verksamheten sen in i skolbyggnaden.

Eleverna från de sju gymnasieskolorna i Dalarna har tillsammans med sina lärare och elever och lärare och elever från Janmuiza utfört ett storartat arbete. Skolhuset har nu både väggar och tak och bygget har fungerat över förväntan. När det gäller huvudbyggnaden håller den nu på att inredas för skolan för att sen tas med till skolbyggnaden. Möblering och inredning av huvudbyggnaden kommer att ske under det framförliggande året. SAR arkitekten Ulf Ander kommer att presentera ett förslag för Skangalrådet. Major Bert Åberg och hans medarbetare har skapat en ändamålsenlig och tidsenlig skola. Eleverna på skolan har nått goda resultat och lärare och övrig personal har sett till de ungas behov. Ytterligare elever har antagits inför hösten och undervisningen kommer att ske i fyra grupper. Ytterligare personal har knutits till elevhem och skola. En utförligare rapport kommer att föreligga på vårt kommande Skangalråd.

På jordbrukssidan har vi nu dikat ur åkermarken enligt den plan Vretaskolan utarbetat och dessutom har vi förnyat kontraktet med Janmuiza jordbruksskola t o m utgången av 1999. Vår förvaltare har även i år sett till att potatis och grönsaker odlats för att täcka de behov vi har på Frälsningsarméns enheter i Lettland. Föreliggande förslag på invigningsdag är nu fastställt till 25 september 1999. Utformningen av denna invigning får vi samtala om på vårt Skangalråd i oktober. Dag och tid för vårt nästa sammanträde blir fredagen den 2 oktober kl. 17.00 på Sveriges ambassad i Riga med besök på Skangal påföljande dag.”

SAMMANTRÄDET PÅ SVERIGES AMBASSAD

Rådet sammanträde under ledning av ordföranden ambassadör Hans Magnusson. Efter ambassadsekreterare Martin Åberg valdes dennes kollega Peter Hedling in som ledamot och tillika vice ordförande. I fokus stod försäkrings-, uppdrags- och ändamålsfrågor samt ansökan om tull- och momsbefrielse. Internatföreståndarna Dennis och May Hewett från Australien presenterades och välkomnades. Skangalprojektets dagsläge presenterades av SAR arkitekt Ulf Ander. Tidsplan för inredning av panncentralen senareläggs. Byggnationen sker i nationell lettisk stil och huvudsakligen med ekologiskt material. Möbleringen av huvudbyggnaden bör ske med moderna möbler i vissa rum men stilenligt i tre av rummen. Upprop till rådets ledamöter om hjälp med insamling av sådana i Sverige samt till lettiska ledamöter om tips för anskaffning av möbler tillverkade i Lettland. Advokat Claës Palme vädjade om att försök skulle göras att återbörda en familjekista som var placerad i granngården. Ledamoten Rune Rylander och jag informerade om PR-arbetet i form av föredrag, brev och personliga kontakter, vilket skedde i samråd med informationssekreterare Leif Alm på Frälsningsarméns insamlingsenhet. Ledamöterna uppmanades att ge förslag och idéer till ”hur vi ska komma vidare”. Jag tackade för all hjälp, inspiration och tankar. Projektet är Guds ledning, som vi alla är inbegripna i. Invigning av det nya skolhuset beräknades till lördagen den 25 september 1999. Samråd härom skulle hållas med HKH Prinsessan Lilian och familjen Palme.

Skangalrådets sammansättning diskuterades. Ledamoten Lars Piehl föreslog också att man borde ha en ställföreträdande projektledare, som kan dela projektledarens arbetsuppgifter. Det underströks att Skangalrådet borde vara sammansatt med samma antal ledamöter från Lettland och Sverige. Ledamoten Maris Niklass informerade om Cesis rajons jubileum den 20 juni 1999 till minne av Lettlands frigörelse i samband med slaget vid Cesis och på Skangal. Förslag framfördes om en musikal och att en utställning om Frälsningsarméns arbete sammanställs. En permanent utställning på Skangal förbereds. Ledamöterna Ulf Ander och Maris Niklass arbetade med denna i samarbete med Cesis jubileumskommitté. Dennis och jag ingick också i detta arbete. Ett rum i herrgårdsbyggnaden skulle inredas som ett museum där också släkten von Knieriem och Palme presenteras.

SMÅSKALIG ENERGIFÖRSÖRJNING SWECO

”Redovisning av småskalig energiförsörjning” i Cesis Liepa, Lettland:

Godkänd av:

Karlis Purnis LATVENERGO, teknisk direktör, och Erik Severin, SWECO, projektledare, i februari 1997.

SAMMANFATTNING

Detta projekt genomförs i ett tvåfaldigt syfte: dels som stöd till Frälsningsarmén i Sverige i uppbyggnaden av ett hem för unga utsatta barn i Riga, dels till Latvenergo för att utveckla det elektriska distributionsnätet i Lettland. Frälsningsarmen behövde stöd i restaureringen av den tekniska infrastrukturen på godset Skangal nära Cesis i Liepa, vilken de nyligen fått ta emot. Latvenergo var intresserad av att få en modern distributionsinstallation och var angelägna om att få kunskaper om planeringsprocessen för en sådan installation. Tidigare hade BITS beslutat att ge bistånd och finansiera projektet. Latvenergo var biståndsmottagare och SWECO utsågs till konsult med det övergripande ansvaret för projektets genomförande. Frälsningsarmén gav SWECO i tilläggsuppdrag att konstruera vatten- och avloppssystemet, eftersom dessa delar inte var intressanta för Latvenergo och därför inte ingick i deras kontrakt.

Arbetet inleddes under våren 1995 och var beräknat att avslutas efter ett och ett halvt år. Anledningen att avslutningen av projektet kom att bli fördröjt till december 1996 eller mer än ett år, var främst problem att få fram pengar till övriga restaureringsinsatser på lantegendomen och svårigheter att få tag på ett lokalt ombud för Latvenergo. En erfarenhet från projektet är att det behövs någon form av ekonomisk kompensation till resurspersonerna för att stimulera till större engagemang, något som projektet i sin helhet skulle vinna på. Den lokala ekonomiska situationen i Cesis är dålig och kontrasten gentemot de svenska företagen är stor. Utan någon ersättning för arbetet kan man inte förvänta sig något större engagemang, särskilt som besöken från Sverige var få och korta. I korthet har följande genomförts av projektet:

- Kunskapsöverföring till Latvenergo om hur man använder underjordiska kablar och utbytbara moduler avsedda för distribution av el.
- Latvenergo har fått en förevisning i modern eldistributionsinstallation.
- Frälsningsarmén har fått hjälp att åter få igång det elektriska systemet på lantegendomen, vilket gör att de kan gå vidare med restaureringen av byggnaderna.
- Frälsningsarmén har försetts med dokumentation och detaljerad beskrivning av fjärrvärmeinstallation att användas på egendomen vid lämpligt tillfälle.
- Detta har tillförsäkrat Skangal trygg och säker energiförsörjning under kommande år.

Erfarenheter som vunnits genom projektet:

- Mer möda borde ha lagts ner på de mänskliga kontakterna. Att arbeta i tätare kontakt under konstruktionskedet liksom under installationskedet skulle ha stimulerat kunskapsöverföring och kunde ha eliminerat svårigheterna att lösa de problem som uppstod.
- Den lettiske samarbetspartnern måste ha ett stort intresse av projektresultatet för att generera det nödvändiga engagemanget när det gäller att genomföra ett tekniskt samarbetsprojekt. Det här projektet kan kanske ha varit för litet för att frammana ett sådant engagemang från Latvenego.
- I den rådande ekonomiska situationen i Lettland högprioriteras inte ett långsiktigt perspektiv när det gäller utbildning. Istället favoriseras snabba aktioner i konkreta uppgifter som stimulerar till omedelbara, men kortsiktiga förbättringar.

(Foto: Karta över Skangal
Oktober 1997)

BREV

Brev från ambassadör Andreas Ådahl den 28 oktober 1997

Broder!

Med dessa rader vill jag sända Dig ett varmt tack inte bara för den oförglömliga dagen på Skangali och för de vänliga orden vid ordförandeskiftet på fredagen utan för ett långt och givande samarbete.

Därmed går för min del en epok till ända som varit mycket berikande på många olika sätt, tillika en påminnelse om vad en ambassadör kan uträtta om engagemanget finns.

Att detta funnits för min del är ingalunda min förtjänst, utan Frälsningsarméns och Din. Det är min förhoppning att jag även i fortsättningen på lämpligt sätt ska kunna vara till nytta för det fina syfte som Du och Dina medarbetare fullföljer. Jag överläter åt Dig att avgöra på vilket sätt kontakten med projektet/rådet skall upprätthållas (t ex information genom kopior av rådets protokoll eller på annat sätt).

Karin förenar sig med mig i tacket för ett fint samarbete och många trevliga kontakter med Dig, Frälsningsarméns företrädare - inklusive general Rader vid dennes Rigabesök - och rådets medlemmar. Även hon hoppas att få hålla fortsatt kontakt med Dig.

Andreas Ådahl

Brev från kommandör Rolf Roos, ledare för Frälsningsarmén i Finland den 29 oktober 1997

Broder!

Vi vill gärna säga ett tack för dagarna i Lettland när skolhemmet på Skangal invigdes. Det var helt underbart att få vara med och se den förvandling som hittills skett. Vilken glädje och fest det var.

Tusen tack för inbjudan till oss båda. Det är otroligt vad alla dessa människor är engagerade. Du har lyckats att göra dem helt uppsugna av Skangal. Man blir blyg när man lyssnar till hur imponerade de är av oss. Vi har mycket att vara stolta över och mycket är väldigt bra. När det gäller det som sker med Skangal så har de all anledning att vara imponerade. Det är fint att de vill hjälpa oss. Första gången jag mötte Ådahl var när vi invigde lokalen i Riga och jag minns hans försiktighet och distans till vad som pågick. På fredagskvällen när jag pratade med honom så är han helt uppslukad av Armén och allt som pågår. Hans iver för och tro på alltsammans kan man inte ta miste på.

Så önskar jag dig Guds kraft till ande, själ och kropp. Jag ber att Gud skall slösa välsignelse och glädje i ditt arbete för vännerna i Lettland. Må Herren öppna fler "kassakistor" så du får allt som behövs till Skangal. Vi ber för dig och din kära hustru att himmelsk nåd skall följa er i allt. Majvor hälsar så gott till er båda! Hälsa Ulla-Britt! Grip tag i Livet (Fil.1:21).

Rolf T Roos

Brev från Frälsningsarmén kommandör John Larsson den 31 oktober 1997

Käre Bertil,

Jag skriver för att tacka Dig på det varmaste för de utmärkta arrangemang som Du gjorde vid öppnandet av skolhemmet på Skangal. Det var ett enastående tillfälle på alla sätt. Tack för de många timmar Du ägnat åt planering och förberedelse. Det var mycket imponerande att se det väldiga deltagandet från media - både svenska och lettiska - och på det sätt Du försäkrade dig om intresset från inflytelserika vänner från regering och affärliv. Att samla 500 människor på Skangal är en kolossal prestation, och jag gratulerar Dig. Prinsessan Lilian gjorde en fin insats och det var en glädje att vara tillsammans med henne. Ambassadörerna Ådahl och Magnusson var lika effektiva som alltid. Regerings- och länsrepresentanterna deltog på ett utmärkt sätt och familjen Palme var förtjusande. Vi har så mycket att vara tacksamma för. Men mest av allt vill jag tacka Dig för det inspirerande ledarskap du själv ger åt Skangalprojektet. Det är redan ett monument för Din vision. Det kommer att bli ännu mer på det sättet i framtiden. Må Gud fortsätta att välsigna Dig och fortsätta att ge Dig all den kraft Du behöver till kropp, själ och ande för denna stora uppgift.

Tillgivne John Larsson

Brev från ordföranden i Skangalrådet ambassadör Hans Magnusson den 7 oktober 1998

Uppföljningen av Skangalrådets möte den 2 oktober. Det senaste mötet gick ju bra och ännu bättre mötet på Skangal. Dock kom jag genast på att jag kanske som ett utslag av trötthet glömde att tacka för Dina fantastiska insatser sedan sist. Detta var en miss, som givetvis inte skall upprepas. Några idéer för den fortsatta verksamheten i all korthet:

1. Ansökan till EU. Claës Palme lyckades ej få erforderlig kontakt med EU-delegationen här. Men jag kan försöka följa upp som ett komplement till de kontakter ni tar i Stockholm och Bryssel.
2. Fler svenska företag bör lockas att ge bidrag och det görs väl från Sverige. Jag vet inte hur mycket t ex LRF, Cerealia och Nordmills är engagerade, men annars bör dessa kanske dras in mer (de har ju stor verksamhet här). Samma gäller Lyckebystärkelsen, Ericsson? Eftersom de lettiska och estniska presidenterna kanske möts på Skangal nästa sommar kanske företag som också är aktiva i Estland kan vara intresserade av att synas?
3. Större satsning bör göras på lettiska företag och banker. Ett förslag: AveLat (främst livsmedelsindustrin). Några lettiska banker skulle vi kunna kontakta i början av nästa år när de fulla effekterna av ryska krisen står klara.

4. Ledamöter i Skangalrådet, förslag: Lars Anell (fd UD) från Volvo (Volvo Truck har en stor anläggning i Lettland), någon från det lettiska parlamentet, kanske från Cesis rajon, kanske också en lettisk bankrepresentant.

Lämnar förteckning över medlemmar i svenska handelskammaren i Lettland.

SKANGALRÅD MED FLERA SYNPUNKTER DEN 26 FEBRUARI 1999.

Skangalprojektets ekonomi presenterades av vår ekonomiske rådgivare, bankdirektör Lars Piehl rörande nybyggnationen av fastigheterna och den verksamhet som idag bedrivs på skolhemmet Skangal. Resultaträkningen avser skolhemmet, Skangalkontoret i Sverige samt för hela Skangalprojektet uppgående till 26 065 519 SEK, inkl. krediträntor på 1 136 763 SEK. Efter amortering på 9 695 624 SEK upp går en skuld till Frälsningsarméns Stiftelse på 16 396 985 SEK. I fonder finns ca 45 000 SEK att tillgå. Skolhemmets resultaträkning för 1998 var av begränsat intresse, eftersom den inte gällde hela året. Skangalkontoret i Stockholm visade en mycket begränsad kostnadsvolym för 1998 på 497 874 SEK. jämfört med 1 624 487 SEK för 1997. Rubriken "Anslag" samt "Lämnade anslag" ska ändras till "Insamlade medel" och "Lämnade bidrag" och avser bl.a. bidrag till inköp av bil. Balansräkningen för hela Skangalprojektet för år 1998 var den mest intressanta. Investeringar för Etapp 1 hade krävt 26 065 519 SEK. Här rapporterades att ytterligare ca 4 m SEK krävdes för att slutföra Etapp 1 samt för utbyte av reningsanläggningen mot dricksvatten. Piehl förordade att detta snarast borde ske för att reducera totalkostnaden. Totala investeringar för Etapp 1 av Skangal uppgick till ca 30 m SEK. Av balansräkningen framgick att ca 10 m SEK. Hade amorterats genom utnyttjande av insamlade medel samt att FA Stiftelsen räntebelastat projektet med en räntesats på 5,4 %. Krediträntor uppgick till 1 136 763 SEK. Piehl avslutade med att säga att denna katastrofala ekonomiska situation hade orsakats av bristande planering och betonade att Frälsningsarmén omgående måste diskutera vad som bör göras. Det förordades ett stopp efter Etapp 1 men inte nedläggning om projektet ska begränsas till Etapp 1. Vad ska i så fall göras med det resterande godset Skangal - ska det försäljas eller utarrenderas? Vad kommer skolverksamheten att kosta på kort sikt respektive på lång sikt? Om ingenting ändras måste man räkna med stora årliga underskott för skolhemmet. Kan det lettiska samhället ge mer stöd till projektet? (f n ger man 145 LVL per elev/skolår). Och kan FA Stiftelsen avskrivna lånet och nuvarande räntekrav? Hur stora uppskattar Frälsningsarmén att insamlade medel kommer att bli i framtiden? Är Frälsningsarmén tillfreds med resultatet av Etapp 1? Hur ska Frälsningsarmén skapa en egen redovisningsorganisation med nödvändig projektredovisning? Gunnar Nilsson rapporterade att Frälsningsarmén hade engagerat sig i detta projekt och föreslog att man gjorde stopp efter det att Etapp 1 genomförts. Skuldbördan är stor men avskrivningar bör kunna göras.

Skolverksamheten med dess kostnader bör drivas vidare. Sedan januari 1998 tas alla beslut om byggnadsverksamheten i Skangalstyrelsen. Major David Young rekommenderade att projektet får sin fortsättning och att ingen försäljning av mark sker. Andra förändringar bör dock övervägas, så att de 30 m SEK täcks för Etapp 1. Advokat Claës Palme ställde fråga om vad som åtgår i pengar för fortsatt uppbyggnad och om det vore realistiskt att skilja ut Etapp 1 ur den samlade planen utan att projektet skulle ta skada. Ordföranden, ambassadör Hans Magnusson ansåg att inga investeringar ska göras så länge medel saknades. Beträffandets skolverksamheten rekommenderade Young att skoltiden kortas från nioårig till undervisning för barn i årskurs 1 – 4, vilket också fick stöd av ledamoten, skoldirektören för Cesis län, Lolita Kokina och Lars Piehl. Antalet elever skulle härigenom kunna ökas från 18 till ca 60 och då skulle också bidragsstödet från Lettland öka. Kokina noterade också detta i en skriftlig rapport om möjligheter till avtal mellan skola och kommun varifrån barnet kommer

beträffande undervisningskostnaden (ca 120 LVL per barn och år). Enligt statliga normer i Lettland ska det vanligen finnas 20 elever i varje klass medan det på Skangal endast fem respektive nio.

Efter avslutad diskussion beslutades att inga fler investeringar tills vidare skulle genomföras för Skangalprojektet. Vattenreningen skulle dock ses över. SAR arkitekten Ulf Ander gav en kort kommentar om byggnadsverksamheten och om ekonomiska uppgifter. Kostnaderna hade blivit högre än beräknat på grund av bl.a. materialutgifterna och att infrastrukturen som omfattar hela anläggningen nu endast användes till fyra byggnader. Arbetet skulle nu snart vara avslutat och endast fyra anställda var nu engagerade. Vi hade emellertid fått mycket för pengarna. Skollokaler skulle tas i bruk i maj. Huvudbyggnadens lokaler skulle bl.a. användas till kursverksamhet och som skola för officersutbildning.

Tack framfördes till Lars Piehl för hans utomordentliga redovisning av projektets ekonomi.

Jag redogjorde för behovet av ytterligare medel för projektet och betonade önskemål om att ansökningar borde göras om EU-bidrag. Kontakt skulle tas med FA:s representant i EU-frågor, major Göran Larsson. För våren 1999 var ingen EU-ansökan aktuell men däremot till hösten 1999. Ledamoten Peter Hedling betonade att ansökan bör följa EU:s uppställda riktlinjer. Ansökan om bidrag skulle också ställas till Stiftelsen Kempe-Carlgrenska fonden. Ledamoten Harry Landau skulle undersöka om möjligheter till bidrag genom Nordiska Ministerrådet. Fortsatta kontakter skulle tas genom företag och enskilda personer i Sverige och Lettland, t.ex. genom Svenska Handelskammaren, svenska ambassaden i Riga och klubbar som t.ex. Rotary. Press och TV har visat stor uppmärksamhet för Skangal. Besök bör göras på Skangal i samband med invigningen av huvudbyggnaden och skolhuset. Programmet för invigningen presenterades och en ny informationsbroschyr fanns klar.

Baltic Net Work var också engagerat genom Östergötlands landsting i stöd för Cesis län enligt rapport från ledamoten Bengt Anckarman, där utbud av kultur, sommarläger, sjukvård bl.a. beaktas. Svenska ambassaden samt Svenska Handelskammaren i Riga avser utöka kontakterna med de 60 företagare, som de träffar varje månad och om visat stort intresse för Skangalprojektet.

Tack och uppskattning framfördes till svenska ambassaden för allt tillmötesgående och arbete som görs för Skangalprojektet och för de kontakter vi får genom dem. Ett samarbete pågick också med Cesis län och kommun inför planeringen av 80-årsminnet med anledning av slaget vid Cesis (Skangal) som blir den 20 juni 1999. Av praktiska skäl bör beslut om att den lettiska verksamheten ska överföras till Lettland när Etapp 1 är avslutad och Skangalrådet upplöses i samband med sammanträdet den 24 september. En nämnd tillsätts och deltagarna i denna koncentreras till Lettland och då till Cesis rajon av såväl praktiska som ekonomiska skäl och som moraliskt stöd. Lettland och Skangal har genom Skangalrådet blivit väl känt och respekterat. Vid sammanträdet presenterade programmet för invigningen av huvudbyggnaden och skolbyggnaden som sker den 25 september.

MITT INFORMATIONSBREV TILL SKANGALRÅDET DEN 3 MAJ 1999

Tack för ett väl genomfört Skangalråd. Tyvärr har protokollet dröjt men nu har jag glädjen översända det till Dig. Vi gläds alla åt att våren och sommaren kommer oss till mötes. Tiden går fort och dagarna räcker tyvärr ej till för allt jag skulle vilja göra för mina medmänniskor i Lettland. Från min expedition sänds ut upprop om stöd för vårt projekt till olika intressegrupper. I dagarna är vår folder färdig, då skall jag gå ut med informationsbrev till alla tidigare givare som gett sitt stöd till Skangalprojektet. Jag besökte Skangal för några veckor sedan och möttes av tacksamma och glada elever och personal. Det är ett mycket bra team som nu ser att skolan fungerar med Dennis och Mary Hewett i ledningen.

(Foto Mary & Dennis Hewwett med byggarbetare)

Byggnadsarbetet på Skangal håller nu på att slutföras inom Etapp 1 och inom ramen för de pengar som är avsatta för Etapp 1. Eleverna från gymnasieskolorna i Dalarna arbetar nu för att bli klara i och med maj månads utgång. Skolhuset kan vi tyvärr inte färdigställa vad avser värmeförsörjningen och vi arbetar mycket på att kunna lösa den under hösten. Det skulle kännas bra att skoleleverna kunde ta skolbyggnaden i bruk så snart som möjligt under kommande läsåret. I övrigt har vi ett vackert och tidsenligt skolhus med en underbar färgsättning i de olika klassrummen och övervåningen är en dröm. Jag blir personligen glad över att se detta väl utförda arbete.

Som Du redan känner till så har vi stora delar av jordbruket utarrenderats till Janmuiza jordbruksskola. I övrigt kommer potatis, grönsaker och säd att sättas för eget bruk, både för skolan och för övriga verksamhetsgrenar Frälsningsarmén har i Lettland. Trots det svåra ekonomiska läget ser jag ett hopp i och för Skangal och när vi klarat av vår skuld, får vi fortsätta byggverksamhet efter erhållna pengar. Tyvärr har vi varit tvingade att säga upp vår platschef Lenn Jensen och gjort upp med HIFAB om att vårt avtal är vilande. Styrelsen för Skangal är ju ansvarig för verksamheten på Skangal och all drift sorterar nu under arbetet i Lettland. Sverigekontoret kommer dock att finnas kvar i mindre omfattning, en del av den verksamheten kommer att förläggas till Lettland.

Jag är tacksam för det stora intresse som fortfarande finns från enskilda, företagare och fonder. Vi har fått möjlighet att i Baltic NET Works lokalers skyltfönster på Trädgårdsgatan 6 A, Norrköping presentera Skangalprojektet under hela sommaren. Jag var där vid invigningen av de utställningar om Lettland som öppnades fredagen den 23 april av landstingsrådet Lars Wallin. En annan utställning om projektet finns på Eggeby gård på Järvafältet utanför Stockholm. Där samlar man också in böcker som säljs till förmån för Skangal och detta har redan inbringat 3 000 SEK.

En delegation från The Swedish Special Group for Children at Risk in the Baltic Sea Regions med socialminister Maj-Inger Klingvall kommer tillsammans med ambassadör Hans Magnusson att besöka Skangal den 19 maj 1999. I början på september månad kommer jag att besöka Halmstad och Frälsningsarméns Hjälpstrupp för att motta en gåva till Skangal. Som nämndes på Skangalrådet håller TV 2, Falun, på att producera en dokumentärfilm om byggandet av skolhuset på Skangal men också något om verksamheten och de kommer att slutfilmas under invigningsdagen den 25 september 1999. Filmen kommer att gå i TV 2 under oktober månad. Den kommer också lägligt till den stora Radiohjälpsinsamlingen för Frälsningsarméns skolor i olika delar av världen och då även på Skangal. Ett specialprogram kommer att sändas med höjdpunkt den 23 oktober 1999.

Så ser vi fram mot att få mötas till Skangalrådets sammanträde den 24 september på svenska ambassaden i Riga samt vid invigningshögtiden den 25 september på Skangal. Det vore värdefullt om Du redan nu bokar in dessa dagar. Det kommer ju samtidigt som Du redan vet och känner till att ske en omorganisation av Skangalrådet. Vid invigningen kommer vi i stort att följa programmet som presenterades vid vårt Skangalråd. Jag vill meddela att HKH Prinsessan Lilian har tackat ja och kommer med glädje att förrätta invigningen. Kallelse till Skangalrådet kommer under de första dagarna i augusti, då vi också ger möjlighet att anmäla närvaro. Inbjudningskort kommer att sändas ut till invigningshögtiden. Reservera alltså redan nu tid för Skangalrådets sammanträde och

invigningen så att Du har möjlighet att delta. Kostnaderna för ledamöterna ligger inom ramen för den fastställda budgeten.

Så gläds jag åt att det varje vecka finns någon tidning i Sverige som skriver om vårt arbete och Skangalprojektet. Många är de telefonsamtal som når mig där man vill veta mer om vårt projekt. Tack för vad Du personligt betyder för Skangalprojektet och för alla goda tips och god hjälp som utförts i många olika sammanhang. De tips som kommit mig tillhanda har jag i möjligaste mån lyckats följa upp och jag är fortsatt lyhörd för all hjälp jag kan få, inte minst gäller det kontakter som kan förbättra vårt ekonomiska läge. Jag ser Skangal och framtiden an med goda förhoppningar.

HIFABs SLUTRAPPORT JANUARI 2000

Slutrapporten som den nu utformas försöker spegla byggverksamheten under Etapp 1. Jag, Ulf Meijert kallar den här slutrapport 1 eftersom det är min förhoppning och förvisning att en fortsatt utbyggnad kommer att ske. Jag tror att framgången med projektet kommer att skapa de möjligheter som behövs för att åtminstone nästa etapp ska kunna genomföras inom en snar framtid. Projektet startade officiellt den 13 maj 1995 då general Paul Rader i gråmulet väder tog det första spadtaget. Men det verkligt trista var det bedrövliga skick som anläggningen då befann sig i: ett dussin ruiner i olika tillstånd av förfall i en omgivning som saknade det mesta som vi finner självklart. Byggprojektet startade i april 1996. Först byggdes pannhuset, därefter skolhemmet som färdigställdes till terminsstarten i september 1997. Det invigdes av HKH Prinsessan Lilian den 25 oktober, ett fullt modernt hus som då tog emot de första nio eleverna.

Efter 3,5 års byggtid inviger HKH Prinsessan Lilian den 25 september 1999 ett modernt litet samhälle för 20 inackorderade barn och med omkring 23 heltidstjänster. Personalen bor och verkar i en miljö som är internationellt förstklassig. Ambitionsnivån för bygget har varit hög. Arkitekturen utgår från lokala, traditionella, material som utnyttjas skickligt och anpassat till omgivningen. Såväl installerad teknik (el, tele, värme o.s.v.) som produktionstekniken är av modern västerländsk typ. Samtidigt har stor finkänslighet visats de den arkitektoniska utformningen. Miljöfrågor har beaktats i så stor utsträckning som möjligt, både vad gäller valda material och infrastruktur. Anläggningen kommer att kunna bli en mönstergård i miljö- och kretsloppstänkande nr utbyggnaden väl fullföljts. Den sammanvägda kompromissen av ovanstående faktorer har i mina ögon blivit mycket lyckad.

Ekonomi är inte fullt jämförbar med övriga byggprojekt men om siffrorna rensas till jämförbara tal (vilket vi försökt göra vid olika tillfällen), visar det sig att kostnaden per kvm är mycket förmånlig. Rätt utvärderat så är det alltså uppenbart att vi byggt billigt. Totalt har 25,9 m SEK förbrukats i vår del av projektet. Man ska dock ha i åtanke att det inte bara är några enstaka hus som har uppförts utan ett helt litet samhälle. Dessutom har projektet gjort betydande sociala och pedagogiska åtaganden. Nyttan av dessa är svår att överkatta.

Byggproduktionen har organiserats på ett okonventionellt sätt. Frälsningsarmén har byggt i egen regi och delat upp arbetena efter behov och ekonomiska möjligheter. Sammantaget har det genererat ett stort antal delprojekt. Vi redovisar 60, men det finns ytterligare minst lika många små projekt som ingår i de övriga. Med en liten fast organisation - 1 heltid och 2 deltid - har man uppnått maximal flexibilitet. En nackdel har varit att varje delprojekt inte är kostnads optimerat, eftersom "skarvtid" mellan projekt måste inräknas någonstans. Men också tekniska nackdelar: främst att samordningen mellan olika arbeten inte kan optimeras men fördelarna är uppenbara. Jag vill främst peka på att

byggetableringen blivit något av en yrkeskola och har kunnat behålla goda yrkesmän, vilket varit till stor fördel. Den har också blivit något av en institution och fungerat som referensobjekt för byggande i regionen, där otaliga besök har lotsats runt på arbetsplatsen och genom de färdigställda. Ett direktiv till bygget har varit att lokal arbetskraft och material ska användas så långt möjligt. Ett annat att kvalitén inte nämnvärt får avvika från svensk standard. Dessa direktiv har enligt mig kunnat uppfyllas och den svenska arbetskraften har kunnat minska successivt. Några yrkesgrupper - särskilt snickare och murare - har efter hand uppnått en hög internationell nivå. På materialsidan är den växande lokala marknaden snart jämförbar med den svenska, något som verkligen underlättat för oss. Prisfrågor och leveranstrygghet o.d. gör att det fortfarande kan vara lönsamt att ta material från Sverige, men det gäller mer vanliga konkurrensfrågor. Särskilt vid prisjämförelse ska noteras att alla material är genuina. Skåpluckor, bänkar, dörrar osv. är antingen tillverkade i Cesis eller på Skangal. Jag vill särskilt påpeka att projektet har varit lyckligt förskonat från allvarliga olyckor. Den värsta materiella skadan var den brand som inträffade den 7 september 1999 (2,5 vecka före invigning nr 2), men skadorna täcktes av försäkringen. Åtminstone tre lite mer omfattande stölder har inträffat, mindre än på jämförbara byggen i Sverige.

Några svårare personskador finns inte att rapportera, särskilt bra med tanke på dalaprojektets alla ungdomar. Betänker vi den inhemska traditionen när det gäller byggen, så är det en lättnad att vi klarat oss bra. Även tekniskt har vi varit förskonade från allvarigare misstag. Självklart har misstag förekommit, men inget av någon riktigt allvarlig natur. Mest otur har vi haft med kulverten. Först blev det i november 1998 tidig och svår köld när kulverten lades och sen upptäcktes ett läckage när den skulle tas i bruk. Därefter följde ett antal mindre skador som t ex avfärgningen fasaden på hus L. Samtliga hus och installationer uppfyller såväl svenska som (av oss kända) lettiska bestämmelser. Att detta har varit en riktig strategi visade sig vid branden i hus A, som begränsades p.g.a. tre faktorer: branden upptäcktes tidigt, brandkåren kom snabbt och konstruktionen av brandhämmande. Jag tror att alla pengar som lagts på just brandskyddet betalade sig den gången. Olika former av brandlarm finns i alla de hus som används. För att ge en uppfattning om projektets omfattning följer här en kort resumé av utförda arbeten.

HUS A - huvudbyggnaden

(Foto: Huvudbyggnaden - Övre bilden under renovering, Nedre bilden ombyggnaden klar)

Det krävdes 11 delprojekt (inkl. branden) för att få färdigställa huset. Huset har genomgått en fantastisk transformering:

från ett mycket förfallet hus till en helt modern byggnad, där hänsyn har tagits till de antikvariska värdena utan att man har gjort avkall på funktion och teknik. På bottenvåningen har rumsindelningen modifierats tämligen, lite men funktionerna har skiftats och övervåningen har fått en helt ny planlösning. Sammantaget har det blivit ett mycket vackert hus som verkar fungera bra i verksamheten. Reparationerna efter branden är slutförda och ser prydliga ut.

HUS B - annexet

Efter fyra små delprojekt och en del extra arbete är nu detta hus under tak och ytterväggarna är täta. I det här fallet kan man verkligen säga att huset räddades i sista stund, eftersom vi såg det rasa. Återstående arbeten är relativt begränsade och kommer att bidra mycket till den totala miljön, då dessa avslutar den nedre delen av anläggningen.

HUS E - skolan och Dalaprojektet

Detta mycket speciella projekt har blivit en enorm framgång både vad gäller själva byggprojektet och verksamheten (man talar om Lettlands bästa skola).

(Foto: Övre bilden det s.k. "Svinhuset" som blev Skola, nedre bilden)

Kostnaderna för huset ligger något lägre än för ett liknande svensk bygge, men en jämförelse är svår eftersom både material och konstruktion är ovanliga. Huset är färdigställt med ett undantag (uppvärmd tilluft är inte inkopplad).

HUS L - skolhemmet

Huset byggdes i två etapper och uppenbarligen fungerat hittills men följande är inte tillfredsställande: utvändigt avfärgning, sprickor i dörrarna som tillverkats på plats, träet har torkat lite ojämnt och på vissa håll finns det stora sprickor (eller springor).

(Foto: Elevhemmet)

HUS S - panncentralen

Denna har färdigställts i två etapper: som första och sista hus. Det var klokt att börja med detta enkla hus, eftersom vi fick erfarenheter inför kommande projekt och en bra lokal. Nu när installationerna är klara, ser man att det är ett ändamålsenligt hus. *(Foto: Panncentralen)*

HUS T - parhus

Detta hus upprustades i en etapp sommaren 1997 och blev vårt bästa delprojekt rent ekonomiskt men även tekniskt har huset fungerat bra. Det hårda slitaget efter dalaelevernas inkvartering har visserligen satt sina spår och en del justeringar har gjorts. Radiatorerna i badrummen är bytta och skorsten reparerad.

ÖVRIGA HUS

Samtliga hus har på något sätt berörts av projektet. Hus U används ena halvan som bostad, och den andra halvan har rustats till bygghuset (fikaställe). Utan att någonsin ha varit ett projekt så har hus C - jordkällaren - ändå rustats. Den är nu hyggligt tätad men är täckt av en presenning och används som potatiskällare och förvaring för bl. a. konserver. Den fortsatta upprustningen kan ske i samband med att markarbetena färdigställs, men några mindre jobb tillkommer. Övriga hus har skyddats mot vintern eller anpassats till någon slags verksamhet (lager, verkstad). Hönshuset har tillkommit och några sentida hus har rivits.

INFRASTRUKTUREN

Detta mindre spektakulära men mycket nödvändiga område har krävt stora insatser och det är i mina ögon här som de största bedrifterna utförts. Vi började från "scratch" (brunnen fanns). Nu finns det ett nytt, komplett, mycket bra kommunalt system. Följande har gjorts:

RENVATTEN

Brunnen har rustats och ny pump har monterats. Ny vattenledning har dragits till hus S, nya elinstallationer har placerats i brunnen och ny matningskabel har dragits. Vattenreningsanläggningen är installerad men inte justerad. Ett nytt vattenledningssystem har lagts inom området men där finns också ett tidigare provisoriskt system som nu används för orenat vatten.

AVLOPPSVATTEN

Ett helt nytt självfallssystem har dragits på området och vattnet pumpas från hus U och T. En komplett trekammarbrunn och infiltrationsdamm har byggts i anslutning till en recipient (f.ö. en damm och inte ett dike).

VÄRME OCH VARMVATTEN

Ett nylagt, modernt kulvertsystem med fyra rör och oljeeldning installerad med svensk gjutjärnsplatta och värmewäxling på varmvattensidan.

EL – STARKSTRÖM

Enligt svensk tradition borde elleverantören ha stått för den inkommande kabeln, men nu har Frälsningsarmén bekostat såväl inkommande kabeln som transformatorboksen och sekundärnätet. I hus S finns den distributionscentral som matar resten av området. Alla kablar är nya - 5-ledare - vilket ger oss ett modernt och säkert system. Allt verkar tillräckligt för verksamheten men någon utvändigt belysning finns ännu inte. Tyvärr klarar inte leverantören att leverera den ström som nätet klarar av men med oljeeldningen så tror vi inte att detta vållar några problem.

EL - SVAGSTRÖM

Denna rubrik omfattar många olika funktioner. Systemen är inte utbyggda med materialet finns huvudsakligen på plats. Precis som på el-sidan så klarade inte leverantören att ge oss den kapacitet som krävs för telefon (tele-/datanät). Frälsningsarmén har därför bekostat en kabel från telestationen i Liepa till överlämningspunkten i hus A. Tillsammans med den egna växeln har detta gett Skangal en fullt modern teleförlinse till omvärlden - admin@paskangal.apollo.lv. Det interna linjenätet är ännu inte byggt, men det valda systemet gör att Skangal får interntelefon med utbyggnadsmöjligheter för t.ex. dataundervisning. TV-parabolantenn och dekodrar har monterats på och i hus S men den dragna kabeln är för liten och klarar inte vidare utbyggnad. För närvarande betjänas endast hus L. Det kommer att finnas två larmsystem: ett för 220 V och ett för 48 V. Dessa ska larma om fel uppstår i pannhuset (driftslarm), brandlarm, inbrottslarm och styra tändningen av den utvändiga belysningen osv. Inget är utbyggt men allt är förberett.

UTVÄNDIGA ARBETEN

Det har gjorts ett stort antal små projekt såsom korset med tillhörande trädgårdsarbete, skyltar, brevlådor, gångar, lekplatsen, fotbollsplanen, P-plats, arrangemang för invigningar, byggplatsetableringar, snöröjning samt ett flertal mark- och trädgårdsarbeten. Växthuset och frukträden har tillkommit genom verksamhetens försorg.

ÖVRIGA ARBETEN

Det har utförts många administrativa arbetsuppgifter som följer med byggprojekt utomlands. Flera drifts-, underhålls- och inredningsjobb har också ingått. Mest intressant är att vi nu har alla myndighetstillstånd och genom detta har vi också fått goda myndighetskontakter. Under det sista året har många driftsfrågor fått skötas på bygget i det dagliga jobbet, och det är svårt att klart särskilja vad som borde vara separat på bygget respektive verksamheten. Det måste också nämnas att Frälsningsarmén äger en hel byggetablering i Skangal som nu står klar för nya uppgifter, men som också konstant tillfört nya verktyg o.d. Bodarna används f.n. som kontor för Wolts och Aldis.

KVALITÈ

Frälsningsarmén har alltså krävt svensk kvalitè i utförandet. Det har inte varit lätt att klara men genom ett stort engagemang - huvudsakligen från Lenns sida - så har vi kunnat uppfylla detta. Ett mycket tillfredställande resultat som faktiskt blivit till ett föredöme. Kvalitèn är konsekvent: materialval (trä, tegel, puts), utförande, inbyggd teknik och produktionsmedel. Vi har också funderat på den tekniska nivån på installationerna. Dessa är nu byggda enligt svensk praxis och med samma material som i Sverige. Det är väl något för avancerat för de som nu ska underhålla fastigheten, men utvecklingen går så snabbt att vi tror - sett över en livstid - så är det en riktig satsning. Verklig teknisk kvalitet kommer att framgå om några år när underhållskostnaden kan redovisas. Det krävs att det dagliga underhållet sköts rätt!

TIDSHÅLLNING

I de större delprojekten har vi klarat tidshållningen hyggligt men det finns undantag. Tyvärr blev de sista ganska komplicerade installationsarbetena försenade 2 - 3 veckor. Detta berodde delvis på läckaget i vattenledningen, dels beroende på sen leverans från pannstillverkaren. Deltider har inte alltid kunnat hållas och leveranser från Sverige har generellt sett varit för sena. Projektet har i sin helhet inte haft några hindrande förseningar.

EKONOMI

Vår första budget för pannhuset var på 878 000 SEK. Per 1999-12-31, knappt fyra år senare, har vi förbrukat 25,9 m SEK eller ca 2 m LVL på byggprojektet. I den summan ingår alla kostnader för projektet som passerat HIFAB, d.v.s. även investeringar (bodar, bilar, verktyg). För att få den totala kostnaden tillkommer vissa kostnader för t.ex. el, tele, svenska konsulter och byggherrar. I kostnaderna ingår dock alla avgifter, tullar, lettisk moms o.s.v. För att kunna jämföra med svenska priser skulle kostnaderna behöva justeras så att projektering, byggledning, besiktning o.d. särskildes, investeringar periodiseras och förbrukningsavgifter adderades. Om vi dessutom avräknar det pedagogiska arbete som utförts, särskilt under 1996 och 1997, så kommer våra jämförelsesiffror att bli mer fördelaktiga.

Utlägg har konterats i kostnadsstyrprogrammet HiKS på över 250 konton. Konteringarna bygger i många fall på uppskattningar av hur mycket tid som gått åt o.s.v., men det ger ändå en bild av kostnadsfördelningen. Observera att alla utlägg är medräknade och allt är betalt. Kostnaderna för svinn, stölder, olyckor, felleveranser, felbeställningar o.d. är i detta projekt låga. Lägre än vad man kan förvänta sig av ett motsvarande projekt i Sverige. Kostnaderna kan därför inte särredovisas.

Kostnader 1998 och 1999

Förbrukat per 1997-12-31	11 926 445 SEK
Förbrukat under 1998	9 618 635 SEK
Förbrukat under 1999	4 327 979 SEK
Totalt upparbetat i projektet	25 873 059 SEK

Det ger ett genomsnitt på 650 000 SEK per verksamhetsmånad (40 totalt).

Sett över hela perioden blir kostnaderna för:

Lokal personal:	4 317 544 SEK
Lokalt inköpt material:	5 850 636 SEK
Arbetsledning:	3 115 134 SEK
Svenskt material:	8 030 070 SEK
Svenska montörer, övrigt:	3 976 334 SEK

BUDGETAR

Samtliga större jobb och de flesta mindre har budgeterats. Eftersom det blivit fler än hundra delprojekt så blir det naturligtvis en betydande kostnad för de "skarvar" som uppstår mellan projekten. Det är m.a.o. en kostnad för att hålla själva byggorganisationen och uppgifterna blir då att fylla denna maximalt med arbete. Detta har också skett men i kombination med att alla kostnader ska betala ett beställt arbete. Därför kan det vid slutredovisningen (=budgetuppföljningen) vara svårt att särskilja just den specifika kostnaden för delprojekt. Vi har inte ansett det lönsamt att ta upp extrakostnaderna för en mer exakt kontering, men nackdelen med detta har varit att ett arbetes budget inte visat den totala kostnaden. På detta sätt blir det mer kostsamt än lönsamt att på detaljnivå kostnadsbevaka varje delprojekt. Sett över hela perioden har vi dock byggt billigare än jämförbara byggen i Lettland och även billigare än i Sverige. För att få en uppfattning om kostnadsnivån kan vi titta på de färdigställda husen:

HUS A

Om man bortser från branden så har huset kostat ca 11 000 SEK/kvm. Totalt 7 m SEK. Detta är en mycket bra siffra med tanke på att bygget bestått av 10 delprojekt med enbart genuint material och all modern teknik inbyggd. Bygget har pågått under drygt två år och planlösningen har ändrats väsentligt, bl.a. så ingår nu ett storkök.

HUS E

Kostnaden blev ca 10 000 SEK/kvm. Totalt 4,5 m SEK. Med dalaprojektet följde en dubblerad byggtid och en hel del stödtjänster, varför detta måste sägas vara en bra siffra.

HUS L

Även här är kostnaden ca 10 000 SEK/kvm men förutsättningarna är helt annorlunda. Boytan är ungefär densamma som i hus E, men eftersom hus L är en nybyggnad så tillkommer grundläggning, ytterväggar o.d. Dessutom belastas huset av vissa kostnader för vinterarbeten, upplärning o.d. samt för invigningen 1997.

HUS T

Detta hus renoverades under nästan ideala förhållanden och har kostat drygt 5 000 SEK/kvm inkl. garantiarbeten, totalt ca 630 000 SEK. Detta är ett mycket bra resultat men kostnaden är rensad från de kringkostnader som omnämns ovan. Det är endast hus T som lämpar sig för en jämförelse med en svensk generalentreprenad och då utgör vår kostnad knappt hälften av den svenska. Så billigt har jag inte sett någon bygga på helt kommersiella villkor någonstans. Förhållandena var visserligen gynnsamma men det ger ändå en uppfattning om vår kapacitet.

KOMMENTARER av Ulf Meijert

Det måste ha varit med viss tvekan som Frälsningsarmén började bygga i egen regi i april 1996 på Lettlands mycket eftersatta landsbygd. Det finns inte mycket att tillgå, varken material eller yrkesfolk och Skangal var enormt förfallet. Nu är väsentliga delar renoverade och infrastrukturen utbyggd, arkitekturen, tekniken och produktionen utgör ett föredöme. Kvalité och miljökrav har i stor utsträckning beaktats och kostnaderna blev snarast lägre än vad borde ha kunnat förvänta sig. Invigningar, dalaprojektet och annan PR-verksamhet har gjort Skangal välkänt. Projektet är etablerat och erkänt framgångsrikt och den risk vi tog blev till en stor vinst.

Nyttan av projektet är uppenbar inom många områden och går knappast att överblicka. Det har blivit ett föredöme för en hel bygd och betytt väldigt mycket för många inblandade personer. Om denna nytta skulle prissättas så kan man säga att de renoverade husen är en biprodukt. Att husen sedan fylls med en fin och framgångsrik verksamhet har ytterligare förstärkt den positiva bilden av projektet. Det har varit en stor glädje att få delta i detta fantastiska förvandlingsarbete. Ert arbete har följts och beundrats av hela vårt företag. Vi ber att få tacka för att vi fick chansen att medverka i den första etappen och för det fina samarbete som varit samt för det stora förtroende som visats oss. Även vi ser det stora behov som verksamheten fyller varför vi tror på en fortsättning.

Med de allra bästa förhoppningar inför framtiden!

Hifab BPL AB/ Ulf Meijert.

HÖGTIDSPROGRAM VID INVIGNINGEN FRÄLSNINGARMÉNENS SOCIALCENTERS HUVUDBYGGNAD OCH SKOLHUS SKANGAL, CESIS LÄN, LETTLAND, kl. 14.00 den 25 september 1999

Inledning	Regionschef, major David Young
Tolk	Saiva Priedite
Värd	Projektchef Bertil Rodin, Direktör Dennis och Mary Hewett
Musik	Cesis 1:a grundskolas blåsorkester under ledning av musikdirektör Andris Grietens
Välkomsttal	Ambassadör Hans Magnusson, ordförande i Skangarådet
Sång	Bauska kårs kör under ledning av kapten Ruth Hansen
Tal	Kommendör Rolf Roos, ledare Frälsningsarmén Sverige/Lettland
Invigning	H K H Prinsessan Lilian, Hertiginna av Halland
Fanfar	Cesis 1:a grundskolas blåsorkester
Invigningsbön	Socialchef, major Bert Åberg, Frälsningsarmén Sverige/Lettland
Högtidstal	Advokat, donator, Claës Palme
Sång o musik	Skangal skola elever och lärare under ledning av rektor Livija Ambaine
Tal	Välfärdsminister Roberts Jurdzs Utbildningsminister Silvia Golde Ambassadör Andreas Ådahl, hedersordförande i Skangarådet

Tack	Överste Gunnar Nilsson, chefsekreterare för Frälsningsarmén Sverige/Lettland
Musik	Cesis 1:a grundskolas blåsorkester
Lyckönskningar	Förvaltningschef major Hans-Göran Andersson Borgmästare Andris Rancans, Liepa pagast Direktör Bengt Göransson, HIFAB Representant från Cesis rajon Representant från Östergötlands län
Sång	Bauska kårs kör
Lyckönskningar	Representanter från ONNIKS, Bygg-Star m fl
Musik	Cesis 1:a grundskolas blåsorkester

Alla deltagare inbjöds till förfriskning. Sång och musik av ungdomar från Marsenu pamatskola, Bauska kårs kör och Cesis 1:a grundskolas blåsorkester.

BREvhÄLSNINGAR

BREV FRÅN FRÄLSNINGSArmÉNS KOMMENDÖR ROLF ROOS TILL MIG DEN 28 SEPTEMBER 1999.

Broder!

Med ett brev i all enkelhet vill jag sända dig ett stort och varmt tack för allting du förberett och arbetat med när det gäller öppnandet av skolhuset på Skangal. Givetvis gäller det genomförandet under helgen i Lettland också. Det var fantastiskt fina dagar i sin glans. Vilken upplevelse att få komma och vara med om detta tillfälle. Vilken känsla att se denna förvandling underbar som har skett på Skangal. Det var förunderligt att kunna säga att nu är etapp 1 klar. Denna skola är ju en fin förebild för vännerna i Lettland när det gäller hur det kan se ut. Må Herren få möjlighet genom denna skola att få föra unga människor i kontakt med Herren Jesus Kristus.

Välkomstmötet på kåren i Riga var gripande och inspirerande. Det är en gåva att få uppleva denna tillgivenhet. Med stor tacksamhet till Herren noterade jag de olika grupperna som medverkade. Ungdomskören från Riga var väldig fin. Med vilken värdighet de unga stod som vittnen för Gud och Frälsningsarmén. Du skall veta att jag ber att Herren skall uppehålla dig till ande, själ och kropp! Jag ber också att Herren skall öppna dörrar till nya gåvor så att vi kan se projektet växa vidare enligt Herrens heliga vilja!

Med en önskan om Guds rika nåd och välsignelse! Bön är kraft (Apg. 4:31). Rolf Roos

BREV FRÅN OLOF PALMES MINNESFOND DEN 12 OKTOBER 1999.

Kära Bertil!

Varmt tack för att vi fick vara med om den oförglömliga invigningen av Skangal!

Du har gjort ett enastående arbete.

Bästa hälsningar G Banks

BREV FRÅN FRÄLSNINGSArmÉN I RIGA, REGION LETTLAND, DEN 30 SEPTEMBER 1999.

Bäste Bertil!

Jag vill skriva och tacka Dig för det utmärkta arrangemang som Du har ordnat i samband med Skangals öppning i närvaro av Hennes Höghet Prinsessan Lilian. Jag inser att det är många timmar, ja även veckor, som har gått åt till att arrangera det här tillfället och jag är så glad för Din del att det gick så perfekt. Även vädrets makter skötte sig fastän vi hade våra tvivel när vi mötte hällregnet på

väg till Cesis. Det har uttalats många positiva kommentarer beträffande öppningsceremonin och de ordnade arrangemangen och de reflekterar direkt tillbaka till det hårda arbetet som ligger bakom i ordnandet av det här tillfället.

Utän tvivel kommer Du att motta ett mer "officiellt" tack från dem som har högre ansvar än jag, men jag känner att jag vill ge Dig mina gratulationer på uppdrag av staben vid detta högkvarter. Förhoppningsvis kan Du nu ha en välförtjänt vila innan Du engagerar Dig i ytterligare entusiastiska aktiviteter.

Med många tack och lyckönskningar! Gud välsigne Dig!

Med vänlig hälsning David Young

INTRESSANTA UTDRAK

Ur protokoll från Skangalrådets sammanträde den 24 september 1999:

SAR arkitekten Ulf Ander presenterade hela projektets genomförande, maj Bert Åberg lämnade en muntlig och skriftlig rapport om nuvarande verksamheten på Skolhemmet. Personalen är i stort sett intakt. Däremot hade ett barn avskilts p.g.a. hotfullt beteende, medan fyra avskilts av andra skäl. Fyra nya elever hade samtidigt börjat på skolan. Sammanlagt går 20 barn i skolan och 20 bor i elevhemmet. Jag redogjorde för anläggningens förvaltning, som är placerad i Stockholm och sorterar under PR-enheten sedan den 1 juli 1999. Beslutsfattande är Frälsningsarméns Lettlandsstyrelse och Skolenheten på Skangal, vars föreståndare är Dennis Hewett. Jordbruket däremot förvaltas av regionhögkvarteret i Riga.

Samarbetet med Janmuiza jordbrukskola avslutas den 31 december 1999. Samarbetet med Vretaskolan fortsätter. Bo Stafstedt rapporterade om jordbrukets situation, där avsikten är att Skangal ska drivas som en mönstergård med jordbruk och boskap. Odlingsförhållandena har förbättrats efter utdikning och f.n. är ca 2 ha uppodlat. Driften kan bli bättre i egen regi och en behovslista för jordbruksmaskiner har upprättats av Vretaskolan. Hans-Göran Andersson föredrog byggkostnader för Etapp 1, åtgärder för att minska låneskulden, 1999 års resultaträkning, redovisning av moms samt överlämnades en skriftlig balans- och resultatrapport. Driftskostnaderna ligger enligt mig inom budgetramen. Hans Hanson betonade att byggnationen har fördyrats genom oförutsedda kostnader för material och arbetskostnader. Mindre intäkter än beräknat har inkommit. För monumentet "Livets tecken" hade insamlas 30 000 SEK av Hoff Sven Hedlund.

Gunnar Nilsson redogjorde för den nya organisationsplanen. Frälsningsarmén är ansvarig för Skangal (Lettlandsstyrelsen = Frälsningsarméns Ledningsråd + Skangals projektchef). Till denna kallas adjungerade för arbete med budget, drift och eventuell byggnation. Styrelsen sammanträder 4 – 5 gånger årligen och dessutom finns ett arbetsutskott i Lettland som sorterar under styrelsen. Sedan finns det också en skolstyrelse i Lettland.

Etapp 1 är avslutad och det återstår endast arbete med vägar m.m. och likaså är Skangalrådets arbete avslutat.

En utställning har anordnats i Norrköping den 23 april och i Cesis den 18 juni samt på Nordiska Museet i Stockholm, där Catharina Palmes bok "Somrarna på Skangal" presenterades och såldes i ca 200 exemplar. Boken sammanställd av Lena Svanberg och Py Wernstedt och utgiven av Nordiska Museets förlag och är finansierad genom bidrag från Palmes minnesfond 40 000 SEK och från Frälsningsarméns Vasakår med 30 000 SEK och inkomsterna från varje bok (115 SEK) tillfaller Skangalprojektet. Den lettiska upplagan är översatt av Mudite Treimane och har utkommit på Pestisanas Armija, Riga.

Skangalprojektet presenterades vid ett seminarium med Nätverk Sverige-Lettland i Borås den 9 – 10 oktober och vidare vid Skolmässan i Göteborg den 19 – 20 oktober. TV, radio visar stort intresse för Skangal och det presenteras i olika program. Den 14 oktober visas ett entimmesprogram i TV 2 om Skangal, inspelat av Faluredaktionen. Pressen uppmärksammar projektet i såväl dagstidningar som fackpress. PR-sektionens insamling för Katastrofhjälp har också kunnat lämna bidrag till finansiering av Skangal. Från Alice Babs konsert i Stockholms konserthus överlämnades 70 000 SEK till Skangal genom Frälsningsarméns Råd. Brev skickades ut till 800 advokater med anhållan om tips på fonder där bidrag kan sökas. Rotaryklubbar och Lions klubbar kontaktas och besöks för informera dem och få veta var man kan söka bidrag. Samverkan med Baltic Network i Norrköping och härigenom också med Östergötlands Landsting och Cesis-regionens kontakter. Kontakt skulle tas med Svenska Kyrkan, Samhall och idrottsrörelsen. Major Göran Larsson presenterade Radiohjälpens insamling "Kunskap till världens barn" som pågick och där vissa bidrag kan överlämnas till Skangal. Kommendör Rolf Roos överlämnade en stor 5-armad trädlystake till samtliga ledamöter och framförde Frälsningsarméns tack. Ljustakarna var tillverkade av snickaren Janis Muceniaks på Skangal.

NYA SKANGALRÅDET

Brev till landstingsrådet Maris Niklass, Cesis län, från mig den 17 april 2000

Tack för alla goda tjänster i vårt arbete på Skangal och alla värdefulla uppgifter vi erhållit från Dig. Vi håller nu på att bygga upp ett nytt Skangalråd med säte i Lettland och med i stort ledamöter från Lettland. Glädjande är att fyra ministrar i Lettlands regering lovat ställa upp som ledamöter och Sveriges ambassadör Hans Magnusson är ordförande i det nya Skangalrådet. Det skulle vara en förmån för oss att få se Dig som ledamot i vårt nya Skangalråd, vilket härmed undertecknad och Frälsningsarméns ledning i Sverige/Lettland inbjuder till. Vårt första sammanträde kommer att ske kl. 15.00 den 8 september 2000 på svenska ambassaden i Riga och inleds med lunch kl 13.00 (ändrades senare till 23 november).

Brev till mig från ambassadör Hans Magnusson den 7 juni 2000

Läget är nu följande när det gäller medlemmar i det nya Skangalrådet. Följande har accepterat att delta: Ekonomiminister Aigars Kalvitis, förre välfärdsministern Roberts Jurdzs, förre utbildningsministern, nu Saeimaledamoten Maris Vitols, välfärdsminister Andrejs Pozarnovs, Chefen för barnrättighetscentret Inta Ielite, Gundega Zeltina, medlem i Lettiska Handelskammaren och chef för Latvia Tours. Ordföranden i Lettiska kommunförbundet, Janis Leinis, har ännu inte svarat och inte heller direktören för Aldaris tillika ordföranden i lettiska Arbetsgivareföreningen Vitalijs Garvriļovs. Vi har ändå en god uppställning och kan t.o.m. tåla något avhopp. Jag har också talat med min efterträdare, Tomas Bertelman, nu ambassadör i Madrid, och han är inställd på att bli tillfrågad och kommer nog att acceptera.

Brev från mig till ambassadör Hans Magnusson den 20 juni 2000

Tack för god information angående det nya Skangalrådets sammansättning. Det är en god och värdefull grupp och jag är mycket glad över att de ställer sig till förfogande. Jag tror att de kan bli till värdefull hjälp med råd och information för den fortsatta utvecklingen av Skangalprojektet. Vore tacksam om jag kunde få deras adresser.

Tack för alla värdefulla tjänster Du utfört för vårt arbete i Lettland och för Skangal. Det har för mig personligen känts tryggt och säkert med all den hjälp och de goda råd jag erhållit i mitt arbete med

Skangal. Jag hade gärna sett att Du varit kvar i Lettland men förstår att Dina värdefulla kunskaper behövs på annat håll. Gratulerar till fortsatt tjänst för medmänniskors bästa. Jag kommer att tillskriva den nu utnämnda ambassadören Tomas Bertelman inom några dagar angående möjligheten att gå in som ny ordförande i vårt Skangalråd, tack för att Du redan väckt frågan med honom.

Brev från mig till ambassadör Tomas Bertelman den 21 juni 2000

Välkommen till Lettland i tjänst för medmänniskor och till alla de möjligheter som detta land erbjuder. Genom ambassadör Hans Magnusson har jag erhållit kännedom om att ambassadören kommer att efterträda honom i Lettland. Undertecknad, Bertil Rodin, företräder Frälsningsarméns arbete på Skangal i Cesis rajon och är ansvarig chef för Skangalprojektet. År 1994 överlämnade familjen Palme sitt morföräldragods till Frälsningsarmén. Skangal har sedan överlämnandet rustats upp till vissa delar och där finns nu ett skolhem med 20 barn, hemmet består av tre delar: internat, skolbyggnad och huvudbyggnad med administration, kök, matsal och möjligheter till kursverksamhet. Nybyggnad och renovering av äldre byggnader har genomförts till en kostnad av ca 30 m SEK. En tredjedel av anläggningen är färdigställd och i framtiden skall vi kunna ta emot 60 barn. Barnen kommer från mycket svåra förhållanden inom Cesis rajon, varifrån också de barn vi har nu kommer. Vi driver också tillhörande jordbruk och erhåller där fortlöpande stöd från Östergötlands läns landsting i samverkan med Cesis rajon. Mellan dessa båda län finns också ett samverkansavtal där Skangal ingår som en del.

För att kunna få de bästa råd för vårt arbete på Skangal inrättades Skangalrådet. Rådet har varit sammansatt av ledamöter från näringsliv, regering och myndigheter i både Sverige och Lettland. Rådets förste ordförande var ambassadör Andreas Ådahl, som följdes av ambassadör Hans Magnusson. Ett nytt råd med säte i Lettland håller på att byggas upp och flera av Lettlands ministrar har ställt sin tid till förfogande liksom även representanter för andra myndigheter i landet. Även näringslivet i Lettland är representerade, bl.a. en ledamot från Lettlands Handelskammare. I huvudsak kommer ledamöterna från Lettland och endast tre från Sverige, däribland advokat Claës Palme.

Frälsningsarméns Skangalråd anhåller vördsamt om att ambassadör Tomas Bertelman skulle efterträda ambassadör Magnusson som ordförande för vårt Skangalråd. Vi ser det som oerhört värdefullt att inför framtiden alltjämt få räkna med den svenske ambassadören som vår ordförande. Jag ser fram emot ett positivt svar och ett fortsatt värdefullt och gott samarbete och stöd från svenska ambassaden i Lettland. Guds välsignelse i den nya uppgiften!

Brev från ambassadör Tomas Bertelman den 30 juni 2000.

Tack för Ditt vänliga brev daterat den 26 juni. Jag befinner mig i de sista dagarnas uppbrott i Madrid och hinner därför bara svara Dig mycket kortfattat att självklart vill jag gärna efterträda Hans Magnusson i Skangalrådet. Jag hoppas få tillfälle träffa Dig i Stockholm före min avresa till Riga i början av september.

Brev till det nya Skangalrådet från kommendör Rolf Roos den 27 september 2000.

Ordförande ambassadör Tomas Bertelman, Direktör Andris Jaunsleinis, Andrejs Pozarnov, Gundega Zeltina, minister, Maris Vitols, Robert Jurdzs, Aigars Kalvitis, Landstingsordf. Maris Niklass, direktor Inete Ielite, major David Young, Bert Åberg, advokat Claës Palme, 1:e ambassadsekr. Peter Hedling, kapten Henrik Andersen, projektledare Bertil Rodin och tolken fru Lidija Treigute.

Du skall veta att det är med stor glädje jag hälsar Dig välkommen som ledamot i Frälsningsarméns Skangalråd för projektet Skangal i Cesis län. För oss är det mycket värdefullt att du ställer dina kunskaper och din tid till projektets förfogande.

Frälsningsarmén hade förmånen att få ta emot släkten Palmes släktgård Skangal i maj 1994, överlämnad av advokat Claës Palme. Denna gåva har gett Frälsningsarmén Sverige/Lettland stora möjligheter att bygga och förverkliga våra drömmar för arbetet i Lettland. Vi har genom stora investeringar kunnat rusta upp några av de gamla byggnaderna. Huvudbyggnaden är iordningställd av lettisk arbetskraft och det samma skedde med internatbyggnaden som är nyuppförd. En av de äldre byggnaderna har rustats av elever från sju gymnasieskolor i Dalarna, och elever från Janmuizas gymnasieskola. Byggandet av internatet blev möjligt genom en generös gåva från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse i Sverige. Till investeringarna hör också infrastrukturen, som är helt utbyggd och centrum för den nyuppförda panncentralen. Gården Skangal består i dag av 72 hektar mark, i gåvan ingick 52 hektar, övrigt är inköpt. Större delen av arealen brukas i egen regi med stort stöd från Östergötlands län i Sverige och Cesis län i Lettland. Ett samverkansavtal mellan dessa län markerar detta stöd.

Vi får anledning att presentera allt kring gården och våra planer för framtiden vid vårt första sammanträde som hålls torsdagen den 23 november 2000 kl. 16.30 på svenska ambassaden i Riga. Detta brev utgör en kallelse till detta sammanträde. Information och sammanträdeshandlingar kommer att tillställas dig av vår projektchef för Skangal, Bertil Rodin. Det är också en stor glädje för mig att få hälsa ambassadör Tomas Bertelman välkommen som Skangalrådets ordförande, som han med stor välvillighet åtagit sig.

Vi ser stora möjligheter att nå ut med evangeliet till Lettlands folk och för oss är nu den verksamheten som pågår på gården Skangal mycket viktig för att nå målet. I dag finns det 20 barn som bor och går i skola här på Skangal och vi ser fram mot att i framtiden kunna ta emot 60 barn.

Välkommen som ledamot i Skangalrådet! Med en önskan om Guds rika välsignelse!

Rolf Roos Kommendör

SVENSKA AMBASSADEN RIGA Skangalrådets sammanträde den 23 november 2000

Ur protokollet:

Sammanträdet öppnades av ordföranden, ambassadör Tomas Bertelman som hälsade deltagarna välkomna. Kommendör Rolf Roos invigde det nya Skangalrådet, framhöll den tradition rådet tog över och var viktigt att fullfölja samt presenterade Frälsningsarméns arbete i Lettland och Sverige som nu utgjorde ett gemensamt territorium. Skangalprojektet åtnjöt ett omfattande stöd i Sverige. Den lettiska delen av Frälsningsarmén höll på att återuppbyggas, som skedde genom frälsningssoldater som förstått betydelsen av att hjälpa medmänniskor. Advokat, donator, Claës Palme preciserade att Skangalgodset skänkts till och tillhörde Frälsningsarmén i Sverige. David Young underströk vikten av att hjälpa fattiga och utslagna i Frälsningsarméns arbete. Han tackade för tre och ett halvt underbara år i Lettland, för det utmärkta samarbetet med lettiska myndigheter på alla nivåer där han alltid blivit väl bemött, uttryckte tillfredsställelse över att Frälsningsarmén kunnat samarbeta med Lettlands regering med att utarbeta och börja genomföra ett nytt socialsystem i landet. Det andliga och materiella förenades på så vis. Jag berättade om Skangalprojektet och mötet med Claës Palme som blev inledningen till projektet. Claës Palme redogjorde för tilldragelsen kring mötet och donationen av fastigheten till Frälsningsarmén. Välfärdminister Andrejs Posarnovs berättade om tidigare kontakter med Frälsningsarmén i Lettland och önskade projektet lycka till. Bert Åberg informerade om skolledningen och dess uppbyggnad på Skangal. Han presenterade skolans organisationsplan och om insamlingsarbetet under min ledning. Han bad om goda råd för verksamhetens fortsatta

drivande, särskilt vad gällde undervisning, ekonomi, näringslivskontakter och sociala frågor. När det gällde skolverksamheten uttryckte Bert Åberg sin uppskattning över det goda samarbetet med rajongens (länets) förvaltning och sociala institutioner, särskilt Lolita Kokina och Gertrude Salmeitere. Skolan följer lettisk läroplan, kontakten med föräldrar viktig och skolan söker inhemska sponsorer för verksamheten. Jag berättade om de kurser för polisinspektörer från Riga och för Frälsningsarméns personal som kommer att ordnas på skolan. Vid uppbyggandet av jordbruket hade Vretaskolan i Sverige med flera institutioner lämnat generösa bidrag. Det meddelades också att inga lån tagits utanför Frälsningsarmén för att finansiera Skangalprojektet. Ett starkt finansiellt stöd kommer från Frälsningsarmén i Sverige, där projektet är det största åtagande som man har utanför Sveriges gränser och samtidigt Frälsningsarméns största projekt i Europa.

Maris Niklass underströk att budgeten för Skangal under kommande år motsvarar en årsbudget för en lettisk kommun med 1000 invånare. På samma sätt svarade den sammanlagda investeringen mot en årsbudget för en stad med 19 000 invånare. Budgeten och samtal omkring denna fördes och det fanns alltså behov av investeringar. Produktion och byggmaterial skulle helt tas från Lettland. En buffert behövde byggas upp på ca 10 m SEK. (ca 700 000 LVL). Kanske skulle det gå att göra återstående insatser betydligt billigare än den nuvarande beräkningen? Driften hade fram till dags dato uppgått till ca 10 m SEK. Beslutsordningen var att inga beslut av Frälsningsarméns Lettlandsstyrelse skulle komma att fattas utan ett föregående beslut i Skangalrådet. Parlamentsledamoten Roberts Jurdas frågade om även nästa års budget först skulle behandlas i Rådet, och om statliga eller kommunala medel avsatts för skolans drift? Jag svarade att allt som rörde byggnation skulle beslutas av Rådet först. Driftsbudgeten däremot beslutades av Frälsningsarméns Lettlandsstyrelse, men denna skulle gärna återkomma med information till Rådet. Frälsningsarmén var mycket tacksam för den skolpeng per elev som kommunen bidrog med. Robert Jurdas upplyste om att social verksamhet i Lettland kunde erhålla statligt stöd och att en anbudstävling för ändamålet pågick. Maris Niklass informerade om att kommunerna inte hade möjlighet att bistå med mer omfattande stöd till denna typ av projekt, utöver de 240 lat per år som man nu lämnade, eftersom kostnaden per elev var så mycket högre än i de kommunala skolorna. Bert Åberg uttryckte tacksamhet för det hittillsvarande stödet och pekade på att investeringen i skolan var att se på 100-års sikt och att det var på grund av investeringarna den individuella kostnaden per elev blev så hög. Roberts Jurdas föreslog att skolan skulle efterhöra om den inte genom ackreditering hos staten skulle kunna erhålla medel ur statsbudgeten och erbjöd sig att återkomma med ytterligare information vid nästa sammanträde.

Maris Niklass betonade vikten av att investeringarna blev lönsamma. Med 60 elever var det inte möjligt, men med tankemöda skulle en lösning gå att finna. Inete Ielite uttryckte sitt stöd för att man ordnade

mindre anstalter för barn. Anders Östman redogjorde för informationsverksamheten i Lettland och att dess budget togs ur den gemensamma i Sverige som uppgick till 200 000 SEK för i år. Andris Jaunsleinis inbjöd Rådet att genom Kommunförbundets nyhetsbrev LOGS sprida information om Skangal till förbundets medlemmar. Det var då viktigt att förbereda svar på viktiga frågor.

Vid protokollet: Peter Hedling

SKANGALRÅDET PÅ SKANGAL - Sammanträde den 7 maj 2001

Ur protokollet:

Sammanträdet öppnades av förste vice ordföranden Maris Niklass. Bert Åberg informerade om att Skangalstyrelsens sammanträde den 26 februari främst hade berört skolans ackrediteringsprocess. Det viktigaste beslutet hade varit att fastställa att Skangal tills vidare endast skall utbilda för årskurserna 1 - 4. Niklass frågade vad som föranlett beslutet att avstå från att fortsätta med årskurserna 5 - 6. Åberg berättade att diskussionen pågått under ett helt år. De viktigaste argumenten för det beslut som fattades var att det annars inte skulle finnas plats för nya barn från och med hösten, att ny licens inte söks för årskurserna 5 - 6, att en investering endast gjorts i undervisningsmaterial för årskurserna 1 - 4. Det kan vara en lämplig tid för barnen att gå ut i ordinarie utbildningsväsendet från och med årskurs 5 för att integreras bättre i samhället.

(Foto: Skangal Skolhemmets skylt)

Niklass informerade om att skolan på Skangal fått ackreditering för ytterligare fem år och överlag fått mycket positiva omdömen av skolinspektörerna. Det var viktig fånga upp deras förslag om att ytterligare fördjupa samarbetet med barnens föräldrar. Han berörde också frågan om lärarlöner och förslög att vid skolans rektors lönesättning hänsyn skulle tas till att denna också hade undervisningsskyldighet. Åberg svarade att rektorns lön på Skangal var beräknad på en timuppskattning som inbegrep såväl administrativa uppgifter som undervisning. Niklass berömde det nya föreståndarparet på Skangal för deras kunskaper och engagemang, särskilt föreståndarinnan som tagit del i Cesis läns arbete med sjuksköterskor och läkare. (Föreståndarparet var Ingemar och Margareta Wolf).

Åberg sade att Frälsningsarmén ville respektera sitt värdlands traditioner och skolsystem som man kände stor respekt för. Gundega Zeltina, vice ordförande i Lettlands Handelskammare, frågade vad som gjordes för att anpassa barnen till en internatskolemiljö. Åberg berättade att socialarbetarna på Skangal förde mycket samtal med barnen och före besök på internaten gjorts. I länet fanns inte samma materiella resurser - bara en vuxen per tio barn i snitt medan det på Skangal fanns en vuxen per barn. Jurdzs frågade om urvalet av barn till Skangal. Åberg berättade att skolan riktade sig till normalbegåvade barn med mycket dåliga materiella hemförhållanden. Niklass tillade att det ofta fanns motstridiga intressen vid urvalet: skolan ville ta emot begåvade barn, medan socialtjänsten ville att de med sämsta materiella hemförhållanden skulle tas in. Skangal hade för övrigt fått ackreditering också för ett specialprogram.

Rodin delade ut en växtodlingsplan för Skangal. Jordbruket drevs i samband med den svenska Vretaskolan, vars elever hade utarbetat växtodlingsplanen och analyserat jorden. Det visade sig att jorden behövde extra näringstillförsel. Ytterligare dräneringsarbeten behövde göras och utsäde köptes från och med i år i Lettland. Maskinparken hade kommit från Östergötlands läns landsting. Här lyftes fram det goda samarbetet med Priekuli växtförädling, varifrån man köpte utsäde. I detta sammanhang var Skangals kontakter med Lettlands Handelskammare viktiga för att finna bra företag att handla med. Det var en princip att inköpen skulle göras i Lettland.

Skangalrådet den 15 november 2001

Ordföranden ambassadör Tomas Bertelman påminde om landstingsrådet Lars Wallins hastiga bortgång.

Ambassadsekreterare Maria Gärtner valdes in som ny ledamot efter Peter Hedling och valdes likaså till andre vice ordförande och sekreterare i Skangalrådet.

Bert Åberg informerade om verksamheten på Skangal: I somras hade de första åtta barnen lämnat Skangal och åtta nya barn därefter tillkommit. Lärarna hade deltagit i fortbildning, bl.a. i behandlingsplanering. I oktober hade en temavecka om hösten genomförts. Samarbeta inom personalen var gott och stämningen präglades av framåtanda och kreativitet. Verksamheten hade under de nya föreståndarna fortsatt stabiliserats och utvecklats. Åberg önskade att Skangalrådet skulle uppvakta lettiska utbildningsministeriet angående anslag till lärarlönerna. Utbildningsministeriet uppgav inför starten av Skangal 1997 muntligen ha förespeglat att man skulle kunna söka och få bidrag för att täcka 80 % av lärarlönerna. Bertil Rodin gav en redogörelse för ekonomin och jordbruket. Samarbetet med jordbruksskolan i Östergötland fortsatte. Årets skörd hade varit god och hade därför kunnat avyttras. Inkomsterna från jordbruket hade därmed tredubblats. En kurs för poliser och även socialarbetare, om utsatta barn hade hållits på Skangal. Enligt uppgift skulle RPS:s kursutvärdering ha varit mycket positiv. I dagarna pågick en insamling i Sverige till förmån för Skangal genom folderutskick och personliga besök hos föreningar som t.ex. Rotary, Zonta och pensionärsklubbar. En längre diskussion om medelinsamlingen för drift och renovering tog vid.

Rodin upplyste om att byggnadskostnaderna hittills hade uppgått till 29,5 m SEK. Driftskostnaden för skolan var ca 2 m SEK och för jordbruket ca 0,5 m SEK/år. Pengar till byggnation av bastu fanns, men för att få ned kostnaderna ville man kombinera detta bygge med annan nybyggnation. Innan nybyggnation tog vid måste dock själva driften av verksamheten säkras. Vissa existerande byggnader behövde renoveras. Frälsningsarmén i Sverige hade med existerande medel inga möjligheter att täcka höjda driftskostnader. Rodin efterfrågade därför en behovsinventering av vilka verksamheter Skangal skulle satsa på. Utöver insamlingsarbetet i Sverige borde motsvarande ske i Lettland. Rodin beklagade att inte fler lettiska ledamöter var närvarande då deras kunskaper om lettiska regelverk, eventuella fonder och företagssponsring hade behövts.

Niklass var skeptisk till att starta rehabilitering med mödrar och barn då denna verksamhet krävde investeringar men inte gav några inkomster. Istället borde man satsa på inkomstbringande verksamhet, t ex turism. Niklass föreslog även att ambassaden skulle bjuda in svenska företag verksamma i Lettland till välgörenhetstillställningar på Skangal.

Henrik Andersen påminde om att den primära verksamheten på Skangal var skolverksamheten och att turistverksamhet endast var tänkbar om det genererade inkomster till skolan.

Åberg instämde och framhöll att man i första hand borde sträva efter att säkra driftskostnaderna och om möjligt utvidga skolverksamheten, inte utöka med andra sociala program. Önskemål fanns att även ta emot 6-åringar på skolhemmet.

Ielite underströk att rehabilitering av mödrar och barn krävde en långsiktig budgetplan, varför kommunen i så fall måste garantera att de skulle finansiera ett antal platser. Enligt Niklass var det osannolikt att Cesis-regionen skulle kunna finansiera dylika då de redan hade problem att finansiera existerande barnhem. Ielite föreslog att man skulle kontakta andra skolor med erfarenhet av kursverksamhet för att lära av deras erfarenhet. Vad gällde turistverksamheten varnade Ielite för att denna verksamhet även skulle kunna locka till sig mindre lämpliga människor och även bråk. Ielite föreslog istället sommarläger för barn. Inga investeringar skulle då krävas utan det skulle räcka med t ex armétält från Sverige och mobila toaletter.

Enligt ett utkast till ny arbetslagstiftning skulle det fr.o.m. den 1 juni 2002 bli möjligt att sluta arbetsavtal med minderåriga som skulle hjälpa till. Förslaget om sommarläger och kurser fick stöd av Niklass. Rodin informerade om den konstauktion som skulle äga rum den 28-29 november. Intäkterna från försäljningen av skänkta konstverk skulle gå till Frälsningsarméns verksamhet för barn

med särskilda svårigheter. Niklass föreslog att man skulle kontakta socialförvaltningen i Gävle och efterhöra om de hade möjlighet att stödja Skangal, Niklass åtog sig att följa upp detta. Andersen framhöll behovet av en person som enbart jobbade med medelsinsamling. Frälsningsarmén i Lettland hade i sin budget avsatt medel för en dylik person.

Skangalrådet på Skangal den 2 maj 2002

Även här var ambassadör Tomas Bertelman vår verksamme ordförande och sekreterare Maria Gärtner. Ingemar Wolf, Skangals direktor, gav en kort presentation av verksamheten. Fokus låg främst på lettisk kultur, musik, sång och dans. Stor vikt lades även vid samarbete och utbyte med andra skolor i regionen, t.ex. genom deltagande i regionala idrottstävlingar. Skangals rapport till skolförvaltningen om aktiviteterna på skolan och elevhemmet, samt en administrativ rapport, delades ut.

Rodin hade skaffat underlag om olika fonder i Lettland som han nu skulle studera närmare. Då de flesta ledamöterna mycket sällan varit närvarande vid Skangalrådets sammanträden föreslog Rodin att rådet skulle ombildas till en mindre arbetsgrupp bestående av endast aktiva medlemmarna. Förslaget möttes av positiva reaktioner och fick stöd av donator Palme. Olika alternativ diskuterades. Ielitte ansåg att en mindre arbetsgrupp skulle kunna mötas oftare, t.ex. fyra gånger om året istället för nuvarande två möten per år. Andersen föreslog att den större konstellationen skulle finnas kvar men endast ett sammanträde en gång per år medan de Lettlandsbaserade ledamöterna skulle mötas oftare. Frågor som kom upp var om Skangalrådet skulle finnas kvar eller inte, samt rent generellt behoven och formerna för styrelser, arbetsgrupper etc. kring Skangal i Lettland, att anpassas till den verklighet som nu rådde tio år efter övertagandet av Skangal. Om en utredning skulle visa att färre grupper var att föredra var det ändå viktigt att hålla kontakterna med de delar av det lettiska samhället som var inblandade.

Bert Åberg informerade om förra mötet i Skangalstyrelsen och dess uppdrag samt berättade att de nya föreståndarna Peter och Barbara Dawson hade deltagit i mötet. Han presenterade tidigare års verksamhet på skolan. Året hade varit bra och studiemotivationen hög hos barnen. Vidare hade lärarna deltagit i aktiviteter som syftade att utbilda andra lärare i området. Skangal hade under året även haft ett samarbete med en psykoterapeut beroende på barnens hemförhållanden. Stor vikt lades att om möjligt hålla kontakten med barn som slutat på skolan och dess familjer. Vidare ordnades föräldradagar för att engagera föräldrarna - inte minst mödrarna i sina barn. Åberg framförde även Skangals varmaste tack för Ingemar och Margareta Wolfs insatser.

Ingemar Wolf redogjorde för jordbruket på Skangal. Detta hade gått med förlust de senaste fem åren och skulle göra så även detta år. En utredning hade visat att om jordbruket hade kunnat knytas till någon form av utbildning, hade det varit värt att fortsätta driva det. Det faktum är allt färre utbildningar inriktade sig på jordbruk gjorde dock att denna lösning inte var möjlig, vilket hade lett till beslutet att arrendera ut jordbruksmarken. Under senare tid hade man samtidigt med driften av jordbruket letat efter någon som var villig att arrendera marken och funnit ett företag som var intresserat. Tanken att kontrakt skulle träda i kraft den 1 januari 2005.

Ministern Aivars Bastiks tackade Frälsningsarmén för det fina jobb de gjort och gör på Skangal och även i stort i Lettland. Han såg dimensioner i verksamheten, inte bara utbildning, ledsagande av barnen och arbetstillfällen för vuxna, utan också den själsliga och kristna dimensionen. Han uttryckte förhoppningen att Frälsningsarmén i framtiden kunna nå ut till än flera människor i Lettland.

Bertil Rodin gick igenom tankarna kring framtidsplanerna för Skangal och hur det såg ut ekonomisk. Problemet var egentligen inte så mycket att få medel till att bygga ut på Skangal utan att finna finansiering för att driva nu utökad verksamhet. Hittills hade cirka 31 m SEK lagts på renovering och

nybyggnad av byggnader. Inför framtiden var tanken att använda lettiska medel i allt ökande grad för att finansiera Skangal och Rodin påminde om att Frälsningsarmén var så mycket mer än bara Skangal i Lettland. Rodin spekulerade även kring uppdrag Ledningsrådet gett Frälsningsarméns socialkontor i Sverige att utreda det framtida utseendet på organisationen kring Skangal. Det var mycket möjligt att Skangalrådet hade spelat ut sin roll, eftersom vi nu befann oss i en helt annan verklighet än för tio år sedan. Skangalrådet framförde i detta sammanhang sitt allra varmaste tack till Bertil Rodin för hans fantastiska insatser för Skangal under dessa tio år.

Därefter vidtog en allmän diskussion med tankar kring framtiden för Skangals verksamhet. Ordföranden, ambassadör Göran Håkansson menade att Skangal hade bra ekonomiska förutsättningar för framtiden eftersom det inte fanns några skulder, något som i sin tur medförde att verksamheten kunde fokuseras på det den var ämnad för. Det viktiga var dock att säkra lettiska finansiella insatser i framtiden. Inete Ielite påminde om att det fortfarande var mycket viktigt att framhäva det Skangal betydde och åstadkom i Lettland. Det måste användas som ett exempel i utformningen av framtida liknande insatser. Det var därför inte minst viktigt att få utbildningsministeriet att inse värdet av Skangal och även bidra ekonomiskt. Dessutom borde de sociala delarna av verksamheten kunna få stöd från Hälsoministeriet menade Inete. Inför framtiden kunde det också vara idé att samarbeta mer med "Livslust" och dra nytta av varandras verksamheter och ansträngningar. Det var viktigt att visa det offentliga Lettland att det fanns mycket att vinna genom att investera i barn. Bara en sådan sak som att investera i ett barns uppväxt under en tidrymd av två till fyra år gav ju en skattebetalare i säkert 40 år.

Det stod vid mötet klart att det fanns en hel del tankar kring hur den framtida finansieringen skulle bäst hanteras samt bäst engagera Lettland. I detta sammanhang förslog Bert Åberg att en arbetsgruppbestående av förslagsvis Henrik Andersen, Inete Ielite, Peter Dawson och Liene Liepina skulle tillsättas för att gå till djupet med denna diskussion. Skangalrådet biföll förslaget och kommendör Hasse Kjellgren godkände detta vid sittande bord, vilket innebar att arbetsgruppen kunde starta sitt arbete å det snaraste.

SKANGALRÅDET UPPHÖR

Något om innehållet i brev till Skangalrådets ledamöter den 30 september 2005

Vid Frälsningsarméns Lettlandsstyrelsens sammanträde den 12 september 2005 togs beslut om organisationen. En tidsplan fastställdes vilket innebar att den nya organisationen trädde i kraft den 1 januari 2006. I beslutet fastställdes att Skangal inte längre är ett projekt utan en etablerad institution inom den lettiska regionen av Frälsningsarmén Sverige/Lettland. Vid Skangalrådets sammanträde den 15 november 2005 skulle detta redovisas av kommendör Hasse Kjellgren. Verkställigheten i Skangalrådet flyttas över till Lettland från den 1 januari 2006 och i och med detta kommer nuvarande Skangalråd att upplösas och en ny form av rådgivning för Frälsningsarmén i Lettland att redovisas. Detta sker också vid nämnda sammanträde med Skangalrådet. Bertil Rodin kommer att vara kvar i sin nuvarande funktion fram till den 30 juni 2006 för att dokumentera utvecklingen på Skangal mellan 1993 – 2005.

Brev till ambassadör Göran Håkansson den 18 oktober 2005

Tack för stort intresse för vårt Skangalprojekt och den utomordentliga tjänst ambassaden alltid ger oss i vårt arbete. Varmt tack till Dig personligen för förståelsen för vårt arbete och för den värdefulla tjänst Du utför som Skangalrådets ordförande. Tack också för de kontakter som skett och sker med lettiska myndigheter vilket för oss är mycket värdefullt. Som framgår av brev och kallelse inför

Skangalrådets sammanträde den 15 november 2005 har Frälsningsarméns Ledningsråd beslutat om rådets nuvarande form kommer att avveckla sitt arbete i och med år 2006.

En ny organisation för Frälsningsarméns verksamhet i Lettland kommer att gälla från och med 1 januari 2006. Där regionen får ett helt övergripande ansvar, och där projektet Skangal övergår till att vara etablerad verksamhet liksom övrigt Frälsningsarméns arbete i Lettland. Som projektledare för Skangal ser jag det nu vidtagna beslutet som helt naturligt. Det har ju varit min förmån att få bygga upp och tills nu haft ett övergripande ansvar för Skangalprojektet och på det sättet också burit ansvaret för Skangalrådet och dess funktion. Vid vårt förestående sammanträde kommer vår kommandör att avtacka samtliga ledamöter och även överlämna en minnesgåva.

SISTA SKANGALRÅDET 2005-11-15

Dagordning vid Skangalrådets sammanträde på Skangal kl. 17.00.

1. Sammanträdet öppnas av ordföranden ambassadör Göran Håkansson
2. Godkännande av dagordning
3. Formalia
4. Föregående sammanträdesprotokoll den 26 november 2004
5. Protokoll från Skangals rådgivande nämns AU: s sammanträde den 1 juni 2005
6. Lettlandsstyrelsens beslut att Skangalprojektet upphör och Skangal blir en etablerad institution i Lettland. Föredragande kommandör Hasse Kjellgren och regionschef Henrik Andersen
7. Skangalrådets beslut om att upplösas i sin nuvarande verksamhetsform i och med att verkställigheten överflyttas till regionen Lettland den 1 januari 2006
8. Presentation av ny form för rådgivande organ för Frälsningsarméns verksamhet i Lettland. Föredragande regionschef Henrik Andersen
9. Skangalrådets överläggning angående punkt 7 och 8
10. Skolverksamheten på Skangal under 2005. Föredragande föreståndarna på Skangal Peter och Barbara Dawson
11. Rapport om jordbruket på Skangal
12. Frälsningsarméns verksamhet omfattande Regionen Lettland
13. Kommandör Hasse Kjellgren avtackar nuvarande ledamöter
14. Skangalrådets sista sammanträde avslutas med bön

UR PROTOKOLLET:

Skangalrådets framtid. Kommandör Hasse Kjellgren redovisade tankarna om framtiden samt vad som lett till besluten om Skangalrådets framtid. Han inledde med att påminna om de framgångsrika 12 – 13 år som Frälsningsarmén varit aktiv på Skangal och i Lettland i övrigt och att det nu var naturligt att arbetet gick in i en ny fas. Arbetet med de olika grupper som arbetade med idéer och förverkligade dessa och stödde Frälsningsarméns arbete där Skangal hade blivit ett framgångsrecept. Nu när Frälsningsarméns närvaro i Lettland blivit så etablerad och konsoliderad, kändes det ganska självklart att avsluta nuvarande strukturer och istället skapa en huvudgrupp för Frälsningsarméns hela arbete i Lettland.

Det var inte längre nödvändigt med olika permanenta grupper som arbetar med projektet. Skulle detta behövas kunde olika typer av arbetsgrupper tillsättas. Huvudstyrelsen i Sverige hade således beslutat att sätta upp en styrelse i Lettland som arbetade med hela Frälsningsarméns aktiviteter i Lettland. Detta betydde naturligtvis inte att de grupper som existerat fram till nu hade misslyckats. Tvärtom. De var snarare det yttersta beviset på att de hade lyckats så bra att verksamheten nu hade

blivit starkt etablerad i Lettland, att en omstrukturering var naturlig. En ny struktur med en styrelse i Lettland med ett övergripande ansvar innebar också att mer av ansvaret lades över att i Lettland utforma idéer och initiativ. Detta innebar alltså att Frälsningsarmén i Lettland utförde gärningar i landet, men självklart med stöd från Sverige.

Ordföranden Göran Håkansson höll med om att Frälsningsarmén och dess arbete med Skangal varit framgångsrikt i Lettland och att det nu var naturlig följd att gå in i en ny fas. Han jämförde med det naturliga i att samarbetet mellan Lettland och Sverige i stort gick in i en ny fas i och med Lettlands EU-medlemskap. Samarbetet fortsätter självklart men kräver nya former och strukturer till följd av utvecklingen. Ordföranden påpekade dock att han personligen skulle sakna att sitta ordförande i Skangalrådet genom de kommande omstruktureringarna, men påminde om att ambassaden självklart skulle fortsätta sitt samarbete med Frälsningsarmén och Skangal på andra sätt. Peter Dawson passade i detta sammanhang på att utfärda en stående inbjudan till ambassadör Göran Håkansson att besöka Skangal när helst så passade, eftersom det ju var lite trist att ambassadörens första besök på Skangal var för att lägga ner Skangalrådet.

Henrik Andersen gjorde en genomgång om vad de strukturella förändringarna innebar mer praktiskt och vad man hade tänkt sig i framtiden. Skangal hade alltså tidigare drivits från Sverige som ett projekt i Lettland. Nu skulle det drivas som en institution i Lettland inom Frälsningsarmén där. Det var dock naturligt att ha någon form av rådgivande instans också i fortsättningen även om den skulle se annorlunda ut än i dagsläget, inte minst i så motto att detta råd inte bara skulle ägna sig åt Skangal utan åt hela Frälsningsarmén i Lettland. Detta mot bakgrund av att man hade varit mycket nöjd med det arbete som Skangalrådet hade utfört och de kontakter det hade skapat. De kanaler som öppnades genom många av deltagarna hade varit ovärderliga och det var mycket värdefulla om detta kunde fortsätta.

Någon form av rådgivande råd gav dessutom tyngd och trovärdighet åt hela Frälsningsarmén som sådan, en tämligen ny institution i Lettland. Det var viktigt att komma ihåg att denna typ av rådgivande organ för hela Frälsningsarmén i Lettland inte nödvändigtvis alltid behövde hålla med om allt Frälsningsarmén gjorde i Lettland. Det viktiga var ju den rådgivande biten utifrån olika perspektiv i Lettland. Den nya strukturen förutsågs bli tämligen lik Skangalrådet i så motto att den skulle mötas en gång per år samt med möjligheten att bilda arbetsgrupper som möttes oftare om detta ansågs nödvändigt. I sammanhanget var det viktigt att komma ihåg att ett rådgivande organ självklart inte var utförare utan bara just rådgivande. Frälsningsarmén i Lettland var utförare av idéer och projekt. Med tanke på att det nya rådgivande organet skulle ha hand om hela Frälsningsarmén i Lettland, var det naturligt att ta in nya medlemmar, bl.a. personer med anknytning till affärsvärlden, samtidigt som några av de nu aktiva behölls för att få kontinuitet i arbetet och de kontakter som redan hade upprättats. Andersen såg gärna att det blev fler letter runt bordet, även det som en del av den naturliga utvecklingen, men påpekade att man ändå självklart hoppades på ett gott samarbete med t.ex. svenska ambassaden, även om det skulle ske i annan form i fortsättningen. Henrik Andersen föreslog således att Skangalrådet i sin nuvarande form lades ner och ersattes av ett nytt råd i ny struktur enligt ovan. Beslutet stöddes av övriga i Skangalrådet.

Barbara Dawson tackade Skangalrådet för allt arbete samt tackade även för det nära samarbetet med Sverige. Tanken med att fortsätta arbetet i en annan form var att Skangal skulle växa och bli än starkare. Det gångna året hade varit bra med barnen och personalen. Nu måste naturligtvis även den duktiga personalen ledas genom de förändringar som var på gång. Det viktigaste var att förlänga skolans ackreditering fr.o.m. årsskiftet 2005/2006. Personalen hade jobbat hårt inför inspektörernas besök kommande vecka och man var inte orolig för att inte få förnyad ackreditering. Hon redogjorde även för funderingarna kring hur man skulle generera mer pengar till verksamheten. En idé var att

utnyttja möjligheterna att dels ha viss konferensverksamhet, dels hyra ut rum till gäster i någon form av "retreat verksamhet". Båda dessa verksamheter kunde generera pengar till Skangal. Självklart var det mycket viktigt att dessa eventuella verksamheter inte störde barnen. Skangals huvuduppgift var och skulle så förbli skolverksamheten och inget fick gå ut över denna.

Peter Dawson informerade om en rapport, som tagits fram om ekologin kring Skangal. Denna visade på de fördelar som fanns på Skangal ur ett ekologiskt perspektiv och på vilket sätt någon form av ekologisk turism kunde komma ifråga. Ordföranden undrade vilket eventuellt större tryck på personalen en utökad verksamhet enligt ovan skulle innebära. Dawson informerade också om planerna på att flytta Skangals administration till ett eget hus samt att den personal som idag fanns var mycket duktig och en verksamhet med viss utökning inriktad mot besökare inte skulle innebära att ny personal behövde anställas. Han påminde om att Skangal aldrig skulle bli självförsörjande. Ett visst stöd utifrån skulle alltid behövas men det var viktigt att hela tiden se över möjligheter att sänka kostnader och öka intäkter utan att det gick ut över verksamheten och barnen. Han informerade också om önskningar att anlägga två stora växthus för att på det sättet öka möjligheterna till självhushållning.

På fråga från ordföranden redogjorde Peter Dawson för hur Skangal klarade den storm (i Sverige kallad Gudrun) som härjat i början av 2005. Skangal hade varit utan ström några dagar, vilket naturligtvis påverkade hela verksamheten då det inte rörde sig om att bara klara sig utan ljus och värme. Läget påverkade såväl kök som badrum och det blev därmed även en hälsofråga. När man påpekade Skangals något speciella situation för lokala myndigheter fick man strömmen åter tidigare än andra i regionen, vilket innebar att man öppnade sina dörrar för andra i området som var utan ström och de fick använda Skangals faciliteter. Erfarenheten från stormen hade lett till att man köpt

in en generator att använda vid liknande händelser i framtiden. Tanken med generatorn var även att kunna hjälpa kringliggande områden vid en storm av samma omfattning. Dawson redogjorde sedan för jordbruket. Som bekant bedrev Skangal inte längre något jordbruk utan arrenderade ut marken. En mindre del (1,3 ha) drevs fortfarande i Skangals regi och där hjälpte barnen till i arbetet.

(Foto: Elever & Personal med föreståndarna Peter och Barbara Dawson 2006)

Kommendör Hasse Kjellgren sammanfattade förändringarna i och med att Frälsningsarmén nu överförde ansvar och makt från Stockholm till Riga och Lettland. Det var inte fråga om att dra ner stödet utan att delegera mandat och beslutsansvar till Riga. Han uttryckte sin djupaste tacksamhet till medlemmarna i Skangalrådet. Deras medverkan hade varit ovärderlig för verksamheten. Därefter överräcktes en plakett till ordföranden Göran Håkansson som bevis på den stora uppskattningen för arbetet i Skangalrådet. Bertil Rodin framförde sitt varma tack till alla inblandade och framför allt till Lidija Treigute, som sedan starten i november 1993 varit hans tolk.

Ambassadör Göran Håkansson kände sig mycket hedrad även om han bara suttit som ordförande i två år. Han framförde tack för den visade uppskattningen av hela ambassaden och de tidigare ambassadörer som suttit som ordförande. Dessutom var det viktigt att han även som representant för Sveriges regering i Lettland uttryckte sin största beundran för det arbete som bedrevs på Skangal och allt som åstadkommit sedan arbetet startade. På en mer personlig basis ville han framföra hur

viktigt det hade känts för honom att på detta sätt få en koppling till arbetet med utsatta barn igen, något som låg honom särskilt varmt om hjärtat efter tidigare år ha arbetat internationellt med att ta fram FN:s konvention om barnets rättigheter. Ambassadör Göran Håkansson framförde således sitt eget, ambassadens och svenska regeringens tack till Frälsningsarmén och Skangal och inte minst till Bertil Rodin personligen, utan vilken Skangalprojektet aldrig blivit av, för det fantastiska arbete som bedrivits och bedrevs på Skangal samt den vänskap som arbetet hade medfört. Han tackade även de nuvarande föreståndarna och önskade dem lycka till i det framtida arbetet samt hoppades på ett fortsatt samarbete även om det i framtiden skulle ta sig andra uttryck än hittills.

Vid protokollet

Anders Lindgren

(Foto: Alla Byggeleverna från Dalarna som deltagit i projektet)

DALARNA - SKANGAL

Ett utvecklingsprojekt för byggt utbildning i Dalarna.

- planering och genomförande -

Gymnasieskolornas byggprogram i Avesta, Borlänge, Falun, Ludvika, Malung, Mora och Rättvik med Byggt utbildning STAR i Dalarna som paraplyorganisation samarbetar för att åt Frälsningsarmén bygga om ett svinhus till skola i Lettland. Skangal är namnet på det gods i Lettland som Frälsningsarmén erhållit och där man vill skapa ett socialt center för föräldralösa barn och ensamstående mödrar.

I projektets inledning ska aktiviteter ske som möjliggör och förbereder elever och lärare för vistelsen i Lettland. Det är av stor vikt att kontakter skapas och nätverk bildas dels för att ta tillvara så många erfarenheter som möjligt, dels för att föra ut och bredda information och intresserade. Elevernas föräldrar och anhöriga är viktiga länkar i denna kedja. I den ordinarie undervisningssituationen ska så långt möjligt integreras i det förberedande arbetet inför utlandsvistelsen. Detta kan med fördel ske i de flesta kärnämnen tillsammans med yrkesämnet. Behovet av "klara" kärnämnen tydliggörs för eleverna. Deltagarnas initiativförmåga och kreativitet är en viktig del i arbetet där nya möjligheter ska prövas. I projektets genomförande från våren 1998 till våren 1999 byggs svinhuset om till skollokal med svensk standard. Detta sker med elever och lärare som i mindre grupper utför arbetet i arbetsperioder om c:a 14 dagar/grupp. En lettisk yrkesskola har visat intresse av att låta sina elever jobba tillsammans med våra elever på projektet. Skolledningen på den lettiska skolan har förhoppningar av utbyte mellan länderna och ser möjligheter att få lära letterna svensk kvalitet i byggprocessen. Under hela projektet ska det arbetas med att ge våra elever ett ökat kontaktnät samt

en vidgad omvärldsuppfattning. Framtidsfokuserade kommunikationssätt ska användas och språkens betydelse understryks. Samarbete mellan elever, lärare, skolor, Frälsningsarmén och andra berörda är viktigt för att nå målet.

Syfte/mål/aktiviteter/organisation/kontakter - Skangalprojektet

Dalarnas gymnasieskolors byggprogram bygger i samarbete med Byggutbildning Star AB och Frälsningsarmén ett skolhus på Skangal i Lettland. Det nya skolhuset ska stå klart 1999.

Organisation

Organisationen ska leda till att alla som är involverade i projektet har uppgifter och ingår i en grupp där man tränar samarbete. Styrgruppen består av sju rektorer. Byggutbildning Star AB och projektchef för Skangalprojektet. Gruppen har ansvar för skolprojektets gemensamma ekonomi som rör byggelevernas deltagande. Kriterier för att kvalitetssäkra projektets mål utarbetas av gruppen. Ansökningar till fonder, stiftelser och andra internationella bidragsgivare görs av styrgruppen och medlen förvaltas av denna. De lokala sponsorernas bidrag tillfaller varje skola, vilket är nödvändigt och viktigt för att synliggöra skolans arbete lokalt. Varje skola upprättar en kostnads kalkyl som sedan kan ligga till grund för fördelning av de "centrala medlen". Referensgrupperna består av elever (gruppledarna), lärare inom karaktärsämnet och kärnämnet. En referensgrupp utses på varje skola. Dess uppgift är att planera respektive skolas arbete och dokumentera detta (skolans projektgrupp). Frälsningsarméns arkitekt kan adjungeras till styrgruppen efter behov. Eleverna delas in i basgrupper för genomförandet av det dagliga arbetet. Varje basgrupp utser en gruppleddare som har till uppgift att föra vidare erfarenheter och behov till referensgruppen. Uppgiften som gruppleddare bör cirkulera bland eleverna så att alla får möjlighet att prova på denna. Samtliga gruppleddare träffas en gång för erfarenhetsutbyte mellan skolorna. En basgrupp på en skola an t.ex. samarbete via Internet med en annan skola.

Lärlag bildas på respektive skola med uppgift att hitta modeller för elevernas arbete så att elevinflyttande och inläring underlättas. Arbetet dokumenteras genom att varje lärare för dagboksanteckningar så att projektets resultatredovisning underlättas. Struktur för resultatredovisningen tas fram av styrgruppen. Projektet leds av en projektgrupp. En lärare från varje skola utses samt en representant från Byggutbildning Star samt Frälsningsarméns arkitekt. Gruppens uppgift är att planera och samordna de olika skolornas arbete. En av lärarna utses som projektledare. Projektledarens uppgift är att samla och samråda med samtliga gruppleddare och styrgruppen. Projektledaren bör arbeta halvtid bara med projektet och finansieras av samtliga skolor. En gång i månaden rapporterar projektledaren till referensgruppen och till styrgruppen varannan månad. Frälsningsarméns projektchef utser ansvarig utvärderare av projektet.

Aktiviteter

1. Bildandet av projektgrupp, styrgrupp och referensgrupper.
2. Plan upprättas mellan skolorna så att ansvarsfördelningen blir tydlig.
3. Upprättande av delbudgetar och ekonomisk plan för projektet.
4. Föräldrainformation om projektet.
5. Träffar för erfarenhetsutbyte.
6. Projektering av arbetet med svinhuset.
7. Pressinformation, hela landet
8. Förberedelser för resorna till Lettland.

9. Temaarbete om de Baltiska ländernas historia och framtid, framför allt med kurserna i religion samhällskunskap och svenska. Arbetet kan ske på distans via Internet mellan skolorna.
10. Aspekter på byggandet av skolhuset, socialt, kulturellt och miljömässigt.
11. Upprättande av plan för genomförandet av byggnationen i Lettland.

Mål

Långsiktiga mål

- Elever och lärare på byggprogrammen vid nämnda gymnasieskolor ska projektera bygga om ett svinhus till skolhus på Skangal i Lettland. Skolhuset ska vara klart våren 1999.
- Eleverna skall ha utvecklat sin inlevelseförmåga, så att de kan möta människor från olika kulturer utan att känna rädsla.
- Alla elever ska kunna uttrycka känslor i en berättelse efter arbetet i Lettland.
- Modeller för hur elever kan påverka undervisningssituationen ska skapas.
- Modeller för samverkan mellan karaktärsämneslärare och kärnämneslärare ska skapas.
- Modeller för nätverksbyggande med andra intressenter av gymnasieutbildning ska prövas.

Kortsiktiga mål

- Under vårterminen 1997 skall de långsiktiga målen och strategierna förankras på samtliga i projektet ingående skolorna.
- Under vårterminen och höstterminen skall planer för genomförandet tas fram på respektive skola.
- Under vårterminen skall varje skola upprätta en kostnadskalkyl (delbudget).
- Samordningen mellan skolorna skall vara klar 1997.

Syfte

Med projektet vill vi förändra och förstärka undervisningen i såväl karaktärsämnen som kärnämnen för eleverna på byggprogrammet. Elevernas engagemang för andra människors levnadsvillkor bör öka genom deltagande i projektet. Samarbetet mellan samtliga deltagande skolor i projektet kan på sikt leda till andra samarbetsprojekt. Frälsningsarméns erbjudande innebär att projektchef och arkitekt för Skangalprojektet är vår partners. Projektchef Bertil Rodin har mångårig erfarenhet som skolledare och har varit en av utredarna i SIA-utredningen (Skolans Inre Arbete). Det innebär att projektets pedagogiska syfte förstärks. Projektet genomförs under årskurs 2 och 3 för elever på byggprogrammet, men andra behov och intressen som kommer under projektets genomförande kommer att tas tillvara i möjligaste mån. Inte långt från Skangal finns en yrkesskola med byggtutbildning. Kontakter ska etableras under projektets genomförande för att möjliggöra ett framtida utbyte av lärare och elever. Eleverna ska aktivt ingå i planerings-, genomförande- och utvärderingsfaserna. Det innebär att nya vägar för elevinflytande kan prövas. För att projektet ska bli framgångsrikt måste lärarnas roll - där den inte redan är det - utvecklas till att vara handledare. Byggtutbildning Star garanterar projektet kvalitet och erkännande bland elevernas framtida arbetsgivare. Deras uppgift är att kvalitetsgranska, delta i projektgruppen arbete och i styrgruppen för att söka pengar. Information om projektets utveckling ska ges kontinuerligt till samtliga deltagande skolor för att sprida erfarenheter och motverka negativ kritik. Regelbundna pressinformer ska genomföras för att visa allmänheten att skolarbetet förändras. Möjligheter till kommunikation via Internet och andra kommunikationsvägar, t.ex. via radioamatörer, bör tillvaratas.

Inledning

Under läsåret 1995/1996 reste elever vid Stiernhööksgymnasiets byggprogram ett 8,5 meter högt träkors på Skangal i Lettland som ägs av Frälsningsarmén i Sverige. Projektet pågick under ett läsår som specialarbete. (Foto: *Byggarbetet med Korset*)

Förutom karaktärsämneslärarna deltog också kärnämneslärarna. Resultatet visar på många positiva vinster för eleverna som en mer intressant kärnämnesundervisning, ökad internationell förståelse, ett ökat engagemang i skolarbete, bättre föräldrakontakter och ett stärkt självförtroende bland eleverna. Frälsningsarméns Skangalprojekt har erbjudit skolan fortsatt deltagande. Det har lett till att samtliga sju byggprogrammen i Dalarna ingår i arbetet med slutmålet att 1999 ha restaurerat ett svinhus till skolhus. Byggtutbildning Star AB som är en sammanslutning mellan Byggnads i Dalarna, Byggmästareföreningen, Seko och Maskinentreprenörerna och som svarar för den arbetsplatsförlagda utbildningen och den treåriga lärlingsutbildningen (färdigutbildning efter gymnasieutbildningen), är ytterligare en samarbetspartner.

Styrgruppen beslöt anta namnet DALARNA-SKANGAL

Styrgruppens sammansättning:

Thomas Kierkegaard, Lungnetgymnasiet, Sten Larsson, Domarhagsskolan, Björn Axelsson, St.Mikaelsskolan, Kristina Sarhus, Stiernhööksgymnasiet, Bengt Klingberg, Hushagsgymnasiet, Ronny Norman, Högbergsskolan, Nils Carlsson, Västerdalarnas gymnasieskola, Mårten Nilsson ordf. Byggtutbildning Star, Bertil Rodin, Frälsningsarmén samt de båda projektledarna Anders Ivars och Håkan Liski.

Styrgruppens första sammanträde sker den 15 maj 1997 på STARS kontor i Borlänge.

Några utdrag ur Styrgruppens protokoll:

Anders Ivars, Rättvik och Håkan Liski Borlänge får var sin halva tjänst som projektledare. Man enas om att skolorna finansierar en halv och Frälsningsarmén en halv tjänst. Föreslår styrgruppen att projektledarna börjar sitt arbete så snart som möjligt. Kristina Sarhus föreslår att kontakt tas med Högskolan för att genomföra en undersökning av eventuella attitydförändringar hos elever och lärare. Preliminär kostnads kalkyl genomförs. Frälsningsarmén står för mat och logi på Skangal, resekostnader förhandlas med SAS. Transporter inom Lettland svarar Frälsningsarmén för.

Från sammanträdet den 7 augusti 1997 kan noteras lägesrapporten där det framgår att projektledarna redan träffats fyra gånger. Informationsblad och kontakter till berörda skolor har genomförts och en tidsplan tagits fram. Datamiljö för hantering av information och protokoll har skapats. Kontakt har tagits med Borlänge internationella samordnare Monica Eriksson. Intresset för projektet har stärkts och förfrågan från Bygg-ettan Stockholm om fler skolor kan bli inblandade, men i dagsläget begränsas det till Dalarnas byggtutbildning. Projektledarna har tagit kontakt med Högskolan och det meddelades att de var intresserade av att genomföra beteendeundersökningar på medverkande i projektet. Frälsningsarméns tidplan för hela Skangalprojektet delges styrgruppen. Thomas Kierkegaard meddelade att Skolstyrelsen i Falun fått information om projektet genom

yrkesrådet. Beslutades att alla aktiviteter av övergripande art skall informeras och sanktioneras av projektledningen. Håkan Liski tar fram förslag till logo. I detta sammanträde utses Mårten Nilsson till ordförande för Styrgruppen. Ansvariga för Ekonomi-Personal: Bengt Klingberg, Kristina Sarhus, Bertil Rodin. Media-Information-PR: Björn Axelsson, Karin Hultgren (adjungerad). Sponsring: Nils Carlson. Bengt Klingberg. Transporter: Sören Lindgren, Thomas Kierkegaard, Bertil Rodin. Byggfrågor: Ronny Norman, Thomas Kierkegaard, Ulf Ander (adjungerad), Bengt Klingberg och Kristina Sarhus får i uppdrag att tillsammans med Mårten Nilsson och STARS revisorer ta fram lämpliga rutiner hur den fortlöpande ekonomin ska redovisas. Stipendier finns att söka på Svenska Institutet (Östersjöstipendierna). Behöriga att söka: Vuxna elever, lärare samt administrativ personal. Projektledarna får i uppdrag att samordna ansökningar. Beslutades om en upptaktsträff att äga rum under september månad, gäller berörda parter.

Behovet att möta pressen för att informera om projektet har ökat varför informationsansvariga och projektledarna snarast bör utarbeta en pressrelease. Skolornas uppdragsgivare i berörda kommuner ska informeras varför ett gemensamt material till berörda politiker tas fram. Projektledarna tar fram förslag tillsammans med informationsansvariga. Under höstens länsstudiedagar finns kanske möjlighet att arbeta med projektet, Mårten Nilsson undersöker.

I sammanträdet den 30 september är huvudfrågan ekonomi och beslutsgångar för samordning, beslutades att varje skola betalar in 2 500 SEK/byggelev till STARS Skangalkonto. Frälsningsarméns budgetunderlag för "Dalarna-Skangal" presenterades. En sponsorplan utarbetas, ansvarig: Anders Ivars. Rapportades att projektledarna besökt alla byggsolor och träffat lärare, föräldrar och elever. Informationen har upplevts som mycket positiv från alla håll, "alla skolor är med i båten". Viktigt att alla elever känner sig delaktiga i projektet. Med alla elever menas, alla dalaelever i byggprogrammet åk 2 läsåret 97/98.

Första arbetsinsatsen i Skangal planeras ske vid månadsskiftet november-december 1997. Golvet ska gjutas i skolhuset. Detta ska ses som test av organisationen som sedan ska utvärderas under vintern. Insatsen är tänkt att utföras på följande sätt. En betonglärare tillsammans med projektledarna och 7 elever - en från varje skola - åker till Skangal jobbar under 2 veckor, där bl.a. arbetssituationen, boendeförhållandena, reserutinerna och kvällsaktiviteterna i skarpt läge testas. I dagsläget har datakommunikationen med Lettland låg prioritet. Det är viktigare att vi får igång kommunikationen mellan dalaskolorna och att vi kommer ut på Internet med information. En rekommendation utvecklas av ekonomiansvariga vad beträffar ersättning för resor, traktamenten och vikariekostnader i projektet. Skolledarna ska informera sin kommunledning om projektet.

Vid sammanträdet den 17 november 1997 beslutades att projektledarna sammanställer en fullständig lista med personuppgifter på alla deltagare i projektet. Alla konstaterade att projektet är etablerat och att varje skola jobbar på att få in medel för reskostnaderna. Uppföljning av försäkringar för elever och lärare ordnas genom komplett försäkringsskydd. Den vaccination som krävs bekostas av respektive skola. Lärarsättning har förhandlats och arbetstider, arbetsförhållanden m.m. under vistelsen i Lettland.

- Traktamenten utbetalas enligt avtal (AB95)
- Färdresetillägg regleras enligt avtal (AB95)
- Arbetstid utgår max 8 tim/dag (avser såväl resdagar som arbetsdagar på Skangal)
- Arbetstiden ingår i lärarnas årsarbetstid (1 360 alt 1 250 tim/år)
- Kompensationsledighet erhålls för merarbete
- Elevernas arbetstid är max. 9 tim/dag (AMF)

Första etappen av projektet är avklarad. Allt har gått enligt planerna. Arbetet som var planerat är utfört och kvällsaktiviteter och kringarrangemang hade alla varit nöjda med. Nu har vi kommit till den 13 januari 1998 och kan läsa i protokollet om hur de ekonomiska frågorna skall fullföljas. Borlänge kommuns internationella samordnare Monica Eriksson informerade om projektets möjligheter att söka medel ur EU-fonder. Håkan Liski tillsammans med Monica Eriksson söker tänkbara EU-fonder. Hos Länsstyrelsen fanns inga möjligheter att söka medel. Projektledarna berättade om första arbetsresan med lärare och elever. Det planerade arbetet utfördes samtidigt som det blev utrymme för några aktiviteter där eleverna kunde möta ungdomar från Lettland samt se lite av landet. Den videofilm som Peter från Avesta tog under vistelsen i Lettland ska kopieras för alla skolorna ska kunna få del av upplevelsena.

Det diskuterades hur vi kan möjliggöra återträffar för elever på "hemmaplan". Man informerade om de enskilda skolornas aktiviteter där det framkom vilka pengar som redan kommit in och vilka aktiviteter som planerades. Rektor för varje skola stöttar läraryrket och eleverna. Styrgruppens rektorer tog på sig uppgiften att söka medel från Svenska institutet för sina skolor. Under mötet söktes projektpengar från Utbildningsdepartementet (Ylvas pengar) och Ulf Eriksson åtog sig att hos Byggtreprenörerna undersöka om det finns pengar att söka.

På vårt sammanträde antogs ett avtal Dalarna-Skangalprojektet samt en samarbetsöverenskommelse enligt nedan. Parter: Byggprogrammen i Avesta, Borlänge, Falun Ludvika, Malung, Mora och Rättvik med Byggutbildning STAR i Dalarna som paraplyorganisation, Sverige, samt Janmuiza skola, Cesi region, Lettland. Överenskommelse: Elever och lärare på byggutbildningar i Sverige och i Lettland ska arbeta tillsammans med att uppföra ett skolhus på Frälsningsarméns blivande center Skangal, Lettland. Projektid: november 1997 – maj 1999. Kostnader: Varje skola svarar för sina elevers och lärares kostnader i samband med utbytesresor.

Vår gemensamma målsättning är att:

- Alla medverkande ska få besöka varandras hemorter i Cesi-Dalarna.
- Utveckla sociala kontakter även på fritiden under vistelse i varandras hemländer.
- Få ökad förståelse för människor i andra länder.
- Få insikt i andra kulturer som finns i vår närhet.
- Få insikter om främmande språk betydelse samt öka egna kunskaper i engelska.
- Elevernas engagemang och inflytande i projektet ska växa.
- Kommunikation mellan länderna sker genom data.
- Se likheter och olikheter mellan deltagande länders byggmetoder.
- Erhålla kunskaper i kvalitetstänkande och traditionella hantverk.

Vid styrgruppens sammanträde den 26 mars 1998 var huvudfrågan ekonomi, men trots allt upplever man att skolorna har kontroll över sina egna kostnader. Noteras kan att Avesta-Sheffield gett stort stöd. Framtid för styrgruppen framförde att projektledarna har ett tungt arbete, men att styrgruppen bör kunna påverka deras arbetssätt mot en bättre arbetssituation genom att avlasta dem och även ta mer ansvar för deras arbete.

På sammanträdet den 11 maj 1998 meddelades att byggnationen ligger väl i tiden och platschefen Lenn Jensen berömmar killarna för deras insatser. Man diskuterade frågor om ekonomiska läget, letter till Sverige, hemsidor, studieresa för anhöriga, alkoholpolicy och fritid.

Det ekonomiska läget är sådant att vi inte behöver oroa oss. Det betyder inte att skolorna kan slappna av. Vi har fått pengar från Svenska institutet och det krävs att vi tar emot elever från Janmuiza skola. Det gör vi gärna och skolorna ska tänka på hur mottagandet ska ske. Tidpunkt för besöket är inte klart. Janmuiza skola ska själv söka pengar för sina resor. Totalt rör det sig om runt 50

elever. De lettiska pojkarna känner våra och det bör inte bli svårt att inkvartera dem och ordna aktiviteter. Man samtalade om en anhörigresa och en resa inför invigningen av skolhuset.

Ett kommande sammanträde maj blev förlagt till Mora. Dokumentation var här en av huvudfrågorna. Styrgruppen diskuterade hur dokumentation av aktiviteter ska genomföras och hållas tillgängliga för alla berörda. Man beslöt att skaffa egen hemsida där all information kan sparas och hållas tillgänglig. Sten Nilsson, Avesta, lovade att videokameran från Domarhagsskolan ska lånas ut till Skangal för att grupperna ska kunna filma sin vistelse i Lettland.

Den ekonomiska rapporten som hade tagits fram diskuterades och godkändes. Domarhagsskolan har erhållit flygbiljetter av Avesta-Sheffield AB. Styrgruppen konstaterade att de största summorna till projektet hittills kommit in genom många "små" aktiviteter på skolorna, samtidigt som större byggföretag och andra tilltänkta givare i dagsläget inte motsvarat våra förväntningar. Det har diskuterats om moms ska tas ut vid försäljning av skolornas tillverkade objekt (friggebodar, lekstugor, växthus m.m.). Efter kontakt med STAR:s revisorer rekommenderades vi att vid försäljning där vi utfärdar kvittens att vi ska lägga på moms. Vid tillverkning av byggdetaljer (som inte hör till det egentliga bygguppdraget), när skolan fått ett elektriskt handverktyg som skickas till Lettland eller när en transportutbildning fått i uppdrag att frakta material ska skolorna få betalt för detta. Faktaunderlag med kvitton på utlägg eller tänkt värde skickas till Håkan Liski för fakturering mot Frälsningsarmén. Kvittona vid frakterna är viktiga med tanke på eventuell momsåterbäring. Värderingen av arbetsinsatser av arbeten utförda i Dalarna. Alla arbetsinsatser på takstolar och annat som utförts på hemmaplan, men som egentligen skulle ha gjorts i Lettland, gör att våra reskostnader har kunnat hållas nere. Det är av vikt att skolor som utfört nämnda arbeten snarast redovisa hur många elever/dagar som arbetet tagit i anspråk. Håkan Liski sammanställer en redovisning till styrgruppen. Tomas Kirkegaard anser att projektledarna disponerar för mycket tid på att administrera resor för elever och lärare. Projektledarna har förhoppning att ju längre projektet håller på ju mer minskar trycket att vara med vid gruppbyten, inte minst med tanken på att flera åker för andra gången.

Minnesanteckningar från referensgruppsmöte den 25 augusti 1998: Ämneslärare Olle Jobs visar 77 diabilder från Skangal och har sammanställt ett informationsblad som förklarar vad de föreställer. Här informerade Håkan Liski om resesituationen och bad alla att se över sina kollegers och elevers möjligheter att åka. Det finns stora hål i grupp tillsättningen. Kunde konstatera att arbetsbelastningen blir fruktansvärd hög på skolorna när lärare är i Lettland, arbetsgruppen som åker den 5 december till 19 december ska bestå av en elev från varje skola. SVT kommer att vara på plats och filma. Det meddelades att teckensnittet som används till elevernas namn för inhuggning i takstolar är Arial Narrow. Storleken på bokstäverna ska vara 50 mm.

Styrgruppen möts den 3 september 1998 i Grängesberg. Projektet "Dalarna-Skangal" fortgår med hög intensitet. För att vi inte ska komma ur fas med uppdraget på våra skolor, är det av största vikt att vi träffas och planerar fortsättningen av projektet. Informerades om elevutbyte med Janmuiza och att varje rektor planerar för dessa elevers besök i Dalarna i samråd med de båda projektledarna. Man beslutade att en resa för berörda rektorer genomförs under september-oktober. Reskostnaderna belastar inte projektet. Ekonomiuppföljningen gjordes och rapport om olika möjligheter att söka pengar till projektet samt att erhålla pengar från Svenska Institutet rekvideras av rektor vid varje skola. Kristina Sarhus har kontakt med Högskolan Dalarna och får ett namn till någon som kan göra en projektdokumentation. Vid styrgruppens sammanträde i Fryksås fick vi del av

en nulägesrapport i projektet samt ekonomiläget. Varje skola redogjorde för sin ekonomi i projektet. Samtal om utökad samverkan mellan kärnämnet och karaktärsämnet samt ” bygglärarna.

Nu har vi kommit fram till januari månad 1999 och styrgruppen möts på Byggutbildning STAR i Borlänge, gruppens ordförande Mårten Nilsson lotsades genom sammanträdet. Projektledarna rapporterade att byggnationen flyter. Om inget oförutsett inträffar ska skolhuset vara klart vid fastställd tid. Rent ekonomiskt hade en kalkyl framtagits för slutförandet av projektet. Det konstaterades att c:a 330 000 SEK måste samlas in. Någon invigningsresa är inte inräknad i dessa kostnader. Mötet beslutade att varje skola granskar vilka täckningsmöjligheter som finns och redovisar till Håkan Liski senast den 3 februari, som vidarebefordrar resultatet till rektorerna i slutet av vecka 6. Håkan Liski informerade om att besöken från Janmuiza har inletts. Först ut var Avesta och enligt Lena Lindqvist-Albinsson har allt gått mycket bra. Hon har sänt ut en kort redogörelse för besöket till alla skolor. Byggutbildning STAR i Dalarna skänker någon form av arbetskläder till varje besökare från Janmuiza vilka delas ut av projektledarna. Regionala Yrkeskommittén i Dalarna planerar ett studiebesök till Skangal den 6 maj. De erbjuder rektorer om ännu inte varit på Skangal att följa med. Kontaktperson är Ulf Eriksson. Bertil Rodin informerar om att invigningen av huvudbyggnaden och skolhuset blir den 25 september 1999 klockan 14.00.

I juni 1999 kommer det att bli en jubileumsfest på Skangal där man firar 80-årsdagen för ”slaget i Cesi” som utkämpades på Skangals ägor, där ester och letter slog tillbaka tyskarna. Lars-Olov Larsson visade videon om Skangal som Lugnetgymnasiets mediaprogram har producerat. Mårten Nilsson började se slut på projektet och han tycker inför nästa möte ska alla skolor tänka igenom vad som har skett på respektive skola i förhållande till projektet. Vad som har varit bra och vad som varit dåligt. Erfarenheter som vi ska ta med oss inför vår framtida undervisning. Björn Axelsson får i uppdrag att samla in elevernas dagböcker och andra pedagogiska reflektioner.

Nästa träff med styrgruppen sker den 25 mars 1999 hos STAR Borlänge. Här deltar också Frälsningsarméns fastighetssekreterare Hans-Göran Andersson och Robert Jonsson från Byggtreprenörerna, Stockholm. Projektledarna informerade om hur projektet framskred. Bemanningen går i dagsläget bra och i stort är alla platser fyllda till projektets slutfas i maj. Bygget följer tidplanen och efter påsklovet kompletteras trögänget med en grupp målare. Sidoaktiviteterna på kvällar och helger sker enligt gruppernas egna önskemål och projektledarna har uppfattat att alla grupper försöker göra lettlandsvistelsen så innehållsrik som möjligt. Samarbetet mellan kärnämneslärarna och karaktärsämnenas togs upp var en viktig del av projektet. (Redovisas av Dalarnas forskningsråd i en Arbetsrapport 1999 av Marcus Gossas). Som fortsättning på Dalarna-Skangal projektet tror man att mindre projekt kan växa fram på den egna skolan. Styrgruppens ledamöter ger sina synpunkter och bl.a. Kristina Sarhus beskriver eleverna från Rättvik och deras upplevelser av vistelsen i Lettland. Hon upplever att eleverna mognat under projektet och att resorna varit utvecklande för de som vågade åka. Eleverna har vid samtal beskrivit sina upplevelser, att få nya vänner inom länet, men också att de insett skillnaden i standard som lettiska ungdomar har.

Som en fortsättning i samarbetet med Janmuiza ser Kristina Sarhus en möjlighet med utbyte av lärarna mellan skolorna. Jag, Bertil Rodin, har med intresse följt involverade deltagares upplevelser och lyfter fram frågor som mötet mellan lärarna och byggledningen respektive mellan eleverna och byggledningen ser ut, hur lärarna tar emot signaler utifrån samt hur deltagarna bearbetar sina upplevelser från projektet. Ulf och Robert ser en möjlighet att Byggtreprenörernas utbildningsmateriel kan göras tillgängligt för byggsolor i Lettland. De ska undersöka om det lättöverskådliga materialet kan översättas. Samtidigt betonas att det först måste komma en förfrågan direkt från det lettiska utbildningsväsendet innan man tar nästa steg. Ekonomiska resultat

och sammanställningar föredrog. Det beslöts att en avslutningsfest för Dalarna-Skangal projektet ska äga rum i Rönnsås den 1 juni 1999. Projektledarna planerar och sammankallar. Varje skola står för sina deltagare kostnader. Vidare rapporterades om Radiohjälpens oktober-kampanj och att inkommande medel går till "Frälsningsarméns skolor i världen". En TV-gala för nämnda aktivitet äger rum den 22 oktober. Informerades om att Frälsningsarmén i dagsläget har investerat cirka 28-30 m SEK på Skangal. Inom Frälsningsarmén har man tagit beslut om att när skolhuset är färdigt så ska verksamheten få "sätta sig" innan nya investeringar genomförs. Frågan om hur skolorna ska representeras vid invigningshögtiden den 25 september diskuterades. Varje skola får ta upp frågan på hemmaplan eftersom ekonomi för gemensamma aktiviteter saknas.

Styrgruppen möts nu i Borlänge den 25 maj 1999 och en fyllig rapport föredrogs av projektledare Anders Ivars om att byggnationen i det närmaste är klar. Tidplanen har i stort följts. Huset har besiktigats av Ulf Meijert, HIFAB, och SAR arkitekt Ulf Ander, Frälsningsarmén. Avvecklingen är utförd och överblivna arbetskläder har skänkts till yrkeskolan i Janmuiza. Även på denna gång var ekonomin en angelägen fråga. Den är inte ännu i hamn eftersom det saknas c:a 90 000 SEK. Varje skola måste se till att alla medel som ligger kvar på skolorna betalas in till STAR. Det beslutades att deadline för ekonomin är den 25 september 1999. Skulle det råda brist vid detta tillfälle faktureras skolorna resterande belopp. Vi fick också del av den ekonomiska nulägesrapporten. Mötet beslutade att Ander Ivars skickar ut information om framtida samverkan med Janmuiza. Varje skola får fundera över sin del i ett samarbete och om det finns intresse. Tänkbara teman är: idrott, plåt, lastbilsförareutbildning, engelska, svenska (lettiska lärare vill lära sig svenska). Det är några exempel men det är alltså upp till varje skola att hitta sin del. Anders Ivars ansvarar också för att Janmuiza kontaktas så att de på sin skola kan se över vad som kan vara intressant för deras del. Avslutningsmötet i Rönnsås följs upp av SVT-Dalarna, Ulf Caresten. Om arbetsintygen blir färdiga kommer dessa att delas ut. Det beslutades att projektledarna ska köpa en gåva till skolbarnen i Skangal som överlämnas i samband med invigningen av skolbyggnaden.

Avslutningsvis tackar jag för samtligas insats i projektet. Jag är imponerad av att sju gymnasieskolor har kunnat samarbeta på ett så fint sätt och slutprodukten är av högsta klass.

Dalarna-Skangal projektet har givit Frälsningsarmén mycket bra PR.

SYNPUNKTER PÅ "DALAPROJEKTET" av bygglidaren ULF MEIJERT, HIFAB.

Den byggnadstekniska planeringen för "Dalaprojektet" startade tidigt under hösten 1997 och arbetena med rivning av golv och tak startade i oktober 1997. Första gruppen från Dalarna kom i december och göt betonggolvet. Den sista gruppen från Dalarna som egentligen bestod av två - en trä - och en målningsgrupp - åkte hem den 12 maj 2000. Då hade totalt 26 grupper besökt oss under 1 år och 5 månader. Två resor inställdes och två dubblerades.

Personal.

I varje grupp var det tänkt att ingå sju svenska elever och tre lettiska (från Janmuiza), en svensk bygglärare och en svensk kärnämneslärare. Varje grupp stannade 14 dagar. För att klara skarvarna mellan grupperna har en projektledare överlappat över bytshelgerna. Det ger teoretiskt att $26 \times 7 = 182$ elever skulle vara inblandade med det verkliga antalet är 118. På samma sätt är antalet inblandade lärare = 45 st. Från lettisk sida är det mest chaufför och kökshjälper som blivit inblandade (Woltz, Skaidrite, Sintra, Dagnija).

Omfattning:

Dalaprojektet omfattade ursprungligen alla byggjobb utom rivningsjobben. Mark och installationsarbeten skulle göras av lokala entreprenörer.

- Följande arbeten kvarstår: Fogning och rengöring av klinkergolv, sockling, montage av och panel på ståltrappan, städning och justeringsarbeten, avfärgning fasad och Besiktningsanmärkningar.
- Följande arbeten är gjorda under tiden: Målning av stomme plan 1, målning med brandskyddsfärg, omputsning av fasad, hjälp med sockelputs, hjälp av 2 man under stor del av våren.

-

Tider:

Tanken var att arbetena i allt väsentligt skulle vara färdigställda till den 29 april 1999 och att sista gruppen skulle göra "kompletterings- och justeringsjobb". Jämfört med den tidsplan (som för övrigt stämt ganska bra) så är projektet 2 veckor (=en grupp) sent. Men för att klara detta så har även en del jobb fått lejas ut och några var inte klara. Den totala förseningen räknat i mansveckor är därför större, uppskattningsvis 6 veckor.

Kvalitet:

Arbetena når inte upp till den kvalitetsnivå som andra hus har på Skangal. Det märks att det är ett lärlingsarbete. Det innebär inte att kvalitén är för låg, jag tycker att den är fullt godtagbar med utan överbetyg.

Kostnader:

Kostnaderna för Frälsningsarmén fördelar sig på många konton, men jag överblickar bara de som omfattar bygget och tillhörande produktionsförutsättningar. Per den 30 april 1999 har vi förbrukat ca 3 730 000 SEK. Vi får räkna med att arbetena i huset pågår till midsommar, om än i liten omfattning. Det gör att slutkostnaden kommer att överskrida 4 m SEK. Då återstår bara arbeten i teknikrummet: dels inkoppling av temporär värme (alt. fjärrvärme), dels färdigställande av ventilationskanaler (ett kvalificerat plåtjobb). Dessa jobb kräver svensk kompetensnivå. Vid budgeteringen av skolhuset räknade vi med att kostnaderna för Lenn och mig skulle fördelas på fler delprojekt. Kostnaderna för kompletteringsjobben, dvs. de Onikss har gjort, ingick inte heller den omfattningen på projektledning (LJ och UM) som det blivit.

Den mycket optimistiska budgeten på 2 500 000 SEK byggde på kostnaden för lokal produktion från vilken arbetskostnaden drogs. (Jag tror att kalkylen för "Onikss-alternativet" var ganska hyggligt, det framgår av resultatet.) Sedan tillkommer inte obetydliga, sekundära, kostnader som t.ex. boendet på Skangal inkl. återställande, bilresor, telefon etc. Ny koja och husvagn är direkta extrakostnader. Materialhanteringen har inte varit den bästa utan har lett till efterbeställningar som ju alltid är dyra. Och som vanligt är det svårt att hitta tillkommande inkomster eller avgående kostnader. Den totala kostnaden blir därför svår att fastställa. Måste jag gissa tror jag att den är nära 4,5 m SEK.

Synpunkter:

Projekt är naturligtvis mycket svårt att detaljplanera från början. Det är svårt att definiera ansvar, kvalité och utnyttjandegrad av befintlig organisation. Något kostnadsansvar förelåg inte. Åtagandet fick - i min smak - lite för lösa konturer. Eftersom projekttiden är ganska lång så minskar Frälsningsarméns möjligheter att omdisponera resurserna. Målet var ju att hela etapp 1 skulle bli klar. Det sista halvåret har därför projektet fått bära för stor del av de fasta kostnaderna. Ur ren byggproduktionssynpunkt är därför projektet för dyrt. Men ur många andra synpunkter så har det varit ytterst intressant och PR-skapande. Det är också värt något. Jag tycker också att vi tacksamt ska notera att projektet har varit olycksfritt, att resorna har fungerat mycket bra och att de sociala kontakterna fungerat alldeles utmärkt. Incidenterna har varit förhållandevis få och obetydliga. Det är häpnadsväckande att se hur tydligt eleverna upplevt de nya erfarenheterna som lettlandsresorna

medfört. Ur skolornas synpunkt måste det vara ett ytterst lönsamt projekt. Även den lettiska skolan anser sig ha fått ut mycket. Kringeffekterna är också stora.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Brev från mig i samband med att Dalarna-Skangal slutförts:

Värderade medarbetare i Skangalprojektet!

Vill uppriktigt tacka från projektet för den utomordentliga tjänst Du och Dina kamrater från gymnasieskolorna i Dalarna utfört vid uppförandet av skolhusbyggnaden på Skangal. Jag kan inte nog ge uttryck för vad jag känner när jag ser de underbart väl utförda arbetet. Du har varit med och skapat en skolbyggnad som kommer att bestå i många år, den byggnad där barn och ungdomar i Lettland kommer att få undervisning och kunskap för hela livet. Tack för det goda föredöme Du varit på Skangal jag är stolt över Dig. Du har verkligen varit någon som gett livet mening för barnen på Skangal. Jag har hört dem tala om att de skulle vilja bli som en av Er från Dalarna. Vi kan säkerligen inte fatta vilken betydelse arbetet på Skangal har och kommer att få. Men ett är säkert: Du fick och får vara med om att hjälpa barn som har det mycket svårt i vårt grannland. Jag vill önska Dig lycka till i framtiden, i Ditt liv och Ditt yrkesval och jag förstår att Dina tankar ibland finns på Skangal. Ett uppriktigt tack för god tjänst. Tyvärr har vi inte ekonomiska resurser att stå för kostnaderna i samband med Invigningen den 25 september 1999 men vill gärna sända Dig en inbjudan, och kanske Du själv med några av Dina kamrater kan komma. Välkommen! Önskar Dig Guds välsignelse!

Frälsningsarméns Skangalprojekt

Med vänlig hälsning Bertil Rodin, projektchef.

Mitt brev till rektorerna "Styrgruppen" den 9 augusti 1999:

Värderade kollega!

Under många år av mitt liv har jag haft förmånen att arbeta i den svenska skolan, men jag har aldrig tidigare upplevt ett sådant fantastiskt lärarsamarbete, som det jag har sett i Skangal-Dalaprojektet. Tack för det goda samarbetet i "Styrgruppen" och för det utomordentligt stora intresse Du visat. Tack för att vi fått dela alla viktiga beslut när det gäller arbetet med uppbyggnaden av Skolbyggnaden på Skangal. Tack också för att Du följt arbetet genom Ditt besök på Skangal. Jag kan inte nog ge uttryck för vad jag känner när jag ser det underbart väl utförda arbetet som elever och lärare genomfört. Du tillsammans med dem har varit med och skapat en skolbyggnad som kommer att bestå i många år. En byggnad där barn och ungdom i Lettland kommer att få undervisning och kunskap för hela livet. Jag vill gärna ge högsta betyg åt alla ungdomar från Dalarna som på ett så fördömligt sätt representerat Sverige. Lärarna i de olika gymnasieskolorna har på föredömligt sätt gått in i sin uppgift, ja vill gratulera Dig och Din utomordentliga skola. Vi kan säkerligen inte fatta vilken betydelse arbetet på Skangal har och kommer att få. Men ett är säkert Du och Dina medarbetare med elever fick vara och kommer att vara till god hjälp för vår skola på Skangal. Jag önskar Dig fortsatt glädje i tjänsten att vara med och undervisa ungdomar inom ramen för de möjligheter som finns i den svenska skolan. Ett uppriktigt tack för god tjänst, tyvärr har vi inte ekonomiska resurser att stå för kostnader i samband med Invigningen den 25 september 1999, men vill gärna sända Dig en inbjudan. Har Du möjlighet att närvara är Du varmt välkommen!

Önskar Dig Guds välsignelse!

Frälsningsarméns Skangalprojekt Mvh Bertil Rodin.

Dalarnas Forskningsråd, arbetsrapport 1999 av Markus Gossas

”Skangalprojektet och de två lärarkulturerna”

(tillstånd från Forskningsrådet att kopiera)

Avslutande reflektioner

Vid en utvärdering av en företeelse som Skangalprojektet finns flera olika aspekter att ta hänsyn till. Ser man till projektet ur ett mer praktiskt eller byggtekniskt perspektiv så är det att betrakta som en otvetydig framgång: Skangal är renoverat och färdigställt i tid, och detta med högsta krav på material och teknik (långt över lettisk standard). Även ur ett välgörenhetsperspektiv så utgör projektet en stor framgång: skolbarnen (20 st) kan ta plats i den färdiga byggnaden och slipper nu ett liv i social misär.

Ur ett mer pedagogiskt perspektiv är resultatet inte lika klart: kärnämnenen togs kanske inte alltid tillvara fullt ut. Det som från början var tänkt som ett undervisningsprojekt tog med tiden formen av ett rent byggprojekt, där kärnämnenen marginaliserades. Om kärnämnenen kom i skymundan så framträdde byggämnet som desto mer centralt, vilket ur pedagogisk synpunkt betydde att eleverna fick mycket träning och praktisk erfarenhet av situationen vid en byggarbetsplats. Här bör även en mer svårsmälbar pedagogisk aspekt nämnas, nämligen vad gäller elevernas kulturella kompetens. En del lärare och elever upplevde att de under tiden i Skangal försummade kärnämnesundervisningen. Samtidigt har andra kulturella kunskaper inhämtats under vistelsen i Lettland som har att göra med mötet med den främmande lettiska kulturen: hur man reser, möter och kommunicerar med människor från andra kulturer, upplevelser av realiteter som fattigdom osv. Sådana upplevelser ökar förståelsen för den egna kulturens relativitet. Kärnämnenas marginalisering under projektets gång måste ses i relation till tidsbrist i byggandet som rådde under projektets senare del. Samtidigt visar detta på den prioritering och organisering som faktiskt gjordes. Situationen upplevdes av en del lärare som en motsättning mellan det praktiska och teoretiska kunskapskapitalet, där det förra kom att ta överhanden över situationen.

Detta medförde att en del kärnämneslärare kom att känna sig främmande inför projektets utformning och hade svårt att finna en klart definierad roll att fylla. Med tanke på de två lärarkulturernas olikheter och inbyggda motsättningar är det av stor vikt att klart formulera de olika lärartypernas roller och befogenheter i projektet, något som verkar ha saknats. Trots denna planeringsbrist verkar rollfördelning etc. ibland ha löst sig ”av sig själv” på plats, medan samma avsaknad av klart definierade roller ibland orsakade konflikter över projektets konkreta utformning. I de fall konflikter uppstod så handlade det förmodligen mindre om en konflikt mellan kärnämneslärare och yrkeslärare som individer utan mer som en motsättning mellan struktur och individ om kunskapskapitalens utrymme med grund i projektets planering. Som tidigare nämnts: att sammanföra kärnämnes- och yrkeslärare och att integrera de två ämnena, kan tyckas rationellt ur ett mer abstrakt perspektiv; men i realiteten handlar detta om ett möte mellan olika lärarkulturer, olika kunskapskapital, olika habitus, som inte finns formulerade ”på ritbordet”, dvs. i SOU, regeringspropositioner, skolplaner etc. Eventuellt fanns en överdriven förhoppning om att Skangalprojektet skulle kunna bryta sådana informella strukturer.

Att sådana lärarkulturer existerar är något som förhoppningsvis framgår av denna rapport. Av intervjuerna har det framgått att detta är något som lärare och rektorer mycket väl känner till, samtidigt som det ur ett politiskt perspektiv kan vara något som av olika skäl inte omnämns

(eventuellt uppfattas det inte som helt "politiskt korrekt") Om sådana informella strukturer inte synliggörs så försvåras även planeringen av hur en integration ska gå till rent konkret, hur de olika lärarnas kompetens ska tas tillvara med mera. Om förändringar i relationerna mellan de två lärarkulturerna är målet så måste skillnaden lyftas fram och undersökas. På detta område finns därför utrymme för en del ytterligare forskning som kan vara av relevans vid integreringen av kärnämnen och yrkesämnen i den framtida skolan. Om vi ser till syftet att underlätta samverkan mellan de två lärarkulturerna så framgår Skangalprojektet som relativt lyckat. Även i de fall där konflikter uppstod så blev resultatet en större insyn "i den andra sidan", dvs. den andra lärarkulturens beteenden, språkbruk och normer. Kulturmötet blev dock relativt ensidigt, där kärnämneslärarna skulle "föras in i" bygglärarnas verklighet, samtidigt som det omvända inte genomfördes i samma utsträckning. De olika deltagarna har förmodligen upplevt projektet olika från olika positioner. Bygglärarna har förmodligen gått in för projektet med en mer "instrumentell" inställning, dvs. att få klart bygget i tid, vilket ju formulerats som mål med en given tidsplan. Rektorer och skolledare har förmodligen sett till "ritbordet" i hög grad och velat legitimera projektet med hänvisningar till de goda effekterna - effekter som formulerats i målsättningen. Kärnämneslärarna är en grupp där olika reaktioner infunnit sig, allt från glatt deltagande till främlingskap inför byggsituationen. Generellt sett kan två former av respons sägas ha förekommit: konflikt och anpassning. Detta kan ha varit genusrelaterat på så vis att manliga kärnämneslärare kände sig mer hemma i och anpassningsbara till byggmiljön, medan flera kvinnliga kärnämneslärare kände sig vilslna. En möjlighet för de senare att hantera detta var att gå in i en traditionell kvinnoroll eller "mammoroll". De som inte haft en stark yrkesidentitet kan ha klarat detta bättre medan andra känt sig nedvärderade, vilket ibland orsakat konflikter.

En fundering av mer "teknisk" art bör nämnas här: De lärargrupper som under två veckors tid vardera skickades till Skangal har bestått av en kärnämneslärare och en yrkeslärare samt en grupp elever (så kallade "blandgrupper"). Dessa har ofta kommit från olika skolor, med följden att de sprittrats när de två veckorna avslutas. Detta betyder att de "modeller för samverkan" som eventuellt byggts upp mellan personerna under projektets gång inte självklar förts över till respektive skola. Risker med detta är naturligtvis att samarbetsmodellerna blir högst temporära och dessutom plats- och personspecifika, det vill säga att de inte förs in i skolan som organisation. Det är en sak att skapa personliga relationer mellan lärarna, men en annan sa hur dessa relationer ska tas tillvara i det dagliga undervisningsarbetet.

Frågan är alltså om det inte hade varit mer effektivt att låta lärare från samma skola samarbeta i Skangal, för att därigenom utveckla samarbetsformer att bygga vidare i framtiden. Samtidigt finns ett värde av kontakt mellan de olika skolorna för att lärare ska få insyn i hur arbetet fungerar i andra skolor så att idéer sprids, något som verkar ha skett efter vad som framgår av intervjuer och enkäter. Ett resultat som omnämns speciellt är att kontakter mellan kärnämneslärare från olika skolor skapats. Eventuellt kommer även Skangalprojektet att på sikt underlätta kontakter mellan yrkesgymnasier och kommungränserna.

VRETASKOLAN - JORDBRUKET PÅ SKANGAL

Vänregionavtal mellan landstinget i Östergötland samt länsstyrelsen i Östergötland och Cesis region, Lettland, innefattar bl.a. utbildning inom vård och naturbruk. Genom utbyte mellan lärare och elever samt kunskapsöverföring ska utbildningarna inom respektive region utvecklas.

Landstinget i Östergötland ska också på olika sätt stödja verksamheten på Skangal. Naturbruksgymnasiet i Östergötland (NBG) har fungerat som experthjälp för Frälsningsarmén i

uppbyggnaden av jordbruket på Skangal. NBG har i samverkan med lantbruksskolan Janmuiza upprättat skötselplaner för det praktiska arbetet. (Foto: Bertil Rodin tar emot jordbruksmaskiner)

Åkermarken på Skangal har under ockupationen varit obrukad, vilket innebär att näringstillstånd och ogräsförekomst är otillfredsställande. De brukningsmetoder som används av Janmuiza har inte varit av god standard, till stor del beroende på resursbrist och mycket undermålig maskinell utrustning.

Projektet syftar till att ge eleverna i NBG en inblick i jordbrukets villkor och förutsättningar i Lettland samt överföra den kunskap de fått i kurserna växtodling och teknik.

Projektbeskrivning

Projektet är indelat i tre faser:

- 1) Renovering av maskiner för växtodling,
- 2) planering av vårbruket på Skangal
- 3) genomförandet av vårbruket tillsammans med elever från Janmuiza.

1. I samband med sammanslagningen av Väsby och Vretaskolan har en del äldre maskiner blivit "över". Eleverna har renoverat samt bytt sliddelar på dessa maskiner så att de nu är i gott bruksskick. Maskinerna kommer att fraktas till Lettland genom Frälsningsarméns försorg.
2. Förbrukningsmaterial.
3. Vid vårbruket tas hänsyn till markens beskaffenhet samt jorden bearbetas för optimala förutsättningar för grödan. Maskinval, bearbetningsmetod samt tillsyn av maskiner är viktiga delar i denna fas.

(Foto: Skördetröska från Vretaskolan)

Förväntat resultat är att eleverna ska ha fått en god inblick i Lettlands jordbruk, insett vikten av bra planering samt vad som krävs för en bra jordbearbetning. Utbytet med eleverna från Janmuiza ger förutom språkträning i engelska också kunskap om Lettland.

Litteraturhänvisning:

En fullödig redogörelse är gjord av rektor Bo Stafstedt i kapitel 10 av boken "Baltiska Broar", FA-Press 2003, författad av kommendör Sven Nilsson.

VRETASKOLANS SKANGALRESA 2001

Vretaskolans elevrapport, möte med jordbruket på Skangal mellan den 23 april – 4 maj.

Resan till Skangal gick bra. Vädret var bra när vi kom fram men fortfarande blött i backen så i kunde inte sätta igång direkt med vårbruket. I väntan på att det skulle torka upp plockade vi skräp längs Skangals marker. Vi plockade även pinnar, grenar och torra kvistar till majbrasan. Vi bekantade oss med personalen och omgivningen. Dessutom åkte vi runt och tittade på de närmaste samhällena eftersom miljön och standarden är så olik vår egen. När det torkat upp började vi att ladda för att förbereda såbädden. När helgen kom, kom även regnet, uppskattningsvis 60 mm. Förutsättningarna såg då väldigt dystra ut och vi trodde inte att det skulle gå att vårbruka på hela kommande veckan.

(Foto: Jordbruksmaskiner från Vretaskolan)

Men vi hade tur för det torkade upp i backen och vi kunde ge oss ut med harven. Vi körde på gödning utan några större problem. Sådden gick bra på åkern. Vi hann precis färdigt med sådden innan vi fick åka hem. Tyvärr hann vi bara med en åker men med tanke på förutsättningarna gick det ändå ganska bra. Vår Valborgsmässoafton blev inte som den brukar vara. Det var en upplevelse att få hjälpa till att lasta av hjälptransporten, eftersom man kände att det var för ett viktigt ändamål.

Några tankar om resan

Några tankar om resan

Alla vi som var med tyckte att det var jättekul att se hur Skangal såg ut och fungerade. Det kändes bra långt i hjärtat att se barn som hade det bra på Skangal. Men det är tråkigt att det finns barn och vuxna som far illa. Det är tur att Skangal finns och tar hand om barn som har det svårt, och kan vara en förebild för andra. Vi tackar Frälsningsarmén och alla på Skangal för vår resa, den var en upplevelse.

Andreas Wernström, Tobias Olsson, Jenny Karlsson och Heléne Panzar.

Handledare från Vretaskolan var agronom Karl-Erik Eriksson.

PEDAGOGISKA VERKSAMHETEN

Ansvarig för uppbyggnaden av den pedagogiska verksamheten på Skangal och för rekrytering av personal åtog sig major Bert Åberg och gick in i denna uppgift med stor glädje och skicklighet vilket gav ett utomordentligt resultat. Major Åberg var ju mycket lämplig då han under många år varit dels rektor på Sundsgårdens skolhem och dels socialchef i Frälsningsarmén i Sverige. Tills hans hjälp knöts Bert Lindqvist med stor erfarenhet från Sundsgården. Verksamheten på Skangal tar sin modell från Sundsgårdens skolhem som tillhör Frälsningsarmén. Fram till 1997 hade det varit många dagars förberedelser genom flera resor till Lettland och som information kan nämnas att fram till detta år hade Åberg själv tillbringat totalt 96 arbetsdagar i Lettland exklusive cirka 40 arbetsdagar av förberedelsetid och efterarbete kring resorna. Den totala summan av detta är 136 arbetsdagar eller drygt 27 arbetsveckor = 5,3 månader.

Personalrekryteringen började med att Åberg kontaktade Socialhögskolan i Riga, Diakoniinstitutet i Jurmala, skolstyrelsen i Cesis och socialchefen i Cesis län. Lämpliga arbetssökande togs fram genom dessa kontakter. Totalt intervjuades fyra personer som sökt lärartjänsterna och 18 som sökt behandlingspersonaljänster. Under april och maj månad praktiserade en lärare och sex behandlingspersonal vid Sundsgården under en tvåveckorsperiod för att kunna skapa en förståelse för våra arbetsmetoder samt studera förhållningssätt till elever och vår pedagogik.

En gemensam kurs ordnades för all anställd personal, vilken bl.a. innehöll Frälsningsarmékunskap, fritidsmetodik och samarbetsövningar. Elevrekrytering arbetade socialchefen i Cesis län, Rudite Sulmeistere med och besökte alla sina socialarbetare i varje kommun i länet för att rekrytera elever. Eleverna kommer från behövande familjer i olika kommuner i länet. Från Skangal gjordes hembesök i varje familj. Det krävdes en social utredning kring varje barns behovssituation och varje familj besökte Skangal. Fem pojkar och fyra flickor, de flesta sju år gamla, började 1998 i första klass i vår skola och hade sitt boende och sin fritid hos oss. Vi underströk vikten av att hålla kontakt med föräldrar eller vårdnadshavare. Flera av dessa barn hade svåra koncentrationssvårigheter och alla kom från svåra hemförhållanden.

Licensen för att bli godkänd som skola/skolhem, påbörjades också tidigt under våren. Ansökan behandlades av lettiska undervisningsministeriet, där vi avlade tre besök. Det visade sig vara ett mycket grannliga arbete att utforma korrekta handlingar. Men med mycket god hjälp av Lolita Kokina, skolstyrelsens ordförande, Cesis, sammanställde vi tillsammans med vår huvudlärare Livija Ambaine en korrekt ansökan på lettiska. Den 23 augusti fick vi en licens utfärdad för skolhemmet Skangal. Vår huvudlärare hade också arbetat med kursplaner, skolschema och inköp av läromedel. Läroplanen följde den lettiska läroplanen för åk 1 och med tillägg i bl.a. religionsundervisning som en av den kristna personalen var ansvarig för.

Tillsammans med vår SAR arkitekt Ulf Ander hade vi komponerat inredningen till elevhemmet. Eftersom skolan hade sina provisoriska lokaler i en av avdelningarna var den delvis uppbyggd med provisorisk inredning. Personalen hade sytt gardingar och deltagit i monteringen av möblerna.

I kontakter med vårt internationella högkvarter planerades att anställa ett salvationistpar från Australien, Dennis och Mary Hewett med ett speciellt intresse för Lettland och speciellt kompetensområde inom jordbruk och administration. De beräknas komma under december månad 1997.

Verksamhetsbudget var lagd och en speciell investeringsbudget. Bert Åberg uttryckte att det var ett oerhört stimulerande arbete att börja ett nytt skolhem i ett land som inte har arbetat på detta sätt tidigare. Rekryteringen av personal hade varit lärorik för att ta del av tankar, synpunkter och erfarenheter som var nya för honom. Det har heller inte varit enkelt att överföra kunskaper och erfarenheter som är självklara och väl beprövade för oss. Med olika referensramar från olika kulturmönster hade givande diskussioner uppkommit som oftast slutat i goda föresatser kring metodik och verksamhetsformer.

Det är för tidigt att konstatera huruvida verksamheten kom att lyckas väl eller inte. Vi kan enbart konstatera att utifrån givna ramar och resurser hade vi gjort allt vi kunnat för att lyckas så väl som möjligt. I mars månad 1998 rapporterade Åberg vidare om arbetet och att ännu återstod mycket i uppbyggnadsskedet fram till dess inflytning kan ske i skolhuset och verksamheten få fastare former. Eftersom föreståndarfrågan inte löstes förrän den 1 februari, hade personalen hanterat

verksamheten själva men naturligtvis inte fått regelbunden handledning och stöd av personal från Sundsgården. Det var inte svårt att hitta intresserade personer till anställningsintervjuer, men lämpligheten och kompetensen var inte alltför hög. Vi fann att det var lämpligt att utöka den tänkta personalstyrkan med ytterligare tre personer. Vi hade vår utgångspunkt i Sundsgårdens verksamhet men Skangalbarnen var mycket mindre och behövde mer hjälp med personlig omvårdnad. Samma behov visade sig finnas för de anställda lärarnas belastning, varför ytterligare någon tjänst borde tillsättas inom denna grupp. Kontakterna med Socialhögskolan Attistiba och Kristiga Akademija har varit värdefulla. Vikten av handledning och utbildning var nödvändig. Seminarier och samtal genomfördes gällande hälsovård, kost- och näringslära. Två psykologer kom och berättade om sexuella övergrepp och barnmisshandel och signaler för att tidigt kunna upptäcka eventuell förekomst av detta. Lokala socialarbetare från olika kommuner kom till Skangal för samtal kring bl.a. barnens placering. En introduktionsvecka ordnades på Sundsgården för samtliga anställda på Skangal.

Skolan arbetade enligt läroplan för klass 1. Båda lärarna som vi anställt var oerhört engagerade i arbetet och ville mycket med barnen. Några av barnen hade ännu inte nått upp till mognad för årskurs 1 och kommer förmodligen att få gå ytterligare ett år i första klass. Barnen var glada över skolan på Skangal och vågade också visa det. Skolan var välförsedd med det bästa av läromedel på lettiska och övrigt skolmaterial. Skolinspektör Krevinis besökte skolan. Behandlingspersonalen tog hand om barnen under dygnets övriga 20 timmar. Några av barnen var mycket utagerande och hyperaktiva. Det gick mycket tid att hålla om dessa och aktivera dem så att de blev lugna och mådde bra. Det tog många timmar i anspråk av samtal och sysselsättning vissa dagar. Matsituationerna krävde också mycket av träning och aktiva insatser från personalen, eftersom flera av barnen inte var vana med en regelbunden kosthållning. Personalen har haft en aktiv kontakt med föräldrarna i samband med hemkörningar och hämtningar av elever i samband med veckosluten.

Inför det nya läsåret skulle nio barn rekryteras. Detta skulle ske i samråd med socialchefen i Cesis. Eftersom några barn fick gå om första klass behövde vi diskutera åldern på dem som skulle komma nya. De första föreståndarna, Dennis och Mary Hewett, var i tjänst i tre år fr.o.m. den 1 februari 1998. Hewetts bodde i det f.d. "rysshuset" som var ombyggt. Dennis var personalansvarig, budgetansvarig och ansvarade för den löpande verksamheten, inkluderande lönehantering och bokföring. Mary var internatföreståndare och ansvarade för utrustning och skötsel av inredning, arbetsledare för städerska och kokerska samt ansvarade för inköp. Hewetts arbetade i nära samarbete med oss från Sverige som fortsatte som handledare. De ansvarade också för den andliga vården vid skolhemmet. Det innebar bibelstudier med personalen, religionsundervisning till barnen och söndagsskola. Verksamheten gick in i ett nytt skede i och med att Skolhemmet fick en ledare. Det blev intressant att följa detta och se hur det kom att påverka situationen på alla nivåer. Naturligtvis blev det ett tillbakadragande från Sverige i och med detta. Det var dock viktigt av flera skäl att detta skedde successivt, vilket Hewetts också önskade. Därför gjorde Bert Lindqvist och Bert Åberg resor under våren.

Ett sammandrag från Bert Åbergs rapport den 2 oktober 1998:

Skangal - en del av mitt hjärta - är en devis som många kan stämma in i den här hösten, inte minst de 18 barn som nu har sin vistelse och skolgång på Skangal. Det har blivit förbättringar på många områden sedan Hewetts kom till Skangal. Vissa personalfrågor har varit aktuella - någon slutat och några tillkommit. En tolk och sekreterare har anställts på heltid för Hewetts. En religionslärare har anställts på timmar. Nu finns det totalt 24 anställda på skolhemmet. Goda kontakter med myndigheter och föräldrar sker genom möten och enskilda samtal. Nu när verksamheten är i gång i full skala så ser vi att driftskostnaderna för det första året kommer att gå upp till c:a en miljon SEK.

Det är i linje med det som vi har budgeterat för första året. Verksamheten håller på att stabiliseras och anta fastare former, precis som vi har tänkt att det skulle vara. Utbildningsministeriet i Lettland har nu gett oss ackreditering. Ackrediteringsbrevet säger att Skangal håller måttet för vad en lettisk undervisning ska innehålla och arbetar enligt den lettiska läroplanen. Fyra elever nådde inte upp till målen i årskurs 1 utan går om första klass. Årskurs 1 är nivågrupperad så att undervisningen sker i tre grupper. En grupp med elever som går om första klass och två grupper med nybörjare där barnet inplaceras efter den mognad och kunskapsnivå som densamme uppnått. Sålunda har vi nu fyra mindre undervisningsgrupper: 3 grupper i årskurs 1 och 1 grupp i årskurs 2. Beroende på elevens utvecklingstakt finns möjlighet att bli inplacerad i en högre grupp.

Samtliga fyra lärare har hög ambitionsnivå och är mycket kreativa i sin undervisning. Stor vikt läggs vid specialundervisning och logopedisk träning. Individuella övningar finns inlagda i schemat. Det är förutom direkta talövningar, pedagogiska leksaker, minnesträning, träning att beskriva föremål och skillnaden mellan föremål, motorisk träning etc. På fritiden pågår mycket aktiviteter och i personalen ingår en idrottslärare. Dennis och Mary Hewett är att lyckönska och de har gått in i verksamheten

med full kraft och mod och Skangal har också blivit en del av deras hjärtan. Vi tror på Guds beskydd över verksamheten och att våra insatser ska gynna och främja Lettlands barn och bidra till en positiv utveckling för nationen Lettland.

SAMMANFATTNING

Detta är en liten sammanfattning och är tänkt att ge en bild av hur skolan byggdes upp på Skangal. Den 1 december 2000 började ett nytt föreståndarpar på Skangal, Ingemar och Margareta Wolf från Kiruna. Ingemar är teknisk ingenjör och arbetar inom svensk rymdforskning också i arbetsledande ställning. Margareta är barnmorska och diakon och arbetat inom mödravården i klinisk verksamhet såväl som rådgivning och utbildning.

(Foto: Ingemar & Margareta Wolf på Skangal)

Skangalu sakumskola – majas – resa till Sverige i maj 2003.

Rapport av Bert Åberg

Genom insamlade medel av olika privatpersoner och föreningar blev det möjligt att genomföra en studieresa till Sverige för hela Skangal-institutionen under en vecka i maj. Praktiskt så genomfördes den i tre steg. Personalen delas in i två grupper; grupp 1 reste först till Sverige och gjorde studiebesök under 2-3 dagar och sedan kom grupp 2 tillsammans med alla barnen. Hela Skangal genomförde så några studiebesök och hörde en konsert på Vasakåren. Därefter reste grupp 1 hem tillsammans med alla barnen medan grupp 2 stannade kvar 2-3 dagar för att göra samma studiebesök som första gruppen. Resan gick med båt Riga-Stockholm-Riga och den grupp där barnen ingick reste med en sponsrad stor turistbuss. Samtliga från Skangal var förlagda på Frälsningsarméns anläggning Ågestagården.

Studiebesöken organiserade av Bert Lindqvist, Bert Åberg och Bertil Rodin och av olika värdar lotsades personalen till de olika resmålen med hjälp av inlånade minibussar med chaufförer. Besök genomfördes vid FA:s institution för handikappade rullstolburna unga vuxna, som med hjälp av kvalificerade tekniska hjälpmedel finns med i produktion och har ett vanligt arbete. Ekerö kommun gav information om hur socialförvaltningen i en svensk kommun arbetar i allmänhet och i synnerhet

vid insatser för barn och familjer liksom vid placering av barn på institution. Båda grupperna gavs ett generöst mottagande av tre tjänstemän från kommunen. FA:s Invandrarcenter för kvinnor och barn i Akalla fick besök där människor från ett tjugotal olika länder och kulturer har träning i svenska och olika typer av handarbete liksom gudstjänster såväl som sång och lek. En kväll ordnades hembesök till olika svenska familjer, där personalen i grupper om 1-3 personer fick vara gäster hos en vanlig svensk familj under en kväll och dela en måltid tillsammans.

Naturligtvis gavs även tillfälle för personalen att besöka Vasamuseet och Gamla Stan såväl som några andra valfria sevärdheter i Stockholm. Så kom då alla barnen med den andra gruppen. Efter en lång resa var det lite vila och sedan lek ute på Ågestagården. På söndagen besökte man Skansen med dess kulturcentrum. På eftermiddagen var det installation på Vasakåren för att förbereda en konsert. Cirka 250 personer hade kommit för att avnjuta en föreställning som från start till mål var helt fantastisk. Genom personalens och lärarnas försorg hade man sytt kläder, tillverkat rekvisita och ett minutiöst förberett, oerhört teatraliskt väl genomfört program på en timme. Det innehöll en minilektion om Lettland med karta, flagga, färger, sånger och danser och teatraliska framföranden. Bland de många besökarna varav ingen behövde gå därifrån besviken fanns hedersgäster som HKH Prinsessan Lilian, Lettlands ambassadör i Sverige och familjen Palme.

Dagen därpå var barnen trötta men besök på Hässelbygårdsskolan, en vanligt svensk 0-9 skola genomfördes på förmiddagen. En stor svensk grundskola innehåller förskola och alla årskurser upp t.o.m. årskurs 9. Rektorn och några lärare var värdar för besöket och berättade om skolans verksamhet för de vuxna från Skangal, medan barnen fick följa med svenska barn i motsvarande åldrar och följa undervisningen i musik, bild och engelska under förmiddagen. Goda pedagogiska samtal hölls mellan lärare från Sverige och Lettland, där man jämförde och diskuterade kursplaner och metodik. Tiden var dock alltför kort. Barnen genomförde också delar av sin föreställning i skolans aula. På eftermiddagen tog Sundsgårdens skol- och behandlingshem emot hela gruppen.

Sundsgården är ju fadderinstitution, där själva modellen för Skangals skolhem har sin utgångspunkt. Ett program hade ordnats där barnen fick följa med i skolan under någon lektion och naturligtvis på en visning av området som är omfattande. Man samtalade om läromedel och metoder. Besöket avslutades med en skön grillkväll vid sjön.

Dagen efter inleddes på lettiska ambassaden, där ambassadören hade en mottagning för hela gruppen (*Se Foto*). Sedan besökte man Astrid Lindgren Junibacken innan det var dags för barnen och den första gruppen av personal att resa hem. För den andra gruppen genomfördes därefter samma program som för den första. Ett stort tack riktas från hela Skangal till alla som sponsrade och bidrog ekonomiskt så att denna resa kunde genomföras. Den har också gjort att de olika delarna på Skangal kommit närmare varandra och gett inspiration för vidare samarbete och internationella utbyten.

SAMVERKAN POLIS SVERIGE – LETTLAND

Konferens 21-26 september 2001

Skangalprojektets konferens om ungdomsbrottlighet för lettiska polisinspektörer och socialarbetare i Riga och Cesis har genomförts på Skangal, Lettland den 21 – 26 september 2001. Konferensen har skett i samverkan med polisinspektör Zeltite Loze, Rigas polisavdelning, polisinspektör Thomas Jonsson, Rikspolisstyrelsen i Sverige, och Bertil Rodin, Frälsningsarmén Sverige/Lettland. Konferensen

var ett SIDA-projekt inom avdelningen Öst. Genom Frälsningsarméns engagemang i Lettland har kontakten med lettisk polis varit mycket god, speciellt gällande polisinspektörernas arbete med barn och ungdomar i Riga, och då inte minst på Frälsningsarméns sociala center, Betania, i Riga, och dess kårledare Jana Bunka (*se foto*). På centret har en del barn och ungdomar drogrelaterade problem. En del lider av psykiska besvär och en del ungdomar bor på Rigas gator utan att någon vuxens omsorg.

Vid mitt personliga möte med Lettlands polischef, Juris Reksna, framfördes en förfrågan om hjälp med utbildning av polisinspektörer som arbetar med barn och ungdomar på Rigas gator. Önskan var att få bättre kunskap om hur man på bästa sätt bemöter barnens problem. Jag kontaktade sedan, kommissarierna Ulf Bejrums och Dan Peterson på svenska Rikspolisstyrelsens internationella sekretariat och lade fram förfrågan. Rikspolisstyrelsen besvarade Lettlands polischefs förfrågan med "ja". Polisinspektör Thomas Jonsson utsågs till projektledare vilket resulterade i att man kunde ta beslut om projektet och genomföra det inom ramen för Sveriges "Samarbete med Central- och Östeuropa". Genom att besöka Riga upplevde Jonsson att förutsättningen för polisens arbete i Riga med barn och ungdomar som mycket komplicerat. Bristen på socialarbetare betyder att polisen måste själva ta hand om problem som egentligen andra myndigheter i det lettiska samhället skulle ta hand om.

Resultatet av det nu genomförda projektet kommer att bli föremål för framtida diskussioner med de inblandade parterna och initiera en konferens på Skangal som uppföljning och ett ännu mera målinriktat projekt för poliser som arbetar med ungdomsbrottlighet. Konferensens syfte skulle vara att förbättra den lettiska poliskårens kunskaper om förebyggande polisarbete med barn och ungdomars brottlighet och att förbättra samarbetet med de sociala myndigheterna och andra aktiva i samhället. Personal från sociala myndigheter i Riga var också med som deltagare i konferensen. Deltagarantalet var 53 personer och konferensen var uppdelad på en tvådagarsutbildning för varje grupp. En bild av hur man arbetar i Sverige och hur samarbetet mellan olika myndigheter har organiserats gavs i föreläsningar om olika ämnen: "Att arbeta med ungdomar som har utvecklingsstörning, Att arbeta med ungdomar som har drogproblem, Polisens förebyggande arbete och samarbete med skola och andra myndigheter, Etik, samt Skangal i fokus skolans pedagogik och målsättning".

Såväl konferensledning som deltagare bedömde dagarna som mycket värdefulla och ett 40-tal nya uppslag till fortsatt utbildning inom poliskåren i Riga lämnades för vidare bearbetning. Skangal fick mycket beröm som en modern kursanläggning och den stora gästfrihet som föreståndarparet Margareta och Ingemar Wolf visade deltagarna.

SAGT OM SKANGAL

"Här kommer barnen att få den trygghet de behöver!" HKH Prinsessan Lilian vid invigningen i oktober 1997.

"Frälsningsarmén har goda gynnare och vänner. Vi överlämnar nu Skangal till Frälsningsarmén och gör det med glädje och förtroende för att Skangal ska bli den uppmärksammade goda kraft, hjälp som Lettland så väl behöver." Pressmeddelande från advokat Claës Palme 1994-04-07.

"Jag hoppas att de barn som nu lever på Skangal får lika lyckliga minnen som jag och mina bröder!" Catharina Palme-Nilzén i sin bok "Somrarna på Skangal".

"Jag är glad över det här. Skolhemmet är mycket fint." Lisbeth Palme till Aftonbladet 1997-10-26.

"Jag tror att Olof skulle sett positivt på att Frälsningsarmén tar över Skangal." Catharina Palme-Nilzén, Svenska Journalen nr 6 1996.

"LIVETS TECKEN syftar till att mentalt utveckla människor i Lettland. Det är en symbol för förtroende mellan människor, vänlighet, utsträckta händer, omtanke och Bergspredikans grundtankar." Hof Sven Hedlund, Rättvik/Leksands tidning 1995-06-10.

"Plötsligt stod en frälsningssoldat framför oss - han fick hela vår gamla släktgård!" Advokat Claes Palme i Allers 1995-12-29.

"Frälsningsarmén är värd ett starkt stöd från enskilda, sammanslutningar och företag. Skangal står för en handfast insats och en trosvis satsning på framtidens Lettland och Lettlands ungdom" Ragnar Lundell, Borås Tidning 1996-01-21.

"Skangal skall bli ett fungerande hem!" Stridsropet nr 39 1996.

"Man kan nog inte överdriva byggets pedagogiska betydelse." Ulf Mejhert, HIFAB AB, 1996-09-22.

"Vi kunde gå runt och se de olika byggnaderna som Skangal består av och försöka förstå det enorma arbete som ligger bakom, Helt fantastiskt!" Barbro Sporre, Stridsropet/William augusti 2008.

BREvhÄLSNINGAR

Margot Wallström, vice ordförande i Europeiska kommissionen, Bryssel, 2000-01-06.

Kära Skangalvänner,

Många drabbas av att inte kunna tro om de inte får se tecken och under, för att parafrasera Johannes 4:48. För alla dessa borde Skangal och Frälsningsarméns arbete liksom Skangalvännernas trofasta insatser vara både till god hjälp till och vägledning. Skangal har kommit att stå som ett ljus över både övertygelse, tillit och medmänsklighet, eller tro, hopp och kärlek, om man så vill. Skangal är ett talande exempel på vad som behöver göras, vad som kan göras och vad som faktiskt görs. Kanske inte ett under men helt säkert ett tecken. Frälsningsarméns "upphovskvinna" Hanna Ouchterlony måste vara både stolt och nöjd, inte bara för Skangalarbetet som sådant, utan även för det internationella och gränsöverskridande perspektivet i detta, ett område där hon tvivelsutan var

banbrytande. För att inte tala om lyckan hos Karl och Sigrid Johansson/Jerrestam! Den som förväntar sig under riskerar ofta att bli besviken, men den som söker tecken och förebilder hittar mera och får själv färdas och dela med sig. På det sättet kommer vi alltid att uppfatta, uppskatta och stödja Skangal.

Margot Wallstöm

Sten Ramstedt

LETTLANDS PRESIDENT

Hälsning vid invigningen av huvudbyggnaden och skolan på Skangal av Lettlands president Vaira Vike-Freiberga den 25 september 1999.

HKH Prinsessan Lilian,

Ärade invånare i Liepa,

Skanalbor,

Excellenser,

Mina damer och herrar.

Av hela mitt hjärta gratulerar jag er till förverkligandet av detta underbara projekt, skolan i Skangal!

I mina tankar är jag med er, med alla dem, vilkas tankeflykt, önskan att göra gott och en outtömlig energi har gett denna dag i våra liv en särskild mening och innebörd. Framför oss står nu dessa underbara byggnader, vilka i sig innefattar två symboler. Skangals herrgårds förvandling från övergivenhet och glömska till en plats, där hoppet föds symboliserar vårt lands - Lettlands - väg från mörker till ljus. Dessa byggnader kommer att skänka ljus, värme och skydd åt dem som i denna stund behöver dt allra mest - våra barn.

För detta vill jag utsäga mitt varma tack till HKH Prinsessan Lilian, Frälsningsarmén, alla

lettlandsvänner i Sverige, alla, som främjat tillkomsten av skolan på Skangal. Byggnaderna symboliserar den bro som förenar Sverige och Lettland. De är byggda på en stabil grund av barmhärtighet, osjälviskhet och medmänsklighet. Jag är övertygad om att dessa skangalbarns världsbild kommer att utformas på samma grund. Jag önskar er lycka och framgång!

(Foto: Lettlands President ger Bertil Rodin Trestjerneorden 2001)

PERSONALIA - Advokat Claës Palme

Advokat Claës Palme, född den 28 april 1917, Sturegatan 36, Stockholm. Donator av godset Skangal i Lettland, överlämnat till Frälsningsarmén i Sverige 1994. Advokat Claës Palme är som sjörättsjurist vida känd inom internationell sjöfart. Bakom sig har han mer än tiotalet viktiga prejudikatsmål och dubbelt så många referensmål i "Nordike Domme". Claës Palme var delägare i Nils Setterwalls Advokatbyrå 1961 - 1979 och sedan dess innehavare av Advokatfirman Claës Palme. Han blev sekreterare och kassaförvaltare i Svensk Förening för Internationell Sjörätt 1951 och styrelseledamot 1955. Dessa poster innehade han i 37 år. Är hedersledamot i föreningen. Palme blev 1965 vice ordförande i den svenska avdelningen av International Law Association och är Membre Titulaire av Comité International sedan 1955. Han har i nära tjugo år varit styrelseledamot i Nordisk Institut för Sjörätt och varit regeringsdelegerad vid åtskilliga diplomatkonferenser. Bland Claës Palmes många andra viktiga förtroendeuppdrag kan nämnas sekreterare i östra kretsen av Sveriges Redarförening och åtskilliga ordförandeskap och styrelseuppdrag för rederier och andra svenska och utländska

företag. I det internationella lagstiftningsarbetet inom sjörätten efter världskriget har han spelat en betydande roll och var bl.a. initiativtagare till det internationella arbetet för tillkomsten av Oljeskadekonventionen. Claës Palme har sedan 1968 varit medlem i Rotary och där innehaft olika uppdrag. 2002 erhöll Advokat Claës Palme "Order of Distinguished Auxiliary Service" av Frälsningsarmén.

LÅT OSS TÄNKA PÅ VÅR NÄSTA

Dikt av Sylvia Thuresson, Rappestad 1995-08-20
med anledning av Frälsningsarméns verksamhet i Lettland.

Jag skulle vilja räcka en hjälpende hand
Till så många som har det svårt i sitt land
Till små oskyldiga barn som lider nöd
De har ju kommit till världen för att få vårt stöd.

Men hur ska ja den hjälpen kunna sända
Jag till den gode Guden mig får vända
Och be om nåd att Han ser till de små
På rätta vägen Han mig leda må.

Små barn som uti Lettland bor
och kanske saknar både far och mor
till dem ser goda människor i Frälsningsarmén
Deras hjälp är aldrig sen.

Vi som har det så bra i vårt land
Vi kan ta till oss en liten barnahand
som kan känna trygghet resten av livet
Gode Gud låt oss detta bli givet.

Stor kärlek dessa barn bör få röna
Som fadderföräldrar vi kan dem löna
vem som helst som vill dela med sej av sitt överflöd
Kan hjälpa ett litet barn som lider nöd.

Så kan vi alla hjälpas åt att lindra
en människas ängslan och oro vi kan förhindra
tänk på barnen ge dem ert stöd
Att de också kan få sitt dagliga bröd.

(Foto: Makarna Ulla-Britt och Bertil Rodin)

TILL CLAËS PALMES MINNE

Claës Palme var en hedersman, initiativrik, trofast - en personlighet av stora mått - och hans livsverk speglar en utgiven tjänst för medmänniskor i olika sammanhang. Ett exempel är när jag möter Claës Palme på en flygresa till Riga en oktoberdag 1993. Claës Palme var på väg till sin morfars gods Skangal i Cesis län, som han fått besked om att kunna få tillbaka. En dialog utspelade sig angående Skangal, användandet av gården och Frälsningsarméns arbete i Riga vid den tiden. Claës Palme berättade om tilltänkta planer på hur morföräldrarnas gods skulle komma till nytta för folket i Lettland. Han ville undersöka godsets kondition och sedan ta beslut om hur gården kunde återlämnas till honom. Jag berättade om Frälsningsarméns arbete och även om gatubarnen i Riga och sa: "Det skulle vara bra om vi också hade en gård för dessa barn". Claës Palmes svar: "Ring mig när du kommer tillbaka till Stockholm!"

Resultatet av vårt möte på hans kontor resulterade i - efter ett års förhandlingar med lettiska myndigheter - att Skangal överlämnades till Frälsningsarmén den 16 maj 1994. Överlämnandet ägde rum på Lettlands ambassad i Stockholm där Claës Palme sa: "Vi överlämnar Skangal med glädje och

förtroende". Han överlämnade också en karta över Lettland från den tid då han som barn varje sommar gästade Skangal.

(Foto: Claës Palme samtalade med dåvarande Premiärministern i Lettland vid invigningen av Elevhemmet 1997)

Det förtroende som visades Frälsningsarmén försöker vi idag förvalta så att ett stort antal barn mellan 7 - 12 år får trygghet, omsorg, ett värdigt boende och bra skolundervisning. Renoveringen och nybyggnaden på Skangal har skapat arbetstillfällen för ett 30-tal byggarbetare från trakten. Dessutom har Skangal i dag 26 anställda. Mycket mer skulle kunna lyftas fram. Det initiativ som togs av Claës Palme har skapat en möjlighet för en tryggad framtid för många medmänniskor i Lettland, inte minst barn som av olika anledningar har haft och har det svårt.

Vår vänskap växte sig stark under dessa år. Sista gången vi träffades var på Stockholms sjukhem och jag påminde Claës om när vi tog varandra i hand på att vi tillsammans skulle göra något av Skangal. Då räckte han fram sin hand som ett tecken på att han var glad över resultatet med sitt arbete för Skangal. Vad Claës Palmes generösa gåva, hans stora intresse för återuppbyggnaden och hans aktiva deltagande i Skangalrådet har betytt kan inte uttryckas i ord. Flera hundra medmänniskor har skördat frukten av hans initiativ och kärlek till sina medmänniskor.

Tack, Claës, för att jag fick vara den länk, som fått vara med och följa upp förtroendet att göra gåvan Skangal till den mönsteranläggning den en gång var när Din morfar, Woldemar von Knieriem, ägde Skangal.

(Denna minnesruna har varit införd i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter)

TILL MAUD PALMES MINNE

Maud var verkligen en person som kunde dela med sig. Det tog sig uttryck på många sätt i hennes liv - inte minst genom kulturen och framför allt glädjen och närheten till musik och opera. Det var en stor upplevelse att få ta del av hennes kunskap om de många operaföreställningar hon varit med om. Ett långt liv med många högtidsstunder som gav styrka och kraft på hennes livsvandring.

I hemmet fanns operaprogram bevarade från alla de hundratals föreställningar hon varit närvarande vid, vilket vittnar om kärleken till högklassig musik och konst.

Ett utmärkande drag hos Maud var också hennes utgivande kärlek, omtanke, intresse och tjänst för medmänniskor.

Jag lärde känna Maud i samband med makarna Palmes donation av Claës Palmes morföräldragård Skangal i Lettland till Frälsningsarmén i Sverige 1994. Genom den generösa gåvan har Maud och Claës givit flera hundra barn och vuxna i Lettland hopp om en bättre tillvaro.

I samband med överlämnandet av gården uttryckte makarna Palme: "Vi har överlämnat Skangal med glädje och förtroende". Maud har under alla dessa år följt utvecklingen av verksamheten på Skangal på nära håll.

(Foto: Maud Palme tillsammans med släkten vid invigningen av Huvudbyggnaden 1999)

I budgetarbetet för Skangals Vänner värnade hon om barnen och såg till att de medicinska kostnaderna blev väl tilltagna - ett bevis på hennes omtanke om barnen, som genom åren kommit från mycket svåra förhållanden.

Jag fick förtroendet och förmånen att vara en länk och utveckla gården Skangal till en mönsteranläggning genom fullmakter från makarna Palme och Frälsningsarmén.

När min gode vän Claës Palme gått ur tiden växte sig vänskapen med Maud starkare och vi träffades ganska regelbundet. Jag lämnade information om verksamhetens fortskridande och vi kunde föra givande samtal om vad som skedde på Skangal. Men samtalen kom också in på livets många andra frågor, och även där kunde vi dela intressen och erfarenheter.

Vänskapen med makarna Palme - inte minst fru Maud - har berikat mitt liv och fått konsekvenser som jag aldrig kunnat föreställa mig. En mer än 20-årig verksamhet på Skangal med mina vänner Palme har blivit ett livsverk. Tack för allt jag har fått uppleva dessa år.

SME´N I KLOCKRIKE

Sme´n i Klockrike, Lars Johnson, och hans hustru Margot har gjort en stor, värdefull tjänst för Skangal i Lettland. Det började med att makarna tog ansvar för ett fadderbarn och vid deras besök hos barnet blev de betagna av arbetet på Skangal. Makarnas beslut att göra vad de kunde för att lindra nöden i Lettland blev verklighet. Under en längre tid använde de hela sin fritid för att samla ihop former av utrustning till Skangal genom att arrangera flera s.k. Lettlandsaftnar till förmån för barnen i Lettland och då speciellt Skangal. Ett stort resultat kunde redovisas bl.a. från dessa aftnar, särskilt en insamling av ca 50 000 SEK. Jag vill minnas Lars Johnson som en god vän, som verkligen brydde sig om sina medmänniskor. Han var en varm, känslös personlighet. En speciell minnesgåva från honom pryder sin plats på elevhemmet på Skangal.

MARIANNE OCH MARCUS WALLENBERGS SKOLHEM PÅ SKANGAL I LETTLAND

Genom en stor gåva från Marianne och Marcus Wallenbergs fond blev det möjligt för Frälsningsarmén att fullfölja byggandet av skolhemmet och kriscentret på Skangal. Skolhemmet var den första nybyggnaden som uppfördes på Skangal. Den stod färdigt i augusti 1997 och invigdes den 25 oktober samma år av HKH Prinsessan Lilian. Flera hundra barn från mycket svåra förhållanden har under åren som gått funnit ett hem där med stöd och omsorg. Jag vill uttrycka stor tacksamhet till alla i nämnda fond för investering i Lettands barn.

SKANGALS VÄNNER

Vid en samling hos goda vänner, Mildred och Lars Gunnerhed (se foto), på Emilieborg i Mariefred sommaren 2006, presenterades Skangals Vänner för första gången och de första medlemmarna anmälde sig.

Bildandet av Skangals Vänner godkändes av Frälsningsarmén i Sverige/Lettlands Ledningsråd och följande riktlinjer fastställdes:

- En förening i samarbete med Frälsningsarmén till stöd och hjälp för arbetet på Skangal i Lettland.
- Föreningens verksamhet står under ledning av Frälsningsarmén Sverige och Lettland.
- Skangal tar sikte på att kunna ge barn och ungdom en social omsorg och en trygg kärleksfylld miljö samt en grund och vidareutbildning till olika grupper av letter.
- Frälsningsarméns finansenhet svarar för den ekonomiska delen av Skangals Vänner verksamhet, placerar och förmedlar inkomna avgifter och bidrag.
- En arbetsgrupp beslutar om fördelning av medel efter behovsframställning från styrelsen för Skangal eller regionschefen i Lettland.
- Arbetsgruppen består av en ledamot och en suppleant från familjen Palme, en ledamot från Regionen i Lettland, en ledamot från Programsektionen (sekreterare) samt ytterligare en representant från Frälsningsarméns i Sverige högkvarter. Sammankallande är Bertil Rodin.
- Arbetsgruppen beslutar om fördelning av medel upp till 100 000 SEK per år, därutöver förankras beslut i Frälsningsarméns Ledningsråd. Arbetsgruppen ansvar för att en gemenskapsträff ordnas varje år under januari månad.

(Foto: Familjen Palme på Skangalkvällen Januari 2009)

Information om Skangal sänds ut till medlemmarna under december i samband med inbetalningskort för kommande år. Det åligger också arbetsgruppen att föra medlemsförteckning.

- Medlemskap i föreningen Skangals Vänner är öppen för en var och en som ekonomisk vill stödja och bevara Skangals kulturhistoriskt, miljö- och verksamhetsmässigt. Medlemsavgiften är fastställd till lägst 400 SEK per år.
- Upplösningen av Skangals Vänner kan endast ske genom beslut i Frälsningsarméns Sverige/Lettlands Ledningsråd.

LEDAMÖTER - SKANGALRÅDET 1994 - 2005

Anckarman	Bengt	1994 - 2000
Ander	Ulf	1994 - 2000
Andersen	Henrik	2000 - 2005
Bastiks	Ainars	2003 - 2005
Bertelman	Tomas	2000 - 2003
Berzin	Andris	1994 - 1997
Dripe	Janis	1996 - 2000
Fallström	Ingvar	1994 - 1997
Garvilos	Vitalis	2000 - 2005
Gross	Imants	1994 - 1996
Gärtner	Maria	2001 - 2003
Hansson	Hans	1996 - 2000
Hedling	Peter	1998 - 2001
Hultgren	Karin	1994 - 2000
Håkansson	Göran	2003 - 2005
Ielite	Inete	2000 - 2005
Jaunsleinis	Andris	2000 - 2005
Jurdz	Roberts	2000 - 2002
Kalvitis	Aigars	2000 - 2003
Karlsson	Birgitta	1994 - 1996
Kokina	Lolita	1997 - 2000
Kjellgren	Hasse	2005
Kronbergs	Juris	1996 - 2000
Landau	Harry	1994 - 1996
Liepina	Liene	2003 - 2005
Lindgren	Anders	2003 - 2005
Magnusson	Hans	1997 - 2000
Makarovs	Vladimir	1998 - 2000
Niklass	Maris	2000 - 2005
Nilsson	Gunnar	1994 - 2000
Palme	Claës	1994 - 2005
Palme	Mårten	1994 - 2000
Piehl	Lars	1994 - 2000
Pozarnov	Andrejs	2000 - 2002
Rodin	Bertil	1994 - 2005
Roos	Rolf	1994 - 1997
Rylander	Rune	1994 - 1997
Stafstedt	Bo	1994 - 2000
Stake	Dagnija	2003 - 2005
Sulmeister	Gertrude	1997 - 2000
Treigute	Lidija	1994 - 2005
Wallin	Arne	1994 - 2000
Vitols	Maris	2000
Young	David	1997 - 2000
Zakis	Juris	1994 - 2000
Zentina	Gundiga	2000 - 2005
Åberg	Bert	1997 - 2005
Åberg	Martin	1997 - 1998
Ådahl	Andreas	1994 - 1997

REFERENSLITTERATUR

- "Baltiska Broar"**
ISBN 91-85-956-54-6
Sven Nilsson
FA-Press 2003 Tryckeri: Bodoni Tryck AB, Sundbyberg
- "Baltikum lever!"**
ISBN 91-7566-041-5
Anders Küng
AB Timbro Tryckeri: Rahms, Lund 1984
- "Ett liv för Baltikum"**
ISBN 91-7566-530-1
Anders Küng
AB Timbro, Kristianstads Boktryckeri 2002
- "Ett frö i snön"**
ISBN 91-582-1801-7
Knut Skujenicks
Roslagstext, Vallentuna 1991, öv. Juris Kronbergs
- "Fragment"**
ISBN 91-631-3335-0
Claës Palme
Redaktör Eva Norlin, Berlings Skogs AB. Trelleborg 2003
- "Lettland - landet vi älskar"**
ISBN 9984-9431-7-8
Péteris Apinis o Maija Setteres
AB Preses nams, Boktryckeri Jana Seta
- "Lettland Naturen Folket Kulturen"**
ISBN 99-9877-2-6
Edgars Dubins
Förlaget "Astlandia" 2006 övers. Gun von Krusenstjerna
- "Somrarna på Skangal"**
ISBN 91-7108-45-76
Catharina Palme-Nilzen
Nordiska Museets Förlag. Red. Lena Svanberg & Py Wernstedt, Centraltryckeriet Borås 1999
- "Somrarna på Skangal"**
ISBN 978-9984-9727-4-9
Catharina Palme Nilzen 2:dra upplagan
PABA Ltd Riga 1999. Red. Lena Svanberg & Py Wernstedt

Redaktion

Text

Bertil Rodin
Gun von Krusenstjerna

Foto

Alexander Dillman
Kenneth Dillman
Lars Gunnerhed
Hoff Sven Hedlund
Bertil Rodin
Stefan Örtenblad
Bo Albinsson

Redigering

Ingrid Albinsson

© Copyright: Bertil Rodin & Frälsningsarméns Arkiv, Stockholm
för www.bootheum.se Januari 2016